

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
UKRAINISCHE FREIE UNIVERSITÄT

Факультет права і суспільно-економічних наук

Серія: Скрипти Ч. 44

Skriptenreihe Nr. 44

Борис Вітошинський

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО

На правах рукопису

МЮНХЕН — 1983 — MUNCHEN

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
UKRAINISCHE FREIE UNIVERSITÄT

Факультет права і суспільно-економічних наук

Серія: Скрипти Ч. 44

Skriptenreihe Nr. 44

Борис Вітошинський

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО

diasporiana.org.ua

На правах рукопису

МЮНХЕН — 1983 — MUNCHEN

З М І С Т

РОЗДІЛ I

Історичний розвій міжнародного права

"Юс генціум" і сучасне міжнародне право. Міжнародні взаємини в античних часах. "Беллум юstum" або "справедлива війна". Міжнародні договори в старині. Ізополітії і амфіктіонії. Взаємини античного Риму зі сумежними йому країнами. Форми підписування міжнародніх договорів, висилання послів. Колегія духовних осіб. Вплив римського цивільного права на формування права міжнародного. Авторитети світопорядку в ранньому Середньовіччі. Значення Лятеранських Соборів. Золоті буллі. Початки нового міжнародного права. Клявзуля найбільших привілеїв. Середньовічна доктрина про війну. Міжнародня ситуація після релігійних війн. Ідея міжнародньої і політичної рівноваги. П'єр Дюбуа і Маріні. Міжнародноправні принципи після французької революції. Віденський конгрес. Святий Союз - передвісник Ліги Націй. Міжнародня співпраця в ХІХ сторіччі. Конвенції в Газі 1899 і 1907 рр. Принципи В.Вільсона. Створення Ліги Націй. Створення ООН і інших міжнародніх організацій

стор. 1 - 10

РОЗДІЛ II

Розвиток науки міжнародного права

Міжнародне право як окрема дисципліна. Твори св. Августина. Тома з Аквіну і його праці. Його погляд на т.зв. "справедливу війну". дальші дослідники міжнародного права: Люіпольд фон Бебенбург і Бартолюс де Саксоферрато. Наука міжнародного права в 16-ім і 17-ім сторіччях. Еспанська школа права: Франціско де Віторія, Франціско Суарез, Періно Беллі, Альберіко Джентілі про проблему державних посольств. "Клявзуля ребус сік стантібус". Гуго Гроцій та його наука про міжнародне право. Інші дослідники МП: Самуель Рехель, Хрістіян Вольф,

II

Емар де Ваттель, Самуель Пуфендорф, Сучасна стадія збагачування міждержавного права. стор. 11 - 17

РОЗДІЛ III

Джерела і кодифікація міжнародного права

Міжнародній Судовий Трибунал в Газі про джерела МП. Роля доктрини і юриспруденції в творенні МП. Значення т.зв. мовчазного договору. Звичасве і договірне міжнародне право. Суб'єктивні передумови повстання звичасвого міжнародного права. Черговість у важності джерел МП. "Рес нулліус" і "рес комуніс". Ініціатива ООН в справі кодифікації МП. Міжнародній Комітет Правників в Ріо де Жанейро стор. 18 - 21

РОЗДІЛ IV

Правне визначення міжнародного права

Засяг дії римського "юс генціум". Погляди про зміст МП. Передумови заіснування МП. Суверенність і взаємозалежність нинішних держав. Брак абсолютного права суверенности. Підставові норми - джерело всіх міжнародних законів. Засади "пакта сунт серванда", "добра віра" - підставові вимоги при виконуванні міжнародних зобов'язань. Загальний і регіональний характер міжнародного права. Ефективність і здібність застосування МП - його конечні вимоги. Міжнародне право і повстанці, чи інші нерегулярні збройні сили. Часове визнавання урядів упавших держав, чи урядів в екзилі. Моральна і виконна сила МП. Роля в тому ООН і РЕ. Міжнародне і внутрішнє право держав. Конфлікти між обома правами. Дуалістична і моністична теорії. визнавання міжнародного права деякими державними конституціями. Вирішуваний характер державного права у випадках конфліктів з правом міжнароднім стор. 22 - 29

III

РОЗДІЛ V

М і ж н а р о д н ь о п р а в н і п і д м е т и
Дефініція міжнародноправних підметів та їхніх відмін.
Хто може стати підметом МП? Визнання Апостольської Столиці як підмету МП. Роля АС в ООН і міжнародних взаєминах. Міжнародний Червоний Хрест. Організаційна побудова МЧХ. МЧХ - міжнародноправний підмет особливого характеру. Питання міжнародноправної підметності фізичних осіб. Їхня відповідальність перед МП. Відповідальність за злочини воєнних проступників. Міжнародноправні права окремих осіб.

стор. 30 - 38

РОЗДІЛ VI

С у в е р е н н і д е р ж а в и і ї х н є в і д н о ш е н н я д о М П
Характеристичні прикмети самостійних і суверенних держав. "Цівітас перфекта". Самостійні і частинно самостійні Уряди. Власна і накинена конституції держави. Словидно "суверенні" держави. "Мертві держави". Які держави можуть бути членами ООН? Проголошення самостійності держави і принцип ефективності. Проблема іншедержавних чи чужих приватних підприємств на території держави. Державна політика натуралізації. Питання позбавлення державної приналежності. Випадки єдинокомпетентності держави у цьому питанні. Коли "юс солі" не має своєї правної вартості? Проблема політичних утікачів і міжнародне право.

стор. 39 - 46

РОЗДІЛ VII

Д е р ж а в а т а і ї г р о м а д я н и
Міжнародноправне і державне поняття державної приналежності. Газька т.зв. "Кодифікаційна конвенція" з 1930 р. та її головні постанови. Надання державної приналежності зобов'язуюче для інших держав. Вийнятки від цієї засади. Чому засада Вільсона не знайшла загального застосування. Нехтування деякими державами підставових прав меншостей. Т.зв. виконні гарантії. Автономія німецькомовних мешканців південного Тиролю.

стор. 47 - 51

I V

РОЗДІЛ VIII

Компетенції держави супроти чужинців

Принцип "взаємності" у трактуванні чужинців. Роль Міжнародної Організації Праці у цьому питанні. Чужинці-робітники в країнах ЄГС. Правний зв'язок між чужинцями і їхньою державою. Двосторонні договори в питанні плачення податків. Пошкодовані на чужині громадяни мають опіку власної держави і право на відшкодування. Клявзуля Кальво. Признання деяких прав для чужинців - міжнародноправний обов'язок. Права чужинців в країні їхнього перебування гарантують суди. Коли чужинців можна з держави усунути? Процедура усунення небажаних чужинців. стор. 52 - 55

РОЗДІЛ IX

Міжнародні організації і їхні статутіві завдання
Ідеї універсальної організації для збереження миру. Вклад філософів і правників в цю проблему. Бентгем, Пент, Рене Франсуа Прюдом, Суллі. Створення Ліги Націй. Організація Об'єднаних Націй /ООН/. Органи ООН. Дві категорії членів ООН. Процедура усунення держави з членства ООН. Генеральна Асамблея ООН. Господарська і Соціальна Рада. Рада опіки. Міжнародний Судовий Трибунал /МСТ/. Секретаріат ООН. Компетенції і склад окремих органів ООН. Допоміжні органи Ради безпеки. РБ ООН. Генеральний секретар. Підстави до присудів МСТ. Судова процедура. Збройні сили ООН без мілітарних завдань. Військові обсерватори. Відділи ООН в часі Суєзької кризи для припинення збільшення зброї. Відділи без боєвих завдань вислані до Кипру, Кореї і Конго стор. 56 - 72

РОЗДІЛ X

О с о б л и в і о р г а н і з а ц і ї ООН
 Міжнародна Організація Праці /МОП/, її компетенції та
 засяг дії. Організація Харчування та Рільного Госпо-
 дарства, ЮНЕСКО. Світова Організація Здоров'я. Міжна-
 родній Банк для Відбудови і Розвитку /Світовий Банк/. Фі-
 нансова Кооперація /ІФК/. Асоціація Міжнародного Роз-
 витку /АМР/. Міжнародній Валютний Фонд /МВФ/. Перша
 організація світового летунства /ІЦАО/. Світовий Пош-
 товий Союз /СПС/. Світова метеорологічна Організація
 /СМО/. Міжурядова Морська Організація /ММО/. Міжнарод-
 на Торговельна організація /МТО/. Міжнародна Організа-
 ція Втікачів /ІРО/. Міжнародна Організація Атомової
 Енергії - Евратом /МОАЕ/. стор. 73 - 81

РОЗДІЛ XI

Р е г і о н а л ь н і о р г а н і з а ц і ї
 б е з п е к и і с п і в п р а ц і
 Західньо-європейська Спільнота /ЗЕС/. Брюссельський
 Пакт. Європейська Рада. Атлантийський Пакт /НАТО/,
 Варшавський Пакт. Організація Американських Держав
 /ОАД/. Керівні органи ОАД. Організація Африканської
 Єдності /ОАЄ/. Організація Пакту Центральної Азії
 /ЦЕНТО/. Організація Центрально-американських Держав.
 Організація Південно-азійської Оборони /СЕАТО/. Кон-
 ференція у Бандунг. Арабська Ліга - її цілі та струк-
 тура. стор. 82 - 92

РОЗДІЛ XII

Р е г і о н а л ь н і о б ' є д н а н н я г о с =
 п о д а р с ь к о г о х а р а к т е р у
 Плян Маршала. Договір 16-ти держав і створення Орга-
 нізації Європейської Економічної Співпраці /ОЕЕК/.
 Організація Господарської Співпраці і Розвитку /ОЕКД/.
 Європейські Спільноти: Європейська Господарська Спільно-
 та /ЕГС/. Європейська Атомові Спільнота. Європейська
 зона вільної торгівлі. стор. 93 - 101

VI.

РОЗДІЛ XIII

Д и п л о м а т и ч н і і к о н с у л я р н і
п р е д с т а в н и ц т в а

Гене́за дипломатичних взаємин. Відпоручники держави без дипломатичного характеру. Дипломатична конвенція у Відні 18 IV 1961 р. Кодифікація дипломатичного права. Дипломатичне "егрімен". Початок і закінчення дипломатичної місії. "Несприємлива особа" /"персона нон грата"/. Різні ранги дипломатів. Папські нунції і інтернунції. Шарж д'афєр і його завдання. Легації і амбасади. Величина дипломатичних представництв. Головні завдання амбасад. Привілеї та угодження для дипломатів. Неторкельність приміщень представництв. Коли дипломат може підлягати місцевим судам? Завдання консулів у західних і східних країнах. Дві категорії консулів. Їхня охорона з боку держави, в якій вони знаходяться

стор. 102-113

РОЗДІЛ XIV

Б е з п р а в ' я в м і ж н а р о д н ь о п р а в н о м у р о з у м і н н і

Форми міжнародноправного безправ'я. Передумова міжнародноправної відповідальності держави. Моральні і матеріальні шкоди. Проблема шкоди, завданої особі чужою державою. Хто і коли несе відповідальність державних органів за шкоди. Відповідальність держави за дії революційних і повстанських груп. За сповидно нелегальні дії держава не несе відповідальності. Відплатні акції не вважаються безправ'ям. Випадки, коли зречення з нейтральності стає проступком. Обов'язок міжнародноправного підмету винагородити заподіяні шкоди. Форма і висота відшкодування. Реченець зголошування претенсій для направи шкід. Передавлення претенсій. Правні форми відплатних дій у розумінні МП: реторсія, репресалія, оборона у крайній потребі, самооборона. Статут ООН про форми легальної самооборони.

стор. 114-122.

VII.

РОЗДІЛ XV

Мирне погоджування міжнародних конфліктів. Брак глибокої аналізи конфліктів. Правні погоджування спорів. Організація міжнародної справедливості. Різні роди трибуналів. Судівництво у Середньовіччі. Постійний Судовий Трибунал /ПСТ/. Установи Арбітражу. Європейський трибунал оборони прав людини. Генеза повстання Міжнародного Судового Трибуналу /МСТ/. Трибунал справедливості Європейської спільноти /ТСЕС/. Трибунали Трибунали Міжнародної Організації Праці /ТМОП/. Європейська комісія для справ людини. Процедура праці цієї Комісії.

стор. 123-130

РОЗДІЛ XVI

Війна, її окреслення та роди. Дефініція поняття війни. Зачіпна та оборонна війна. Спроби окреслення агресії. "Юс ад белльо". Три фази міжнародноправного уникання війни: зусилля Ліги Націй, Пакт Келлога, постанови Хартії ООН. Становище Міжнародного Трибуналу в Газі. "Юс ін белльо". Газька конвенція 1907 р. про характер війни. Постанови Женевської конвенції 1949 р. Джерела воєнного права. Клявзуля загальної участі. Клявзуля Мартенса. Правні наслідки воєнного стану. Регулярні і нерегулярні комбатанти. Брюссельська декларація про комбатантів. Шпигуни та міжнародне право. ЗВТВ про парламентарів. Контакти між ворожими урядами. Роди воєнних переговорів: картель, перемир'я, капітуляція, домовлення про затримку воєнних дій, про передачу зброї, магазинів, здачу місцевостей. Терени воєнної дії. Невтральні терени.

стор. 131 - 149

РОЗДІЛ XVII

Окупація та її правовий характер

Різні роди окупації. Воєнна і мирна окупація. Окупація-інвазія. Права і обов'язки окупантів. Релятивні

VIII

права мирного населення та його обов'язки супроти окупанта. Податки, контрибуція і реквізиції. Засяг дії окупаційного права /простірний, особовий, часовий/. Закінчення стосування окупаційного права. стор. 150 - 157

РОЗДІЛ XVIII

Визвольні війни і міжнародне право

Пакт Келлога про агресивні війни. Статут ООН дає можливість оборонної війни. Повстанські дії і внутрішнє право держави. Проекти окреслення війни. Право народів на самовизначення і державність. Дотичне місце в Атлантийській Хартії. Конвенції, резолюції і постанови про право народів на самовизначення. Способи здійснення цього права. Коли війна оправдано називається "визвольною".

стор.158 - 166

РОЗДІЛ XIX

Міжнародні конвенції і питання нерегулярних збройних сил
Випадки визнання повстанців "воюючою стороною". Міжнародні конвенції про проблему нерегулярних збройних сил: Женевська конвенція з 1864 р., Брюссельська конференція 1874 р., Газькі конвенції з 1899 і 1907 рр. Становище Міжнародного Інституту Права /ІМП/, Женевські Конференції з 1949 р. Оборона французьких резистантів представником Франції у Нюрнберзі. Чому партизанка в Югославії була "нелегальна"? Моральне право народу на збройну оборону перед гнобителями.

стор.167 -173

РОЗДІЛ XX

Проблема суверенних прав на суші, морі й у повітрі
Права держави на власній території. Випадки обмеження тих прав. Державні природні кордони з окреслені в переговорах. Женевська конвенція про морські права /29 IV 1958 р./.
Проблема державних прав на повному морі. Право кладення каблів. Багатство морського дна. Міжнародні норми у ділянці летунства. Договір з 7 XII 1944 р.

стор.174-182

РОЗДІЛ XXI

П р а в о н е в т р а л і т е т у

Історія права неутралітету. Доктрини неутралітету. Газька конвенція про неутралітет як правний статус. Роди зобов'язань для неутральної постави держави. Принципові права й обов'язки неутральних держав. Женевська конвенція 1949 р. про неутралітет. Право на збройну оборону держави її неутралітету. Право творення на її водах і поза ними оборонної бльокади перед загрожуючими її неутральність кораблями. Заборона вербування на терені неутральної держави добровольців для якоїсь з воюючих сторін. Зобов'язання V Газької конвенції для неутральної держави. Підставовий обов'язок неутральної держави супроти воюючих сторін - безсторонність. Консеквенції для громадян неутральної держави, що заангажувалися в арміях воюючих сторін. Повітряні простори неутральної держави хоронені міжнародним правом. Особлива загроза для неутральних держав у сучасній епосі тоталітарних воєн. стор.183-190

РОЗДІЛ XXII

М і ж н а р о д н я о х о р о н а ж е р т в
в і й н и

Особливий сріст жертв цивільного населення в 2-ій світовій війні та пізніших регіональних війнах. Депортації, геносид і терор. Міжнародня акція для правної охорони цивільного населення. Підготовчі конференції для винесення відповідних рішень у цьому питанні. Роля Міжнародного Червоного Хреста. Дипломатична конференція в Женеві. Конвенції в Женеві з 1949 р. створюють нову широку базу правної охорони цивільного населення в часі війни.

стор.191-194

СКОРОЧЕННЯ

стор. X

БІБЛІОГРАФІЯ

стор.195-196

С К О Р О Ч Е Н Н Я

АС	Апостольська Столиця
ГК	Газька Конвенція
ГА	Генеральна Асамблея
ЕР	Європейська Рада
ЕГС	Європейська Господарська Спільнота
ЕАС	Європейська Атомово Спільнота /Євратом/
ЕСВС	Європейська Спільнота Вугілля і Сталі
ЖК	Женевська Конвенція
ЗЕС	Західньо-Європейська Спільнота
ЗВТВ	Заседи Ведення Територіяльної Війни
ІСАО	Міжнародня організація світового летунства
НАТО	Північно-Атлантийський Пакт
МОП	Міжнародня Організація Праці
ІРО	Міжнародня Організація Втікачів
ІМП	Інститут Міжнароднього Права

Р О З Д І Л І.

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВІЙ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Відносно питання, чи в давнині існувало міжнародне право, думки сучасних дослідників поділені. Староримське поняття "юс генціум" не має багато спільного з тим, що сьогодні називаємо "міжнародним правом". Всежтаки деякі правники, як напр. Редслоб чи Корф^{1/}, підтримують тезу, що в давнині знали вже міжнародне право, яке було подібне до нашого сучасного міжнародного права. Протилежну думку заступають такі історики як Жарде, або правники як Wheaton, Lawrence, Von Listz, ті й ці базують свої тези на історичних фактах або на доктринах, які вони пояснюють.

Сучасні дослідники стверджують, що в давніх часах війни були жорстокі, практикувалися масові вбивства цивільного населення, не респектовано засад гуманності, вбивано або калічено воєннопонених. Все це робилося в переконанні, що тим віддається прислугу своїй країні. Історія нотує вислів короля Спарти Агісіляса /398-360 до н.Хр./ про те, що можна допустити найбільш жорстокі дії, якщо вони виходять на користь батьківщині. Хоч з цього часу пройшло багато століть, то ще й сьогодні в міжнародних взаєминах - і це не тільки в часі війни - бувають випадки жорстоких практик поневолювачів над поневоленими. Не зважаючи на це, що культурний світ ці злочини засуджує, а злочинців переслідує міжнародне право, викоринити ці невідрадні явища не вдалося.

Поняття людяности супроти переможених, що його фіксує сучасне міжнародне право - в давнині не знали. Для античних греків усі не-греки були варварами супроти яких не потрібно було примінювати будьякі правні засади. Таке саме становище займали пізніше римляни. Виходить, що у давнині народи й держави не мали спільно координованого права, ні принципу рівности народів супроти права, яке вони визнавали б. Іншими словами: про існування в тому часі міжнародного права в сучасному розумінні, говорити не можна. Треба теж взяти до уваги, що термінологія права тоді не була така як напр. у серед-

^{1/} Louis Delbez: Les principes généraux du droit international public, Paris 1964 /19/

ньовіччі. Під назвою "беллум юstum" /справедлива війна/ вважалось таку війну, що її виповіджено згідно з тодішнім церемоніялом. У середньовіччі під "беллум юstum" розуміли "справедливу війну", тобто таку, що в оцінці тих, які її виповідали причини були справедливі.

Дослідники бачать перешкоду для розвитку міжнародного права в цьому, що такі давні держави як Єгипет, Сирія, Ізраель, підпорядкувалися теократичним засадам, або такі як напр. Рим - своїм імперіяльним тенденціям завоювати цілий тодішній світ. Не зважаючи на такий тодішній стан, у сьогоднішньому міжнародному праві знаходимо коріння деяких принципів і форм міждержавних взаємин, що сягають давнини. Йдеться тут про різні міждержавні договори, з яких найстарший, що про нього згадують історики, це договір між державами Лягас й Умма / з 100 років до Хр./ . Текст цього договору, що написаний в ісписаний в сунорійській нові, зберігся як напис на одному прикордонному камені. У 2-му тисячелітті до Хр. заключено різні договори між Єгиптом і державою Геттітів, як теж між Сирією й Вавилоном.

Взаємини між різними гелленськими містами-державами устійнювалися договорами, т.зв. і з о п о л і я м и, що відносилися до г о с п о д а р с ь к и х проблем. Тоді не було ще інституцій, що відповідали б консулятам, тому їх завдання виконували визначні громадяни, ролю яких можна б порівняти з ролю сьогоднішніх п о ч е с н и х к о н с у л і в. ^{1/}

Античний Рим, що дуже причинився до розвитку цивільного права, відносно мало зробив на відтинку міжнародного права. Причина була в цьому, що Римська імперія мала в різні завойовницьєі тенденції і тим самим дуже мало турбувалася правним оформленням її взаємин з підлеглими їй країнами. Старинний Рим, під кінець свого існування займав не тільки області середземно-морського району, але теж його запілля. Ці області треба було забезпечити перед можливи нападами. Тому Рим не тільки розбудував сітку своїх укріплень, але теж намагався створити "сателітні" держави, які були б під його впливами. Історики наводять приклади, що Рим давав цим державам матеріальну допомогу,

щоб запевнити собі їхню приязнь і втримати їх при собі. Цю допомогу слушно називають сучасні дослідники права "допомогою для недорозвинених країн". У парі з такого роду взаєминами, Рим заключував із сателітами деякі договори, що своєю формою й текстом нагадують сучасне міжнародне право.

За часів панування римських цісарів, деякі важливі державні акти як напр. wypowiedження війни, або її закінчення та підписання мирового договору, висилання послів до чужої держави, заключування договорів та висилання послів до чужої держави, було пов'язане з особливим церемоніялом. Цей церемоніял виконувала колегія духовних осіб. Ще за республіканських часів, римський сенат засягав думки цієї колегії про це, чи планована війна буде "bellum iustum et pius".

Римське цивільне право, завдяки своїм точним правовим висловам і поняттям, мало в пізніших часах поважний вплив на формування міжнародного права.

У часах раннього Середньовіччя, в християнському Заході вирости два абсолютні авторитети а саме:

1. Римський Папа, як наслідник Христа на землі, і
2. німецький цісар.

Внутрі "святої римської держави" існували між могутніми фєвдальними панами, князями, рїттерами чи містами взаємини спертї на правних засадах, що іноді були подібні до міжнародно-правних принципів. Подібна ситуація заїснувала між країнами на західних окраїнах "святого римського райху" у відношенні до Англії й Шкотії. Непорозуміння між державами, князями або фєвдалями передавалися часто на вирішення папському судові. Щойно від 12-го столїття. вирішуванням таких спорів почали займатися й світські володарї.

Другий і третїй Лятеранський Собор /1139 та 1179/ випрацювали для воюючих сторїн зобов'язуючі більш гуманні услїв'я війни. Згідно з цими постановами не вільно було вбивати воєннополонених, якщо вони християни. Їх не вільно було теж продавати в неволї. Обмежено продаж зброї, яку не вільно було продавати в недїлі й свята.

Великий вклад у розвиток міжнародного модерного права, головно в ділянці завдань державних посольств /амбасад/, вклєла між 7-мим і 10-тим столїттям Візантія. Вже тоді міжнародні стосунки уподїбнювалися до сучасних часів.

Східноримські цісарі надавали своїм послам повновласті /прокуратікон/, чужинецьких послів приймали на цісарському дворі з великими почестями та церемоніалом-протоколом, який подавано до відома разом із запрошеннями /клетерольогійон/.

В Константинополі перебував постійний папський посол та заступник італійської торговельної республіки /Байльо/. Дипломатичний зв'язок втримувався за посередництвом ноти /сакра прагматіка/. Нерідко такі ноти мали золоті печатки, що мали нагадувати папські золоті буллі.^{1/}

Після падіння "святого римського райху", а в парі з цим із зменшенням світської влади папів, почали зростати впливи незалежних суверенних держав: Еспанії, Франції, Австрії, Скандинавських держав та інш., які щораз частіше мали до поладнання господарські, політичні й інші справи. В такий спосіб, при оформлюванні домовлень творилося модерне міжнародне право.^{2/}

Торговельна співпраця зумовлювала те, що держави уклали між собою договори, з яких деякі входили в склад міжнародного права. Від 14-го століття при цих договорах пристосовувано т.зв. клявзулю найбільших привілеїв.^{3/} Вона полягала в тому, що договірні сторони взаємно надають собі ці привілеї, які вони визнали якійсь третій державі. Ця клявзуля переважно відносилася до торговельних справ, але її теж стосовано для дипломатичних і консульських привілеїв. Її почали приміювати Англія, Данія, Швеція й Ганзеатські міста /Гамбург, Бремен, Любек/.

У 15-ім столітті італійські держави /держави-міста, пов'язалися між собою двобічними договорами які впливали на те, щоб між ними була затримана силова рівновага. У цих країнах розвинулася техніка дипломатичних взаємин.

Відкриття Америки започаткувало нову епоху в способі думання, життя й організації людських спільнот та їхніх взаємин. Це епоха, коли ренесанс замінив середньовічні звичаї. Створився новий світ з новою побудовою держав, з новими принципами й напрямними. Великий вплив римських

1. Verdross, Ibidem /58/

2. Meyer, Ibidem /18/

3. Clause de la nation la plus gouvernee/N. Quoc /231/

папів, що існував до цього часу, сильно послаблюється. У ділянці міжнародного публічного права викристалізувалися нові принципи, з яких слід згадати такі:

- Держави це:

суверенні твори, що на своїй території мають повну й виключну владу;

вони самостійні й незалежні одна від другої й є рівні в обличчі права;

вони визнають норми міжнародного права, але самі вирішують, коли їх слід пристосувувати;

для підтримки своїх прав вони можуть вести війну.

Середньовічна доктрина про "bellum iustum" зникає, а на її місце приходить засада, що кожна держава має право вести війну, якщо це відповідає її інтересам.

Дослідник права та автор твору про міжнародне право, В а т т е л ь /1679-1754/ оспорує цю доктрину й каже:

"Не вільно позбуватися мирного договору, аргументуючи, що він був вимушений страхом, або накинений силою. Бо коли таку думку допустити, то вона підважить підстави безпеки гарантовані мирним договором".^{1/}

Інакше думає Г р о ц і й, який твердить, що вправді мирні договори в принципі зобов'язуючі, проте нікого не можна примусити дотримуватися договору, коли його заключено під впливом загрози, що суперечить праву, або який підписувано у відсутності судової присяги.

У наслідок змінених поглядів на міжнародню ситуацію та на роль релігій у взаєминах між державами, дійшло до заключення договорів між християнськими та ісламськими державами. Перший такий договір підписано 1538 р. між королем Франції, Франсуа I. і султаном Туреччини Суліманом II. Цей, як теж і пізніші договори називано "капітуляціями" /від латинського слова "капітулюм", тому, що поодинокі питання договору були схоплені в розділах, тобто в "капітулюм"/. Спершу ці "капітуляції" не вважалися дійсними договорами, бо ісламські країни не допускали договорів з "невірними", лиш "привілеями", які султан признавав однобічно, але які служили за підставу європейських держав для консульного судівництва в Туреччині.^{2/}

1. Delbez, Ibidem /320/

2. Meyer, Ibidem /26/

Майже ціле століття тривали релігійні війни, що потрясали західноєвропейський світ і які закінчилися на конгресі в Мюнстері й Оснабрюку. В е с т ф а л ь с ь к и й мировий конгрес /1645-1648/, в якому взяли участь майже всі європейські держави, сформулював коекзистенцію католицьких і протестантських держав. На цьому конгресі визнано рівноправність всіх християнських європейських держав, признано суверенність /з обмеженням, що було заборонено підписувати міжнародні договори, які шкодили б цілому німецькому Райхові/. Більш як трьом сотням частинно самостійних державних творів на німецькому терені, визнано самостійними державами. Швайцарський Союз і Нідерланди стали суверенними державами.

За часів панування короля Людовика XIV /1643-1715/ - Франція стала найбільшою потугою в Європі. У зв'язку з цим французька мова витискає з міжнародних взаємин латинську та стає мовою дипломатів. Одночасно ідея політичної рівноваги, що її видвигнув французький правник Пер Дюбуа ще в XIV ст. не тільки не зникає, але знаходить нових прихильників. Пер Дюбуа, відкидаючи думку про якусь одну світову монархію, пропагував потребу створення постійного збору держав. Такий збір мавби на меті не тільки полагоджувати проблеми окремих держав, але бути теж суддею у спірних питаннях між поодинокими країнами.

Проти такої держава, що нападла б на іншу державу-члена збору, мали б стосуватися санкції. Цей збір держав мав бути не світовою, але виключно європейською організацією. Крім цього вона мала мати боєвий характер, бо її метою було визволити Святу Землю від окупації Ісламу. Говорить про це сам наголовок твору Дюбуа: "Д е р е = к у п е р а ц і о н е т е р р е с а н к т е".

Більш-менш з такою самою метою виступав французький адвокат М а р і н і та чеський король Ї ж і з Подєбрадів, які пропонували створення "європейської федерації держав"/1461/. Їхні ідеї базуються на цих, що їх видвигнув Дюбуа. Різниця тільки в цьому, що твір Дюбуа залишився у сфері теорії, а Маріні та король Їжі зуміли зацікавити своїми проєктами уряди деяких держав.^{1/}

1. Verdross, Ibidem /26/

Проекти, плани, ідеї співпраці та об'єднання держав, союзи, федерації - відроджуються все на ново впродовж десятиліть і століть. У ХУІІІ ст. відомий мислитель Емерік Крюсе опублікував політичну працю, в якій він пропонує створити "універсальну організацію миру", членами якої повинні стати не тільки європейські держави, але теж країни Азії та різні князівства Африки. Крюсе вважав, що такий союз мігби дбати про збереження миру в світі та розв'язувати спірні справи між державами. Така "Конференція держав" мала б постійно працювати в одному із вибраних союзом міст. Крюсе пропонував розбудову торговельних взаємин між державами, введення для всіх спільної валюти та однакової міри й ваги в усіх країнах.

Французька революція внесла поважний вклад в розвиток міжнародного права. Міжнародні принципи стали основою "декларації прав людини" та постанов Французької конституанти. У них знаходимо заборону агресивних /напасних/ війн, право народу на незалежне державне життя, заборону збройної інтервенції одної держави в справи іншої, право на свободу плавби на річках й промиках і т.п. Спираючись на принцип більшості кожний народ має право свобідного вияву волі в голосуванні /плебісцит/.

Проте до практичного застосування цих принципів у наполеонських часах не прийшло.^{1/}

Війни Наполеона привели в Європі до великих змін. Прийшло до поважних територіяльних пересунень, створення нових держав, зродження нових політичних течій. Однак всі ці зміни тривали не довго. Після невдач під Лайпцігом та Ватерльо переможні великодержави засудили Наполеона як воєнного злочинця та заслали його на острів Ельбу /1814/ а пізніше на острів св. Олени де він перебував аж до смерти в 1821 р.

Віденський конгрес /листопад 1814 - грудень 1815/, поставив собі за завдання повернути в Європі попередній порядок, що був нарушений довгими війнами. На ньому практично повернено стан з-перед 1790 р. Зредуковано тільки /під французьким тиском/ число німецьких територіяльних державок з понад 300 до 39, які охоплено в "Німецький Союз". Усі ці зміни переведено без попереднього опиту

1. Meyer-Lindenberg, Ibidem /20/

населення, без відшкодування в користь князів, які затримали тільки свої титули, що їх дав їм Наполеон.

Спеціальна комісія випрацювала правильник для дипломатичних представників, що став складовою частиною міжнародного права, як теж прийняла важливі декларації про заборону торгівлі невольниками. Вирішено вільне корабельне плавання на ріках різних держав. На цьому конгресі дали великодержави спільні гарантії відносно існування Швейцарії, яку об'явлено "вічно нейтральною".

Прототипом пізнішої Ліги Націй та Організації Об'єднаних Народів треба вважати систему союзу, що його названо "Святим Альянсом". Це була справжня поважна спроба переможців над Наполеоном зорганізувати міжнародню спільноту.

Члени "Святого Альянсу" вважали себе членами одної великої християнської родини й зобов'язалися всіма засобами отже теж і силою, поборювати революційні рухи, що загрожували легітимним урядам. Спершу до цього альянсу належали Австрія, Прусія й Росія. В 1815 р. приступила Англія а три роки пізніше Франція.

"Святий Альянс" був базою для міждержавної організації, що запевнювала великодержавам упривілейоване становище. На практиці він довів до співпраці поліції держав-членів Альянсу та до військових інтервенцій у різних, загрожених революційними рухами невральгічних пунктах Європи. Так прийшло до інтервенції в Австрії, в Неаполі й Піємонті, у Франції, Іспанії та інш. країнах.^{1/}

"Святий Альянс" довго не тривав. Він упав під напором двох ідейних сил: доктрини М о н р о й принципу с в о б о д и н а р о д і в.

Доктрина Монро /1823/ забороняла європейським державам вмішуватися у внутрішні справи Америки, зокрема відмовляла іншим державам право інтервенції у визвольній боротьбі південно-американських народів. Теж принцип своди народів був м о р а л ь н и м у д а р о м д л я " С в я т о г о А л ь я н с у ". Цей принцип зродився у французькій революції, його широко обговорювала романтична література, його обґрунтовувала доктрина Манціні.^{2/}

1. Verdross, Ibidem /70/
2. Delbez, Ibidem /23-24/

В засаді цей принцип не був проти міжнародньої співпраці. У дальшому він міг навіть причинитися до міжнародньої співпраці, бо як сказав Манціні: "Батьківщини зі собою не воюють". Але у практиці цей Альянс створював ситуацію, в якій у різних країнах Європи зроджувалися визвольні рухи. Тут треба насамперед назвати в тому часі дуже розчленовану Італію, яка змагала до свободи й соборности, німецькі території на яких велася боротьба за об'єднання й врешті визвольні рухи різних народів на Балканах. Очевидно всі ці факти ні в чому не компромітують тез Манціні, але свідчать, що здобуття самостійности й соборности народів, ледви чи може бути здійснене інакше як у висліді боротьби.

Не зважаючи на ці революційні змагання, ХІХ ст. можна назвати спокійним і саме цьому фактові слід приписати по-важний економічний розвиток Європи, а теж ряд наукових відкрить і досягнень.

Рівночасно позначається поступ теж на відтинку міжнародньої співпраці. У різних містах Європи, зокрема в Парижі, Женеві й Газі, відбувалися конференції та конгреси, у висліді яких заключувано договори, що й по сьогоднішній день не втратили свого значення в ділянці міжнароднього права. До них слід зарахувати: Конференцію в Газі /1899/ про заборону вживання газів й "дум-дум" куль у війнах та ряд постанов відносно ведення територіяльної війни.

ХХ-те століття, не зважаючи на дві світові війни, позначається великим поступом в ланці міжнароднього права. Тут насамперед треба зарахувати Г а з ь к у К о н в е н з 1907 р., що була доповненням з 1899 р., а опісля після закінчення І-ої світової війни, - створення Л і г и Н а ц і й, міжнародньої організації, що повинна була дбати про міжнародню співпрацю та збереження миру й безпеки.

Ідею створення Ліги Націй видвигнув папа Бенедикт XV. у свому посланні з серпня 1917 р., отже ще в часі тривання війни. Цю ідею підтримав американський президент Вільсон, проголошуючи принцип, відомий під назвою "14 точок Вільсона", які послужили базою для створення "Ліги Націй". Вільсон боронив права на самовизначення народів. Він твердив, що не можна торгувати "народами й провінціями наче крамом", натомість "територіяльні питання треба регулювати при безпосередній участі й свободній волі населення".¹

1. Verdross, Ibidem /575/

Ліга Націй прийняла до свого статуту /§1 й §55/ принцип самовизначення народів, не означаючи точніше, що треба розуміти під поняттям "н а р о д", та як далеко має те самовизначення йти: чи йдеться тут тільки про автономію а чи створення суверенної держави.

25 років пізніше /після закінчення другої світової війни/, переможні великодержави покликали до життя О р г а н і з а ц і ю О б ' є д н а н и х Н а ц і й, що повинна відігравати таку же саму роль, як і Ліга Націй перед війною.

У сучасності міжнародне право відзеркалює проблеми й побоювання, викликані II-гою світовою війною. Йдеться тут насамперед про заходи й засоби для збереження світового миру.

Крім ООН, як світової організації для співпраці народів, треба ще назвати пакт Н А Т О, Західньо-європейську спільноту, Міжамериканський пакт /відомий теж як "Пакт Ріо"/ та ряд інших регіональних договорів та організацій у різних областях світу. В а р ш а в с ь к и й п а к т. — це насправді твір контрольований ССРСР і являється інструментом оборони політичної структури, що накинена Східньому Блюкові Москвою, в якому вона має вирішний голос.

Р О З Д І Л І І.

РОЗВИТОК НАУКИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Наука міжнародного права відносно молода. Міжнародне право було спершу складовою частиною науки про питання воєн та справ з нею пов'язаних.^{1/} Розгляд цих проблем зустрічаємо вже в творах старинних учених, державних мужів, полководців, правників. Їх заторкує теж м.інш. й Цицеро.

Щойно у середньовіччі науку міжнародного права ширше розгортають тодішні дослідники й філософи. У своїх творах переважно теологічного змісту, розглядає св. Августин /354-430/ теж проблему "справедливої війни". Він дефініює її як таку, що "дає виплату за безправ'я".^{2/} Інший аргумент на оправдання "справедливої війни" бере св. Августин із Старого Завіту, цитуючи місце про те, що Ізраїль, який вислав послів до короля Аморитів з проханням про дозвіл на перемарш військ через його територію. Коли цей відмовив то Ізраїль забрав усі їхні міста та в них поселився.

Св. Августин дає свій коментар: "Треба звернути увагу на те, якими строгими були в той час війни".^{3/}

Науку про "справедливу війну" розвиває дльше св. Тома з Аквіну /1225-1274/ в другій частині своєї праці "С у м м а т е о л ь о г і к а". Він твердить, що "справедлива війна" мусить виповнити три передумови:

1. Війну мусить виповісти керівництво народу,
2. Для виповідження війни мусить існувати "юста кавза" /напр. як справедлива причина оборона а не напад/,
3. Війна ведеться зі слušними намірами /"р е к т а і н = т е н ц і о"/.

У творі " Д е м о н а р к і я", розд ХІУ, Данте /1265-1321/ пропагує створення організованої спільноти держав під керування цісаря.^{4/}

Л е о п о л ь д ф о н Б е к е н б у р г /1297-1363/ вказує на те, що державну ідею поволі замінює міждержавне "призначення" /консвєтудо/.

1. Encyklopedia prawa międzynarodowego i stosunków dyplomatycznych, Warszawa 1976 /205/
2. F. Berber, Lehrbuch des Völkerrechte II /28/
3. E. Reibstein, Völkerrecht /126-127/
4. Meyer, Ibidem /29/

Але щойно проф. Бартолюс де Саксоффер-ратто /1314-1357/ з Болонії ширше представив цей процес у висліді якого постало модерне міжнародне право. Йдеться тут про повільну, але постійну перемену ієрархічного порядку Середньовіччя, побудовану на рівності держав супроти права. Бартолюс не переочив і негативної сторінки цієї переміни, а саме, що з відсуненням цісарської влади губиться центральна інстанція, яка в соєму розквіті була енергою міжнародного права. Відколи ця центральна інстанція для спірних сторін перестала існувати, охорону своїх прав мусіли перебрати самі держави. Фердрос твердить, що з цього розвинулася інституція репресалій, про яку перший раз говорив Бартолюс, в своїому, тоді недоцінюваному творі "Трактатус репресаліарум"/1354/. Цей твір порушує тема, яка згодом стала предметом дискусії міжнародних правників у різних у різних, навіть модерних часах. Йдеться про те, що він розрізняє у своєму трактаті два етапи самопомочи:

1. це вирішення пошкодкованої держави, чи противник справді допустився протиправної дії й
2. чи довершена репресалія.

Перший етап Фердрос називає самосудом, другий самовільним переведенням цього самосуду в дію. Бартолюс називає репресалію своєрідною відміною війни, тому, що в і й на це теж сурогат понаддержавного правосуддя й засобу сили. Бартолюс бачить зв'язок між самопоміччю й клясичним, неорганізованим міжнародним правом.

Н а у к а м і ж н а р о д н ь о г о
п р а в а в 1 6 - м у й 1 7 - м у с т о -
л і т т я х

Зовсім нові нові розваження й аналізу міжнародного права знаходимо в учених та правників т.зв. еспанських школи. Вони виходять із залогень філософії Аристотеля й св.Томи з Аквіну про те, що люди родяться розумними й соціальними істотами /анімаль раціонале ет соціальє/. Державні твори по своїй суті це теж соціальні твори

які себе взаємно потребують і творять всеобіймаючу спільноту, тому що вона вже у своєму корені створена природним правом, з саме як відбитка вічного Божого права /лекс етерна/. Так твердив св. Августин.^{1/}

Головні представники цієї еспанської школи були:

Франціско де Віторія /1480 - 1546/ - чернець домініканського ордену, професор університету в Саламанці. Він був автором твору "Реколекціо де Індіс" /1532/. Характеристичне в цьому творі те, що він заступає вислів "юс генціум", висловом "юс інтер гентес". Під цим новим окресленням, Віторія не розуміє, що міжнародне право /як це було в Середньовіччі/ має стосуватися тільки Заходу, а не цілого людства, бо природне право питома для всіх. Проте він визначає, що "юс інтер гентес" не походить в цілості від природного права, але бере від нього лиш головні напрямні, а його формування доповнює практика, вправа, тобто це, що він розуміє під словом "консвентудо", що його зустрічаємо в договорах. Згідно з твердженням Віторія, позитивне міжнародне право важне не тільки між договірними сторонами, але воно зобов'язує цілий світ, що являється єдиною спільнотою, яка є управленою творити загальнозобов'язуючі норми. Так доходить Віторія до міжнародного права й причиняється до його розбудови в добі великих відкриттів./

Франціско Суарез, чернець Ордену Єзуїтів /1548-1617/, подібно як Віторія, бачив у позитивному міжнародному праві застосування природного права. Він бачить однак ясно різницю між основами природного права, що містяться в міжнародному праві, та самим позитивним міжнародним правом. Про це пише Суарез у своїй праці "Де легібус ак Део" та подає, що міжнародне право не спирається на авторитеті одного центрального законодавця, але на переконанні цілого людства. Міжнародне право таке бо близьке до природного права, що їх можна переплутати.

Насправді, каже він, міжнародне право постєє за поштовхом "розважної природи" /інстіганте натура/ і тому може внаслідок повільної зміни практики знову само мінятися.

В загальному можна головні думки Суареза про науку міжнародного права зрєасумувати так:

Не зважаючи на те, що людство поділяється на багато народів і королівств, воно творить не тільки фізичну, але й моральну та політичну спільноту, яка впливає з природного наказу любови та взаємного співчуття, що є типічним для всіх людей, байдуже з якого роду вони походять.

Тому кожна держава, республіка чи королівство, тврить не тільки спільноту своїх громадян, але й частину світу, який охоплює людство. Ці окремі спільноти не можуть обійтись без взаємної допомоги, без опертя на іншу спільноту, хоч би для кращого життя, або теж з моральних спонук. І тому, що людські спільноти не можуть обійтись одна без одної, вони потребують встановленого правопорядку, що регулював би їхнє співжиття. Частинного його заступає природна розсудливість, але вона не завжди вистачає для полагодження

1. Verdross, Ibidem /97/

2. N. Quoc Dihn: Droit international public /40/

всіх проблем.

Життєва практика може оправдувати деякі особливі права народів, бо таксамо, як творяться закони у якійсь провінції чи державі, так теж на практиці можуть творитися закони для всього людства.^{1/} /"Де легібус.." - цитат за Фердросом/.

З. П е р і н о Б е л л і /1502-1575/ та
Б а л ь т а з а р А я л я /1548-1584/.

Дорадники короля Филипа II., причинилися своїми творами передусім до розвитку позитивного воєнного права.

4. А л ь б е р і к о Д ж е н т і л і /1552-1608/,

утік перед переслідуванням з Італії до Англії, стояв на базі природного права, але працював над систематичним охопленням міжнародного позитивного права. Одним із творів Джентілі, що знайшов більший розголос, була праця про державні посольства - "Де легаціонібус" /1585/. Його твір про воєнне право "Де юре беллі" /1598/ знайшов теж великий відгук, бо Джентілі ввів в науку міжнародного права "клявзулю ребус сік стантібус".^{2/}

1/ Verdross, Ibidem /98/

2/ Ehrlich, Prawo międzynarodowe /304-306/

Аргументоване Альбертом Джентілі поняття "клявзуля ребус сік стандібус" збереглося в міжнародному праві до сьогодні. Це принцип на який, як показує практика, держави дуже часто покликаються, коли хочуть анулювати якийсь договір. Цю клявзулю розглядав навіть МСТ, але не виніс жодного остаточного рішення.

Під поняттям "клявзуля ребус сік стандібус" треба розуміти, як це каже міжнародний правник Вакенагель, факт, коли то переговорюючі й заключаючі договір сторони, ясно, або мовчанкою акцептують, що договір підписано за певних існуючих умов. Коли ці обставини перестають існувати, тоді й втрачається важність договору, бо він був заключений для конкретних цілей /Маєр-Лінденберг, ст.58/.

Ваттель - один із творців міжнародного права твердить, що важність міжнародного договору залежить від втримання певного стану-ситуації. Отже договір важний і зобов'язуючий для сторони, якщо існує ця сама ситуація в якій він був підписаний. Подібно думають Анцільотті й Бурггард, які твердять, що сторони заключають договір, маючи на увазі певні обставини. Якщо ці перестають існувати, то й договір стає недійсним. Згідно з іншим поглядом, міждержавні договори так довго важні, як довго не змінюються обставини в яких цей договір заключаювано. і тим самим вони моглиб стати протилежними до справи самозбереження одної з договорних сторін /Кауфман: "Дейчляндс Рехтсляге унтер Безацунг"/. Але таке застереження зовсім зайве, бо йдеться тут про випадки "крайньої неможливості", що з морального погляду звільняє дану сторону від зобов'язань договору. Іншими словами: самовигаснення якогось договору допускається тільки тоді, коли о б'є к т и в н о не можна навіть при д о б р і й в о л і /"бона фідє"/ вимагати від партнера дотримання договору, коли настали зовсім інші обставини. /Продвж.с.15/

3. Г у г о Г р о ц і ю с /Гроцій/, голляндець /1583 - 1645/, слушно названий б а т ь к о м м і ж н а р о д н ь о г о п р а в а .

Це він обґрунтував найважливіші досягнення в ділянці того-часної науки міжнародного права та висунув у своїх творах ряд мінеродньо-правних тверджень, які й по сьогоднішній день не втратили своєї вартости. У творі "М а р е л і б е р у м", Гроцій каже, що справедливість має свої джерела в Божих законах. Навіть королі - вважає Гроцій - не можуть проти них виступати. В іншому творі " Д е ю р е б е л л і а к п а ц і с " він доказує, що с п р а в е д л и в о с т и н е м о ж н а в и в о д и т и в і д п о з и т и в н о г о п р а в а , а навпаки: право має бути її висловом. Даючи в своїй теорії признання природньому праву він визнає теж право позитивне /"юс вольонтаріум"/, яке завдячує своє існування державі. З цим твердженням погоджуються й сучасні правники, які бачать в міжнародному праві два елементи: права природнього й позитивного.

Тоді коли еспанська школа міждержавного права відсувала "вічне право" /"лекс етерна"/ на дальший плян, то Гроцій розуміє так, що природне право виводиться виключно з людської природи. Від еспанської школи відрізняється Гроцій ще й тим, що він не тільки визнає природне право як базу для права міжнародного, але вважає його правом, що довнене позитивними нормами й відповідно модифіковане с п р а в ж н і м п р и р о д н и м п р а в о м .

Твердження Гроція цінні тим, що він у своїх міркуваннях спирається на твори античних філософів, істориків, письменників і бесідників, вважаючи, що певна теза мусить бути п р а в и л ь н о ю , к о л и ї ї в и д в и г а ю т ь р і з н і а в т о р и в р і з н и х е п о х а х .

Продовження зі с. 14.

Так отже при "клявзуля ребус сік стандібус" й д е т ь с я н а с п р а в д і н е й д е т ь с я п р о д о г о в і р н у к л я в з у л ю , а л е п р о о б ' е к т и в н и й м і ж н а р о д н ь о п р а в н и й п р и н ц и п , я к и й н е п о я с н ю є ц ь о г о , щ о д о г о в і р н і с т о р о н и п р и п і д п и с у в а н н і д о г о в о р у х о т і л и , а л е р а д ш е ц е , ч и в о н и ц е й д о г о в і р п і д п и с а л и б , к о л и в о н и з м o г л и б и п е р е д б а ч и т и н о в и й р о з в і й с и т у а ц і ї т а п о в с т а н н я н о в и х о б с т а в и н .

При договорах на окреслений час такої клявзулі не можна брати до уваги, бо договірні сторони передбачають можливість зміни договору після цього, як його речинець минув.

До інтерпретації обговорюваної клявзулі причинилося становище папи Пія XII, в його енцикліці "Сумма Понтефікатус" з 20 жовтня 1939 в якій сказано: " Може бути, що з бігом часу й при змінених обставинах, які не існували підчас підписування договору, що більше - яких не можна було передбачити, договір, або його окремі уступи, були б для партнера несправедливі, невикональні, або надто важкі. В такому випадку треба договір змінити у висліді чесних переговорів, або замінити іншим договором. /Гл.Фердрос, Ібід. с.181/.

Гроцій зумів створити першу систематичну науку міжнародного права, яка вже в його часах викликала велике враження. Але й пізніше вона мала дуже великий вплив на дослідників міжнародного права, що присвоювали собі його спосіб думання. Вплив Гроція видно не тільки у пізніших теоретиків міжнародного права, але й у політиків та державних мужів.^{1/}

Самуель Рахель /1628-1691, професор у м.Кіль, був черговим дослідником міжнародного права, який продовжував методу Гроція, опрацював систематичні трактати про цілість міжнародного права, як природного так і позитивного. Його головний твір "De iure nature et gentium, диссертационом дуге" /1676/, в якому він противиться односторонній науці Пуфендорфа про природне право і видвигає синтетичну науку міжнародного права.

Філософ Христіян Вольф /1679-1754/ у ряді творів: "De nature metodo scientiifica pertractatum", "De gentium" та "Institutiones iuris natura et gentium" - виробив ще більше універсалістичний погляд тим, що представив спільноту держав як "civitas maxima", норми якої базуються у природному праві, але здійснюються правом позитивним^{2/}.

Емер де Баттель /1714-1754/, учень Вольфа, долі розвивав науку свого вчителя, але заступив термін "civitas maxima" іншим: "societe de nation". Його твір "Le droit de la nature" знайшов дуже великий відгук у правничому світі.

Самуель Пуфендорф /1632-1694/, визначний знавець державного права й історик - професор з Гайдельбергу, твердить, що позитивне право народів не існує і імперативних норм треба шукати у праві природному. Він теж відкидає договори і міждержавну практику як джерела міждержавного права. У протиставленні до Гоббса /1588-1679/, англійського філософа, який оправдував державний абсолютизм та заступав науку природного права, він уважав, що цей "природний стан" є мирний і своїми поглядами зближується до Аристотеля^{3/}.

Пуфендорф зустрівся з дуже гострою критикою не тільки серед сучасних, але і серед пізніших дослідників міжна-

1. Delbez, Ibidem /40/, Verdross, Ibidem /100/
2. Verdross, Ibidem /101/
3. Delbez, Ibidem /40/
Ehrlich, Ibidem /20-25/

роднього права.

Сучасні дослідники МП Л е Бур, Д е л ь о с, Д а б е н, Ф е р д р о с, К о с т е р с, К р а в с т а багато інших, творять екіпу т.зв. теорії неокласичної школи.

Вона сприймає підставові принципи класичної теорії перед Пуфендорфом, але стосує їх до вимог сучасної наукової критики. Модерна наука міжнародного права збагачується в останніх часах систематичними дослідженнями міжнародної правової практики поодиноких держав. Ці дослідження ведуться не тільки у Великобританії і ЗСА, /Л я в т е р б а х, М к н а і р, С м і с, Г а д с о н і інші/ але й у інших західних країнах.

Збагачування міжнародного права має свої небезпеки. Нинішній світ поділений не тільки політично, але і світоглядно, при цьому і поняття моралі теж дуже різно інтерпретуються. Досі здавалося, що деякі засади міжнародного права напр. нейтральності, чи дипломатичної незайманості /які існують від віків/ є непорушні. Але тепер вони топтані залежно від інтересів агресора.

Деякі правники твердять, що понад різницями моральних засад та ідеологічними розбіжностями стоять непорушно елементарні засади як напр. респект даного слова, лояльність, добра воля і т.п., які буцім-то визнають усі. Але практика показує, що це радше бажання тих, що таке твердять. Дійсність далеко інша і тому можна сміло твердити, що міжнародне право, а радше багато його підставових засад переходить кризу, типову для сучасної епохи.

Р О З Д І Л І І І

ДЖЕРЕЛА І КОДИФІКАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Про формальні джерела міжнародного публічного права говорить § 38 статуту Міжнародного Судового Трибуналу /МСТ/. Він звучить:

1/. Завдання Судового Трибуналу - вирішувати передані йому спори застосовуючи:

а/ міжнародні договори загального або особливого роду, в яких держави виразно висувають визнані норми,

б/ міжнародній звичай, як вислів загальної практики, визнаної правом,

в/ визнані цивілізованими державами загальні правові принципи,

г/ судові присуди та вчення визначних авторів різних народів, як допоміжний засіб.

2/. Ця постанова не послаблює здібності Судового Трибуналу "вирішувати спори за згодою сторін, згідно з честю".

З наведеної 38 статті МСТ видно, що він проводить виразну лінію між звичаєвим міжнародним правом та міжнародними нормами, що випливають з договорів між державами. Не треба теж бачити у наведеному тексті якусь ієрархічну різницю. Схоплені в цій статті напрямні статуту МСТ мають від десятиріч великий вплив на позитивне і конвенціональне право, на різні роземні договори і т.п.^{1/}

Далі бачимо, що наведена стаття не дозволяє МСТ спиратися виключно на правові доктрини і судові постанови, як на автономні джерела права. МСТ не може видавати присуду базуючися на якоесь попереднє рішення чи доктрину. Він мусить відкинути кожна скаргу, якщо вона не спирається на звичаях, конвенціях, та на підставових принципах права.

Це не означає, що правосуддя або доктрина, не мають значення. Це і те відіграють допоміжну роль при вирішуванні спірних справ. За найстарше джерело міжнародного права треба вважати міжнародне звичаєве право^{2/}. Щойно в останніх десятиріччях у наслідок доступу у модифікації міжн.права, вага звичаєвого права перейшла на другий план, але в ніякому випадку не за-тратила свого значення. Коли немає кодифікованих міжнародно=

1. Delbez, Ibidem /45/

2. Verdross, Ibidem /138/

правних норм, приходять до слова міжнародне звичаєве право^{1/}. Фердрос, покликаючися на Гроція твердить, що звичаєве міжнародне право повстає у висліді мовчаного договору. Такий договір у відрізненні від формального, настає у висліді правної дії, характеристична ціль якої є правний вияв волі сторін^{2/}. Інші правники вважають, що звичаєве міжнародне право, у противенстві до такого ж договірного, позбавлене творчої сили. Норми міжнародного звичаєвого права повстають повільно і в більшій, чи меншій мірі самовільно, хоч їх практикується в переконанні, що вони зобов'язуючі.

Об'єктивна передумова повстання міжнародного звичаєвого права, тривала і постійна практика якоїсь засади. Вправді немає приписаного часу, в якому звичаєве право може повстати, але, як виявляє практика, воно твориться доволі швидко. Звичаєве право повстає незавжди із-за практикування якоїсь засади всіми державами. Вистачає деяка кількість таких практик, щоб за деякий час стали звичаєвим правом.

Тому-то у статті МСТ говориться про "загальну практику" а не про "одноголосність".

Як суб'єктивну передумову міжнародного звичаєвого права слід уважати його визнання державами як зобов'язуючого. Деякі правники не вважають цієї суб'єктивної передумови за необхідність /Гугенгайм/. Вони твердять^{3/}, що зацікавлені держави не мусять визнавати того права, тільки вважати його виявом чемности.

Визнані цивілізованими державами загальні правні принципи -- це чергове джерело міжнародного права. Тут треба врахувати:

- а/ добру віру,
- б/ заборону надуживання права,
- в/ зобов'язання повного вирівняння заподіяних шкід,
- г/ обов'язок повернення зібраних предметів, чи вирівняння шкоди, повсталі від втрати предметів,
- г/ визнання принципу "рес юдіката",
- д/ визнання принципу "не біс ін ідем",
- е/ законне ведення судових справ.

Другорядними джерелами міжнародного права вважаються судові присуди, погляди знавців та науковців-правників. Стаття 38 статуту МСТ називає їх "помічними засобами" для ствердження правних норм.

1. Ehrlich, Ibidem /20-25/

2. Triepel: Les rapports entre droits internationales et droit intere: /Verdross, Ibidem /138/

3. Meyer, Ibidem /37/

Постанови Генеральної Асамблеї ООН не вважаються першим джерелом МП. Їх розцінюється тільки як "рекомендацію" для правного поступовання.

Черговість при ствердженні важности джерел МП така:

- а/ пізніше схвалені норми мають першенство перед давнішими,
 - б/ особливі норми йдуть перед загальними,
 - в/ абсолютні норми мають першенство перед нормами "релятивними",^{1/}
- /Zwingendes Recht genießt den Vorrang vor nachgeliebigem Recht/
г/ із зіставлення джерел міжнародного права в статті 38 статуту МСТ впливає, що МСТ застосовував переважно договірне право, а міжнародне звичаєве право настільки, поскільки воно не має примусового характеру /цвінгендес натур/, та в той спосіб має першенство перед договірним правом.
г/ загальні правні засади стосуються тільки тоді, коли немає відповідних правил договірного права, або коли їх теж не можна встановити в праві звичаєвим^{2/}.

К о д и ф і к а ц і я м і ж н а р о д н ь о г о п р а в а

Праці над кодифікацією міжнародного права ще далеко не закінчені. В принципі до такого завдання покликані ООН з рачії свого статуту. Це питання однак скомпліковане тим, що крім норм міжнародного права, які регулювали б проблеми між народами на землі, останні десятиріччя принесли ще нові комплікації: міжнародноправна належність всесвіту: сонця, місяця, чи різних планет. В тому випадку знавці міжнародного права повертаються до римських законів, які говорили про "рес нулліус" або "рес комуніс".^{3/} Дотеперішні кодифікаційні конференції виявили, що не зважаючи на різні соціальні, світоглядні чи інші різниці, може прийти до кодифікації МП, яка знайшла б

1. Фердрос дає таке пояснення до того рода окреслення міжнародноправних норм: "Деякі правники твердять, що в засаді всі норми МП є змінливі. В тому є однак настільки слушности, що дві держави можуть між собою евент. заключити таку умову, розбіжну з МП, яка однак не нарушує прав третьої держави. При того рода нормах існують інші, які держави в ніякому випадку між собою змінити не можуть. Напр. держави, що є членами ООН не можуть між собою домовитися, що не будуть респектувати § 2 статуту ООН", бо в ньому є схоплені абсолютні обов'язки. Це саме відноситься до неморальних договорів, напр. торгівлі невільниками, дітьми і др. Тому в кожному випадку треба провірити чи йдеться про норму "абсолютну" чи може про "змінливу". /Фердрос, Ібідем, стор. 130/.

2. Meyer-Lindenberg, Ibidem /38/, Ehrlich, Ibidem /21-22/

3. Verdross, Ibidem /92/

МП тільки в деяких ділянках. Того рода частинні кодифікації спираються у великій мірі на міжнародне звичаєве право, але в більшості вони бажають далі розвивати МП. Як приклад можна навести Паризьку декларацію про морські права з 1856 р., різні Газькі договори про воєнні права і нейтралітету /1899 і 1907 рр./.

Натомість між обома світовими війнами безуспішні були зусилля кодифікувати морське право. Спроби кодифікації у Парижі /1929/ і в Газі /1930/, де була мова про прибережні права, питання державної приналежності і відповідальності держав, не увінчалися більшими успіхами. Невдачу треба приписати фактові, що передові держави не признавали правних понять менше розвиненим державам. Ці останні воліли зрестися несприємливої для них кодифікації та спертися на дальший природній розвій звичаєвого права.

Успішна натомість була ініціатива ООН 1958 р. на Женевській конференції, щоб скодифікувати договори про морські права та на Віденських конференціях /1961 і 1963/ заключити дипломатичний договір та договір про консульрні взаємини. Але на підставі тієї кодифікації не внесено відповідних норм звичаєвого МП а вони /ЗМП/ мали надалі регулювати не виразно полегоджені питання.

У рамках Організації Американських Держав /ОАД/, до деякої міри посунулася вперед кодифікація регіонального міжнародного права. Працювала над нею Рада Американських Правників допоміжної клітини ОАД - та підпорядкований їй постійний Міжамериканський комітет правників у РІО де Жанейро.

Над кодифікацією міжнародного права працюють теж наукові інститути і приватні інституції. Для прикладу можна подати Інститут Міжнародного Права та Інтернешенел Лью Ассосіейшен^{1/}.

1. Meyer, *Ibidem* /39/

Р О З Д І Л І У

ПРАВНЕ ВИЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Термін "міжнародне право" виводиться з римської назви "юс генціум". До цього римського "юс генціум" належали:
а/ зобов'язуюче всіх римських громадян і чужинців державне право /у противенстві до міського права римських громадян/;
б/ спільне для всіх природне право;
в/ право, що порядкувало зовнішні взаємини між державами, яке проте годі порівнювати змістом і обсягом з нинішнім міжнародним правом^{1/}.

Первісно це поняття охоплювало, загальноприйняте всіми античними народами, право, в тому міждержавне. Щойно модерна на- ука виловила з того поняття "юсінтер гентес", і тому, що під словом "гентес" розумілося державно зорганізовані народи, то пізніше засвоїлося назва /Кант/"право держав"/юс публіка цивітатум", або "міжнародне право" /друа інтернасіональ", "дірітто інтернасіонале" і т.п./ Незалежно від того, нова наз- ва не могла усунути з ужитку окреслення "міжнародне право", бо надто довго його вживали та всюди воно закорінилося. Міжнарод- не право регулює взаємини між державами і спільнотами як між- народньосправні підмети /напр. св.Престіл, Об'єднані Нації/ але воно може теж відноситися до окремих осіб, напр. у справі карання воєнних злочинців, устійнення прав і обов'язків уряд- ників міжнародніх організацій і т.п.

З огляду на зміст міжнародне право належить міжнародній спільноті /Фердрос^{2/}. Інші знавці цього права /Кельзен, Гугген- гайм і др. твердять, що з огляду на свою дію міжнародне право представляє собою норми, що повстали у вислід звичаєвого пра- ва народів, або міжнародніх договорів.

До міжнароднього права належать теж постанови різних між- народніх організацій, що спиралися на таких же міжнародніх договорах.

Тому, що позитивне міжнародне право повстало і далі збага- чується завдяки міжнародній співдії /держав чи організацій/ то передумова його застосування вимагає більш як одну державу. Тому в часі існування єдиної римської світової імперії у неї не було міжнароднього права, як теж і за часів Каролінгів.

1. Meyer-Lindenberg, Ibidem /7/

2. Verdross, Ibidem /1-2/

Воно створилося тоді, коли побіч себе почали існувати різні незалежні держави. З того приводу не можна міжнародного права вважати за якийсь постійний "правний порядок для світу"^{1/}, бо це історичне твориво з різними змінами в різних епохах, так як і в державному праві.

Друга соціологічна передумова повстання та існування міжнародного права, це його основа: самостійні, суверенні держави. Під суверенністю не треба розуміти "державну-всемогутність" але спроможність держави, з власної волі, підпорядкуватися міжнародному праву. До цього питання висловлювалися різні знавці, як напр. Воттель, що ясно про те говорив: "Кожна нація /державо/, яка сама собою володіє, без огляду на те, яку форму вона мала б і без залежності від закордону - це держава суверенна".

Модерна міжнародноправна теорія про суверенність каже: суверенність означає, що рівноправні держави є незалежні у рамках міжнародноправного порядку. Сьогодні часто вживається вислову "суверенність" в суто політичному значенні. Коли якась держава пов'язана з іншою політично і господарчо, то кажуть, що вона втратила свою суверенність. Але така залежність має дуже різні вияви та, звичайно, тягне за собою тех зобов'язання держави, від якої вона "залежна". Отже маємо до діла з виявами типової "взаємозалежності" /ентердепанданс/^{2/}.

Іноді деякі держави покликаються на свою "суверенність" на те, щоб викрутитися від зобов'язань, що впливають з міжнародного права, бо вони їм не вигідні.

Про таке явище Фердрос каже: що "кожна держава може згідно з міжнародним правом, перебрати на себе будь-яке зобов'язання і навіть зректися своєї незалежності та передати її іншій державі. Однак, як довго якась держава володіє собою і не підлягає іншій - так довго вона, з правного боку, суверенна і незалежна"^{3/}.

В останніх десятиріччях спостерігають, що сучасне міжнародне право змінюється. Мова про тенденцію творити бльоки з незалежних держав /напр. Західньо-європейська спільнота/ на які переходили б теж і права окремих держав. Але ніщо не вказує на те, щоб крім деяких другорядних поступків зі своєї суверенності

1. Verdross, Ibidem /6/

2. Meyer-Lindenberg, Ibidem /8/

3. Ehrlich, Ibidem /110, 123, 124/

на загальну користь, окремі держави зреклися б своїх засадничих принципів у ділянці самостійності і суверенності.

Теоретики природного права, вважають, що міжнародне право спирається на справедливість питому людині, яка вможлиблює їй мирне співжиття з іншими.

Інший погляд заступають ті, хто покликаються на правовий позитивізм /Кельзен, Гуггенгайм/. Вони не без слушности, твердять, що не можна повністю заступати думки про абсолютне поняття справедливості з тої простої причини, що воно не всюди однакове: в одних народів і цивілізацій та культур воно таке, в інших може бути зовсім інше.

Позитивні правові норми можуть мати різний зміст. Приписувати їм пов'язання з об'єктивним поняттям справедливості, необосноване, бо відносно цього немає одностайної думки. Визнавці школи правового позитивізму у міжнародному праві визнають поняття "підставової норми, яка мала б бути джерелом всіх міжнародноправних законів". Анцілотті вважає, що така підставова норма, це засада "пакта сунт серванда"^{1/}.

Ця засада накладає на держави обов'язок дотримуватися прийнятих умов. Існує вона від дуже давних часів, хоч видвигают її теж сучасні правники. Деякі знавці МП вважають, що згадана засада має виключно моральний характер, але це не відповідає дійсності. Покликаються на неї часто представники науки, вона знайшла теж потвердження у різних міжнародноправних актах. Про цю засаду Лондонська декларація з 17 січня 1871 р. каже: "Держави не сміють добровільно уневажнювати заключених договорів". У статті Ліги Націй, у преамбулі кажеться м.інш., що треба, "щоб панувала справедливість і щоб були педантично зберігані всі договірні зобов'язання в сучасних взаєминах між організованими народами".

1. Verdross, Ibidem /12/: Теж і статут ООН до головних засад, якими повинні керуватися члени ООН зараховує "виконання в добрій вірі зобов'язань, прийнятих згідно з нинішньою Хартією". У Віденській конвенції /1968-1969/ в справі права договорів підкреслюється важність засади, що "правила міжнародного звичаєвого права і надалі мають бути у всіх питаннях зберігані". Заключених договорів не можна зривати, покликаючися на внутрішнє право, бо держава є зобов'язана пристосувати свої засади до загальноприйнятих засад міжнародного права. До засади "пакта сунт серванда" спроваджується інша засада - "бона фідес", яку деякі правники вважають підставою МП.

Загальні міжнародноправні принципи. Позитивне міжнародне право могло розвиватися тільки на загальноприйнятих правових принципах різних народів. Цей факт вказує на те, що народи, незважаючи на свої психологічні й інші відмінності, мають "спільні" і "загальні" прикмети людської влади.

Саме на цій базі прийнято Загальною Асамблеєю Об'єднаних Націй т.зв. Деклярацію прав людини /10 грудня 1948 р./^{1/}.

Слід розрізнити два роди міжнародного права: а/ його загальний характер, який зобов'язує всі держави і б/ регіональний, що в'яже тільки дві, чи більше держав в якомусь районі/континенті/.

У першому випадку йдеться про такі міжнародноправні засади, як напр. заборона надуживання права, обов'язок сплачування довгів, зберігання дипломатичної незайманості і т.п. Ці засади зобов'язують усі цивілізовані держави і не вимагають окремого договору. /Топтання дипломатичного імунітету - як напр. ув'язнення членів американської амбасад в Ірані, та напади на різні консуляти, чи амбасад в різних державах світу, ні трохи не уневажують цієї підставової засади міжнародного права, але становлять зламання відвічних прийомів у міжнародному праві й у міждержавних стосунках/.

Другий рід міжнародного права /регіональний/ - це устійнене право у висліді договорів між двома, чи більше державами. Йдеться тут отже про прийняті деякими /точно визначеними/ державами засад, напр. у Західній Європі або на американському континенті^{2/}. Велику роль у міжнародному праві відіграє його ефективність і практична здібність застосування, як напр. правовий статус повстанців. Внутрішнє право держави, проти якої вони діють, їх не визнає. Повстанців звичайно карають як порушників спокою і ворогів держави та відмовляється їм привілеїв, які мають комбатанти регулярних армій. Зловлених революціонерів чи повстанців, членів бойових груп, судиться на підставі карних законів, як злочинців, в часах війни карається їх звичайно смертю, без всякого суду. В таких випадках міжнародне право донедавна не передбачувало ніяких застережень і воно й досі нездатне внести в цю справу зміни.

Ситуація змінюється, коли повстанці зуміють силою перевести свої політичні чи військові цілі /напр. війна в Альжирі

1. Verdross, Ibidem /12/

2. Meyer-Lindenberg, Ibidem /10/

проти Франції довело до самостійности Альжиру/. Коли з точки бачення внутрішнього державного права, "нелегальні групи" зростають так, що їх уже не можна ігнорувати ні поборовати як звичайних злочинців і порушників спокою, тоді вони стають, у більшій, чи меншій мірі, теж підметами права.

Не зважаючи на те, що міжнародне право має консервативні тенденції, то воно часто достосовується до сучасної дійсності. Напр. міжнародньо визнані уряди затримують це визнання навіть тоді коли їхні держави перестають існувати. Але це триває так довго, поки нова дійсність цього не заперечить.

Фердрос твердить, що найновіший розвиток міжнароднього права вказує на те, що воно пробує протиставитися безправно повсталим фактам. Колись, за наукою міжнароднього права, завоювана держава, чю територію анексували, вважалася неіснуючою. Сьогодні на підставі засад міжнароднього права, анексія тільки тоді визнана міжнародньоправно, коли після деякого часу знаходить правну основу у дійсному стані. Фердрос наводить приклади на те, коли насильна анексія сталася "принципом міжнароднього права", бо коли цій насильній анексії ніщо не противиться і її інші держави толерують, то з бігом часу настає т.зв. "тривале посідання" /"tritt mit der Zeit doch eine Ersitzung ein"/, то міжнародне право врешті легалізує тривалий існуючий, без перешкоди, стан посідання^{1/}.

Те саме відноситься до екзильних урядів знищених чи ново організованих держав. Не зважаючи на те, що екзильний уряд не виконує у своїй країні ніяких функцій, міжнародне право такий уряд до якогось часу визнає

Деякі правники вважають таку практику як міжнародню фікцію. Насправді йдеться про визнання правного стану, зміненого нелегальним способом. Екзильний уряд вважають нелегально перешкоджений виконувати функції у своїй країні, яка його до цього уповноважила. Проте теоретики міжнароднього права знають, що такий стан не може вічно тривати і скорше чи пізніше треба, або повернути давний стан, або визнати нову ситуацію, отже санкціонувати нову існуючу дійсність.

Як кожне право, так і міжнародне, мусить мати езекутивну силу. До неї зараховуються колективні санкції супроти

1. Verdross, Ibidem /288/

порушників того права, репресалії, акції Об'єднаних Націй, врешті війна. Колективні санкції скеровуються у принципі проти цілого народу, що творить державу і тому відповідає за її кроки^{1/}. Статут ООН /§ 39 і наст./ передбачує такі санкції, а Рада Безпеки ООН, згідно зі статутом ООН, вирішує які слід застосувати до даної держави.

Вони можуть бути мирні або воєнні. До перших слід врахувати повне, або частинне зірвання господарських взаємин з боку держав членів ООН. Дальшими санкціями можуть бути зірвання залізничної, летунської чи морської комунікації, врешті зірвання дипломатичних взаємин/див. §41 статуту ООН/.

Якщо б Рада Безпеки прийшла до переконання, що того рода санкції не вистачають, тоді згідно з § 42 статуту ООН, може застосувати воєнні акції на суші, на морі чи в повітрі. На підставі статуту ООН, для збереження миру у світі, члени ООН зобов'язані віддати до диспозиції Ради Безпеки ООН свої збройні підділи. Вони теж мають у випадку потреби, дозволити на перемарш через свої території військових збройних сил, що віддані до диспозиції Ради Безпеки /§ 42/.

Колективні санкції пов'язані з фактом порушення міжнародного права. Саме тим вони різняться від інших нормативних порушень моралі, народніх обичаїв і інш., які не зважаючи на брак санкцій, можуть відігравати в міжнародних взаєминах важливу роль^{2/}.

М і ж н а р о д н е і в н у т р і ш н е д е р ж а в н е п р а в о. Міжнародне право потребує постійних доповнень. Тому у багатьох випадках, держави мусять при допомозі своїх внутрішніх законів подбати про введення в життя нових міжнародних засад. Коли якась держава при здійснюванні міжнародноправних умов робить це тільки частинно, або стосує закони невідповідні міжнародному праву, або такі суперечні постанови не старається знести, то і маємо до діла з конфліктами у міжнародному і державному правах.

Про відношення міжнародного до державного права існують дві теорії: дуалістична і моністична.

1. Meyer, Ibidem /11/
2. Ehrlich, Ibidem /38,53/

I. Дуалістична теорія, що її розвинули Трипель і Анцільотті підносить такі відмінності:^{1/}

1. Джерела внутрішнього /державного/ права інші від джерел права міжнародного. Перші, це вислід волі однієї держави, другі - багатьох держав.
2. Міжнародне і внутрішнє /державне/ право займаються різними предметами. Державне право нормує стосунки між одніцею /або одиницями/ і державою а міжнародне регулює взаємини між державами^{2/}.
3. Міжнародна нелегальність якогось акту не ангажує її у внутрішньому праві.
4. Державне право зобов'язує своїх громадян - міжнародне - держави.
5. Розбіжності між державами і міждержавним правом не впливає негативно на державне право. Стосування міждержавного права у державі можливе тільки тоді, коли це міждержавне право перетворене у внутрішнє.

Державні закони суперечні з міжнародним правом завжди були тільки релятивні і провізоричні. Держава, яка творить такий закон, порушує природне право і, на домагання пошкодваної держави, її можна змусити виправити свій закон у згоді з міжнародним правом, під загрозою відповідальности.

II. Моністична теорія бачить єдність міжнародного та внутрішнього права. Визнавці цієї теорії слушно вказують на те, що засади міжнародного права, без внутрішньоправної зміни, можуть зобов'язувати не тільки держави, але й одиниці.

У випадках незгідности обидвох прав, першенство має міждержавне право.

Моністичну теорію різно інтерпретують радикальні і помірковані визнавці. Перші вважають, що всі державні закони, які противорічать міжнародним нормам взагалі не важні, а другі твердять, що міжнародноправні норми важні у внутрішньому праві. Вказує на це факт, що держава, яка вводить закони противорічні міжнародному праву зобов'язана таке

1. Triepel: Völkerrecht und Landesrecht /1899/
2. Delbrz, Ibidem /30/

право анулювати, або достосувати його до міжнародного.

Вердрос твердить, що першенство міжнародного права, перед державним суперечне до конституцій багатьох держав, яке це міжнародне право включають як свою складову частину^{1/}.

Таке явище зустрічаємо у Ваймарській конституції, яка каже, що взаємини між Ваймарською республікою і іншими державами регулюють державні договори, а загально прийняті норми міждержавного права, і врешті її власні постанови, коли Ваймарська республіка стане членом Ліги Націй. Подібні постанови зустрічаємо у конституціях Ірландії /з 1 липня 1938 р./ і Бірми /з 27 жовтня 1946 р./.

У французькій конституції з 1946 р. бачимо визнання міжнародного права, а навіть підпорядкування йому: "Республіка заявляється за засадами міжнародного права". Подібне визнання МП міститься у § 10 італійської конституції з 1 лютого 1948 р., де говориться, що італійський правопорядок визнає загальні норми міжнародного права.

На думку Вердроса, такі постанови у державних конституціях не мають більшого значення, щобільше вони зайві, бо міжнародне право залежить від міжнародних договорень, а не від конституцій поодиноких держав. Натомість внутрішні закони держави, можуть рішати в якій спосіб і коли, держава має стосувати та вводити в життя міжнародні норми. Факт визнання міжнародного права державою не означає, що вона у випадку розбіжностей між внутрішнім і міжнародним правом має притримуватися останнього. Вправді державні суди у такому випадку мають мати на увазі духа міжнародного права, але кермуватися мають своїм державним правом^{2/}.

1. Verdross, Ibidem /115/

2. Ibidem /118/

Ватиканові незаперечну суверенність на міжнародньому полі.

Далі у статті 2., Італія заявляє своє визнання суверенності Ватикану, врешті у статті 24 підкреслено ще раз суверенність і міжнародню підметність Ватикану.

Суверенність Ватикану визнана теж у різних конкордатах наприклад у договорі між Ватиканом й Австрією 5 червня 1933 р. в якому кається, що визнається за Ватиканом право "в рамках компетенцій Церкви" видавати для її членів зобов'язуючі розпорядження та закони."/§.2/ Конкордат визнає теж повну свободу переписки Ватикану з керівниками католицької Церкви в Австрії /з єпископами і духовенством/ і, зазначає, що всі різниці думок при інтерпретації конкордату треба вирішувати за взаємною згодою.

Навіть ті нечисленні держави, які не мають дипломатичних зв'язків з Ватиканом мусять признати, що він має повну суверенність своїх рішень і є незалежним від будь якої світської влади "а квантис гумане авторитате індепенденс". У 24 § Лятеранського договору кається, що Ватикан бажає залишитися здалеку від будьяких світських спорів і конференцій задля них скликаних. З другого боку Ватикан затримує собі право морально і духово впливати на суперників. Така постава Ватикану автоматично спричинює факт, що він не може бути членом ООН, на форумі якої відбуваються постійно суперечки між державами. Це не означає що Ватикан не може брати участі у засіданнях ООН, як напр. у Віденській конференції /1951 і 1963 рр./ для впорядкування дипломатичних і консульських взаємин. У праві й бажанні папи "виявляти моральний і духовий авторитет" слідна дуже давня тенденція папів, яку вони проявляють у християнських державах. Зокрема в останніх часах папи користали з того права, щоб заступатися за людські і основні державні права та обороняти закони гуманности.^{1/}

1. Ehrlich, Ibidem /157-160/
2. Verdross, Ibidem /205/

МІЖНАРОДНИЙ КОМІТЕТ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА /МКЧХ/

МЧХ створений 1863 р./творець - Анрі Дюнан/, як міжнародна організація що поставила собі за мету допомагати не тільки хворим і раненим на полі бою воякам, але взагалі нести поміч людям, що впали жертвою якоїсь великої катастрофи. МЧХ складається з організацій ЧХ в окремих державах, та має такі верховні органи: Інтернаціональний Комітет, Лігу Організацій Червоного Хреста, та скликуваних кожних чотири роки Червонохресних конференцій. Усі ці органи творилися не у висліді державних договорів, але повстали на підставі внутрішньодержавних законів про товариства. Женевські з 1906 і 1929 рр. визнають державні ЧХ за "товариства добровільної допомоги, визнані й авторизовані їхніми урядами.

Женевські конвенції з 1949 р. признали Міжнародному Червоному Хрестові міжнародно-правний статус. Важливий факт, що на міжнародних конференціях МЧХ, крім його представників з поодиноких держав, засідають офіційні представники урядів тих держав. Завдяки цьому на місці полагоджуються проблеми, які мав би вирішувати уряд. Так теж підкреслено і визнано, що діяльність МЧХ має характер міждержавний і його завдання є завданням спільноти держав. Отож МЧХ є міжнародно-правним підметом особливо характеру, бо має постійний зв'язок з державами майже цілого цивілізованого світу.

МІЖНАРОДНОПРАВНА ПІДМЕТНІСТЬ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

У міжнародному праві повстало питання чи окремі /фізичні/ особи є підметом міжнародного права, чи ні. Фердросс уважає, що для розв'язки цієї проблеми треба розглянути три питання: чи одиниці є постійним підметом міжнародного звичаєвого, або договірного /позитивного/ права? Чи вони є тільки тими підметами у виняткових випадках? Чи одиниці є підметами тих норм, які повстали в наслідок державних договорів органів державних спільнот?

На основі загально пануючого переконання, окремі особи /фізичні/ у принципі не є підметами міжнародного права, бо вправді МП охороняє теж інтереси одиниць, але не безпосередньо. Воно зобов'язує батьківщини окремих людей шанувати їхні права. Деякі знавці міжнародного права напр. Бавмгартен, Шель, Стовель, твердять, що батьківщини осіб є тільки відпоручниками /агентами/ своїх громадян, так, що насправді громадяни є підметами міжнародного права. Очевидно це наскрізь теоретичне міркування, бо практика виявляє, що окремі держави повністю диспонують своїми громадянами на підставі внутрішнього державного права. Протирічить теж твердженню про сповідну підметність фізичних осіб цей факт, що при міжнародних санкціях, вони скеровуються не проти поодиноких осіб, але проти народу.

Інша спірна точка в цьому питанні, ця чи інша фізична особа може бути виїнятою - міжнародноправно зобов'язана, або управлена. Загально приймається, що фізична особа не має ніяких міжнародноправних зобов'язань. Деякі правники твердять про те що можливі випадки, коли МП звертається безпосередньо до окремих осіб, а це означало б, що вони є частинно підметами МП. Таке твердження висуває напр. Рем у своїому творі: "Громадяни як підмети міжнародноправних обов'язків"^{1/}.

Він /Рем/ твердить, що на підставі позитивного права, можуть бути особи, які поповнили вчинки засуджувані МП, міжнародноправними підметами, бо МП звертається проти них. Є Як приклад Рем подає піратів, або неутральні кораблі, що ламають морську блокаду. Фердрос відповідає на те так: клясичне міжнародне право не накладає на держави обов'язок притягати піратів до відповідальности. В о н о т і л ь к и виїнятою у повноважнює їх за окремих дозволем виступати проти таких осіб на повному морі. Ця справа була предметом нарад на Женевській конференції й її схоплено у договорі з 29 квітня 1958 р. у 14 § Женевської конвенції з тієї дати виразно

1. Verdross, Ibidem /216/

сказано, що держави зобов'язані притягати до відповідальності піратів^{1/}. Держави можуть зобов'язатися міжнародноправним договором притягати до карної відповідальності особи, які порушили МП. Покарання таких осіб наступає згідно з внутрішньодержавними законами. До таких порушень МП окремими особами, треба зарахувати м.інш. торгівлю дітьми, і дорослими, фальшування грошей та інше. Звичайно у внутрішньому праві передбачено кари за порушення норм міжнародного права окремими особами. Йдеться про такі проступки як образа прапорів чи державних знаків чужої держави, порушення імунітету дипломатичних представництв і т.п. Для таких каральних вчинків, передбачуваних не тільки МП, але і часто внутрішніми законами держави, міжнародноправні санкції майже не мають місця. Йдеться про міждержавну політичну гру, яка часто стає на перешкоді або просто унеможливорює будьяку дію міжнародного права. Як приклад може служити захоплення дипломатичного персоналу ЗСА в американській амбасаді у Тегерані і співучасті у тому іранського уряду, що проявлялася не тільки в небажанні випустити ув'язнених дипломатів, але й у політичних торгах, щоб якнайбільше виторгувати користей за звільнення закладників.

Безпосередньо зобов'язуючим для фізичної особи є міжнародне право коли йдеться про злочини проти миру і людяности. У Лондонському договорі переможних держав у 2 світовій війні /8 серпня 1945 р./, який передбачував притягнення до відповідальности головних воєнних злочинців, поширене теж на усіх, що провинилися проти миру і людяности. Ці злочини тільки спершу розглядено з точки бачення МП, а далі тому, що ті міжнародні засади ввійшли у кодекси окремих країн, - злочинців судять на підставі законів тієї країни, в якій вони стають перед судом.

1. E.Sauer: Grundlage des Völkerrechts /95-97/

МІЖНАРОДНЬОПРАВНІ ПРАВА ОКРЕМИХ ОСІБ

На підставі міжнародних договорів існує можливість для окремих осіб вносити скарги перед міжнародні суди, або роз'ємчі трибунали. Та можливість є однак більше теоретична та дуже оспорювана. Такі права є дані якщо їх оправдують відповідні міжнародні засади, що залишають за фізичною особою уповноваження вимагати від якоїсь держави точно określєвану поведінку.

Годі заперечувати, що поодинокі державні договори залишають, за окремими особами, чи групами осіб, право притягати ці держави до міжнародньоправної відповідальности. Але тому, що таке право охоплене державними договорами, тож воно може бути кожночасно уневажене договірними сторонами. Крім того окрема особа не має змоги добитися до міжнароднього суду і там виклопотати для себе судовий присуд. Коли ж їй це врешті вдається, тоді вона не має найменшої практичної можливости добитися здійснення присуду у державі, проти якої вона веде спір^{1/}.

У відрізненні від міжнароднього права на скаргу, треба назвати право окремих осіб на вношення петицій до міжнародніх чинників. Це право прислугує воєннополоненим і мешканцям територій під якоюсь державною опікою, о т ж е т е ж н а ц і о н а л ь н и м м е н ш о с т я м.

З уваги на те, що окремі особи не мають безпосередньо забезпечених правних позицій у міжнародніх договорах, - до зберігання основних прав людини на територіях під їхньою владою зобов'язуються дотичні держави. Зрештою ці права передбачені у статуті ООН, отож зобов'язують усі держави -члени ООН. Напр. стаття 55 статуту ООН говорить, що ООН має "сприяти і допомагати пошані й закріплюванню людських прав без різниці на расу, стать, релігію чи мову". Але ця вимога є радше програмового характеру, бо ООН ніяких конкретних приписів не видавала, і звітів, чи ці приписи здійснюються, не веде.

1. Ehrlich, Ibidem /112/
Verdross, Ibidem /216/

Коли загальна декларація про людські права у статті ООН зобов'язує договірні сторони тільки морально, і практично має дуже мале значення, то більше значення може мати Конвенція європейської ради для охорони людських прав і основних свобод.

Коротше названа "Європейська конвенція людських прав". Її підписали всі члени Європейської Ради й її постанови втягнули до кодексу внутрішніх законів даних держав, членів ЕР.

Конвенція охоплює такі права: право на життя, заборону тортур, знесення нелюдських і принижуючих людську гідність кар, заборону невільництва, насильної й обов'язкової праці, право на свободу і безпеку, отже заборону злосливих ув'язнень, заборону виселювання, право ув'язненого на повідомлення його про причину ув'язнення чи засудження, або звільнення у відповідному реченні, право на відшкодування за безправне ув'язнення, право на правну оборону перед незалежними судами, заборону застосування діючих законів до минулого, право на приватне і родинне життя, помешкання і свободу переписки. Нарушення того права владою допускається тільки тоді, коли йдеться про законні засоби для національної безпеки, публічного спокою і порядку, господарського добра країни та перешкодженні шкідливим діям /§ 8/. Право на свободу думки, сумління та релігії, як теж на вільне практикування своєї релігії, право на свободу переконань та на інформацію /§ 10/, право на збори, товариства та об'єднання /§ 11/, право на вінчання та на заснування родин /§ 12/.

У додатковому протоколі до цієї конвенції сказано, ще про право на майно, освіту і виховні права батьків та право у відповідних відступах часу відбувати таємні вибори, при передумові, що вони гарантуватимуть громадянам свободний вислів думки і переконання.

§ 14 говорить про заборону дискримінації, підтверджуючи право користати з повищої конвенції всім людям без огляду на стать, колір шкіри, мову, релігію, політичні

переконання чи світогляд, національне чи соціяльне походження, приналежність до національної меншини, величину майна і т.п.

§ 16 каже, що в ніякому випадку статті 10, 11 і 14 не можна так інтерпретувати, щоб на їх підставі забороняти чужинцям, обмежувати їх, у політичній діяльності^{1/}.

1. Beck-Texte: Völkerrechtliche Verträge /160-166/

Р О З Д І Л У І

СУВЕРЕННІ ДЕРЖАВИ І ЇХ ВІДНОШЕННЯ ДО МП

У розумінні Мп самостійна і суверенна держава має такі характеристичні дані:^{1/}

1. Це повна єдність спільноти /Фердрос: цівітас перфекта/ усіх її членів, а не звичайне об'єднання людей для окремих цілей, як напр. організація, або товариство. Саме тому держава має зверхність над усіма особами-громадянами.

2. Людська спільнота, яка творить державу, мусить бути спільнотою тривалою, спертою на поколіннях людського роду, отже це мусить бути державно організований народ. Така держава може, за МП перетривати державні перевороти, революції чи зміни конституцій, бо про державу вирішує є д и н о н а р о д як організована спільнота.

3. Тому, що держава має свій власний уряд, який суверенно вирішує її справи, держава відрізняється від кожної іншої спільноти, яка може мати тільки частинні самостійні верховні власті, зокрема ж ці підмети міжнародного права, якими кермують інші спільноти. У тому змислі, американсько-філіпінський договір з 4 червня 1946 р. визнав "незалежність республіки Філіпін, як націю" з сепаратною самоуправою.

Під повною самоуправою розуміється те, що держава може в і л ь н о і н е з а л е ж н о від зовнішніх сил, мати державну і режимову форму своєї внутрішньої організації, як теж може вільно і самостійно кермувати своїми громадянами та внутрішньою і зовнішньою політикою. До повного самостійного урядування належить теж вільна від зовнішніх сил к о н с т и т у ц і я. Історія знає випадки, коли новоствореній державі інші держави накинули у договорі таку конституцію, яка їм була догідна./Як приклад може служити створена на Віденському конгресі /9 червня 1815/ "держава

1. Verdross, Ibidem /192/

Краківська мала бути нейтральна під протекторатом Австрії, Прусії і Росії. Берлінським договором з 13 липня 1878 р. накинено різні умови Сербії, Румунії і Монтенегро. Подібне сталося при творенні т.зв. "вільного міста Данціг" в 1919 р. та у заснуванні "вільної території Трієсту".

У всіх тих випадках маємо до діла з одного боку з буцім-то самостійними "державами" і урядами, а з другого, з накладеними на них всілякими обтяженнями інших держав. Але навіть і в тих випадках вони могли бути підметами МП, бо воно передбачує як підмети не тільки суверенні держави, але і п р а в н і підмети.

Держави, що втратили свою суверенність у користь інших держав, але формально існують далі, називаються "с п о в и д н и м и д е р ж а в а м и". Практика виявляє, що після деякого часу, ці держави можуть прийти до власних сил. Отже сповидно існують теж "буцім-то мертві держави"^{1/}.

4. Держави з повною самовладом є тільки тоді суверенні, коли вони правно незалежні і тільки підпорядковані міжнародному праву. Саме тим відрізняються суверенні держави від колоній і доміній, що теж можуть мати "повну самовладу". Статут Ліги Націй у § 1 говорив м. інш.: "Усі держави, домінії або колонії з повною самовладом /власним урядом/, не вираховані у прилозі, можуть бути членами ЛН, якщо їхнє прийняття у члени висловлене двома третіми голосами Асамблеї ЛН, при передумові, що вони матимуть щирий намір зберігати міжнародні зобов'язання, і даватимуть при тому дійову гарантію, приймуть установлений ЛН порядок щодо їхніх збройних сил і зброєння на суші, морю й у повітрі".

Статут Об'єднаних Націй у § 76 говорить теж про напрямні, яких мають триматися держави, які грають ролю "опікунів" над територіями. Вони мають полегшувати цим територіям "самоуправу" або незалежність. Проте їхня незалежність стосується не МП, але "опікуючих" держав. Це має бути їхня здібність самим кермуватися і ладнати справи при повній незалежності від інших урядів.

1. Verdross, Ibidem /193/

5. Приналежність до митного союзу не порушує суверенності держави /напр. Ліхтенштайну зі Швейцарією/. Частинне відступлення влади у користь понаддержавних з'єднань /напр. ЗЕС/ не порушує суверенності даної країни, яка це робить. Не порушує суверенності держави теж заява її нейтральності.

6. До повстання нової держави не вистачає тільки проголошення самостійності. Нова держава мусить не тільки проголосити новий стан на її території, але й здійснити свої права проти тих, які порушують нові норми. Вона мусить отже виявити "принцип ефективності".

7. Держава мусить мати власну територію, хоч точне означення кордонів не вимагається міжнародним правом. Важливе проте, щоб держава мала свої корінні землі, на яких могла б виконувати свою суверенну владу.

ОСНОВНІ ПРАВА СУВЕРЕННИХ ДЕРЖАВ

Суверенні держави з природи речі користуються у своїх взаєминах точно означеними правами. Ці права спираються на позитивному міжнародному праві, або ж на засадах природнього міжнародного права. До таких основних прав суверенної держави належать:

1. Право на респектування суверенітету держави, тобто держава має право вимагати від інших пошанування її права і непорушності її території. У випадках порушення цих прав, вона може вдаватися до збройної самооборони, передбаченої МП.

Кожна держава має шанувати чужу суверенність і цбати про те, щоб її власна територія не була випадною базою для інших країн, збройних груп чи осіб, проти даної суверенної держави. Згідно з міжнародним звичаєвим правом, ніяка держава не є зобов'язана боронити загрожену суверенну державу поза її власною територією. Але вона це може, а навіть повинна зробити, якщо вона пов'язана відповідними міжнародними оборонними договорами. Про те говорить м.інш. Хартія ООН у кількох статтях.

2. Суверенна держава має право на належну її честь і пошану її зовнішніх познач. У випадках коли інша держава збещестить прапори, державні знаки чи герб, то пошкодована держава має підстави на відплату.

3. Право на самостійність означає, що суверенна держава може вільно, з власної волі, полагоджувати свої внутрішні та зовнішні справи. Тому й заборонено усім державам вмішуватися у внутрішні справи інших держав, натомість дозволено на спроби політичних впливів. Суверенній державі можна на підставі договору, заборонити зречення з її суверенности. Прикладом цього - стаття 88 мирного договору в Сен Жермен з Австрією з 1919 р. і 4-го австрійського державного договору з 15 травня 1955 р., які заборонили Австрії з'єднання /"Аншлюс"/ з Німеччиною.

4. Право незайманности супроти чужих державних законів^{1/}. Суверенні держави повністю незалежні. Ніяка держава не може вимагати чогось від іншої з покликунням на власні внутрішні закони. Від того правила існують деякі вийнятки:

а/ коли йдеться про речеві скарги у справах в н у т р і - д е р ж а в н и х з е м е л ь н и х в л а с н о с т е й;

б/ коли дана держава сама підпорядковується судівництву зацікавленої держави. Дуже оспорюване і невирішене питання присутности на території іншої держави чужих приватних підприємств /напр. залізниць чи кораблів/ і чи вона тоді підпадає під чуже судівництво, чи ні. Останні тенденції в тому питанні схиляються радше до висновку, що ті справи підпадають під розгляд судів держави, в якій підприємства знаходяться. Натомість дуже проблематичним залишається питання, чи взагалі виконанність присуду в такому питанні можлива, чи ні.

Принцип незайманности внутрішнього права іншої держави зумовляє і те, що голови держав, підчас свого перебування за кордоном, вважаються "екстериторіяльними", тобто їх не можна притягати до будь якої судової відповідальности. Це саме відноситься до членів їхніх родин. Не підлягають внутрішньому праву держав теж чужинні кораблі, військові літаки,

1. Meyer-Lindenberg, Ibidem /67/
Ehrlich, Ibidem /554-557/

допущені міжнародним правом чужинецькі урядові чинники і т.д.

КОМПЕТЕНЦІЇ ДЕРЖАВИ СУПРОТИ ГРОМАДЯН

У відношенні до власних громадян, кожна держава має право опіки, без огляду на те, чи вони живуть на території власної держави чи перебувають на чужині. Ця опіка в обох випадках різна.

Безспірний факт, що державна приналежність громадян це виключна справа держави, в якій вони живуть. Міжнародне право тієї справи нігде не уточнює й у висліді у питанні державної приналежності існує повний брак якоїсь одностайної напрямної. Цю справу трактують майже в кожній державі інакше. Очевидно з того приводу часто виникають непорозуміння, існують подвійні державні приналежності, або ж навпаки, у багатьох країнах існують т.зв. б е з д е р ж а в н і громадяни, які не користуються тими самими привілеями, що громадяни з місцевою державною приналежністю. Не дивно, що деякі знавці міжнародного права називають цю ситуацію "м і ж н а р о д н ь о ю а н а р х і є ю".

Кожна держава веде свою "національностеву політику". Тут слід відмітити: на Заході прийнялося одне і те ж окреслення на державну приналежність і національність. Під словом "н а ц і я" тут у принципі розуміють передусім д е р ж а в у. Хто має "національність" /державну приналежність/ французьку, італійську, американську чи іншу, тому звичайно приписують і таку ж народність. Державна політика натуралізації /надавання державної приналежності бездержавним, чи чужинецьким мешканцям даної країни/, залежить від багатьох внутрішніх чинників у державі, у першу ж чергу від її інтересів. Один із них, це демографічні міркування. Інтеграцію і пізніше асиміляція чужих елементів, прискішує їхню натуралізацію, тобто включення у ряди повновартних державних громадян. Так діється в європейських країнах, але передусім на американському чи австралійському континентах. Населення цих країн складається в дуже великій кількості з емігрантів, отже їхня інтеграція та асиміляція це дуже поважні чинники демографічного росту.

У питанні державної приналежності відмічується дві системи, які практикують держави: ю с с а н ґ в і н і с і ю с с о л і. /Право крові, отже походження, і право землі на якій людина живе/. Першу систему практикують різні країни, які не хочуть втрачати своїх громадян і вважають їх постійно своїми, куди б вони не виїхали. Такий підхід може мати й економічні міркування, чи сподівання, мовляв такі громадяни повернуться колись у країну свого походження.

Друга система полегшує асиміляцію, й її практикують переважно західні країни, які вже у другому поколінні мають уже повністю засимільованих громадян. Ця метода не бере зовсім до уваги народньої приналежності, чи расових різниць, і тому нерідко мається до діла з французами, бельгійцями чи іншими - негритянського походження. В Америці де весь народ це амальгам різних народів і рас й не так кидається ввічі як у Франції чи в інших європейських країнах.

Право зміни державної приналежності є загально прийняте і в принципі ніщо йому не стоїть на перешкоді, крім можливих труднощів процедурального порядку у державі у якій дана особа бажає дістати приналежність.

Дельбез вказує на "нелюдську і нещасну практику"^{1/}, започатковану Советським Союзом в 1921 р. і практиковану іншими тоталітарними державами до сьогоднішнього дня, яка полягає в тому, що вони масово позбавляли "національності" /тут треба розуміти: державної приналежності/ цілі групи недобре наставлених до їхнього режиму. Дельбоз упав жертвою неточної термінології, яка часто на Заході вносить непорозуміння, неузгіднення і нерозрізнювання між державною приналежністю і приналежністю народньою.

Крім того емігранти з ССРСР, чи інших тоталітарних країн, що втекли від переслідувань, зовсім не вважали за "нещастя" факту, що їх не вважається вже громадянами зненавидженої, сповненої шовінізмом і ненавистю до не-російських народів

1. Delbez, Ibidem /192/

країни. Зовсім навпаки, усі вони заявляли, що зрікаються небажаного їм громадянства і почерез признаний їм Женевською конвенцією статус "бездержавних втікачів", поволи, але систематично домагаються отримувати державну приналежність у країнах свого нового осідку. Випадки позбавлення громадянства "за кару", як це тепер діється з деякими советськими десидентами, це окремі випадки зумовлені політичною боротьбою з опозиціонерами, які /якщо вони не є москалями/ зовсім цим позбавленням громадянства не турбуються і зовсім не почуваються "покараними".

Проте, державна приналежність не є абсолютно правом держави. Може бути таке, що держава зв'язана міжнародною конвенцією в тому питанні. Наприклад перед 1 світовою війною Німеччина дозволяла своїм громадянам, натуралізованим на чужині, - затримувати їхнє німецьке громадянство. У Версайським договорі § 278 зобов'язував Німеччину зрезигнувати з того права і німецька держава втратила в тому випадку доточасну свободу дії.

Зовсім незалежно від того, Газька конвенція з 1930 р. завізвала держави діяти "згідно з міжнародними конвенціями, міжнародними звичаями і загальними принципами права", у ділянці державної приналежності.

Бувають випадки, коли держава пробує надати державну приналежність самовільно, не питаючися про те дану особу. Приклад на те подає Гуггенгайм /гл. Дельбоз там-же/. Він каже, що держава не може вважати своїми громадянами / з рації "юс солі/ дітей дипломатів, народжених на її території. Необхідно - твердить він, щоб між державою і особою існував тісний зв'язок. Отримання державної приналежності може заіснувати з родинних причин /одруження і т.п/, або у висліді довгого перебування на території даної держави. Натомість земельна власність не вистачає щоб мати право до натуралізації. Не вистачає теж факт, що хтось мав державну приналежність, але зрікся її, перебуваючи за кордоном, а приїхавши назад до своєї країни, забажав знову дістати давнє громадянство. Він мусить робити всі заходи для отримання громадянства так наче б він його ніколи не

мав. Але це все приклади на ви́няткові ситуації і випадки. Звичайно держава бере під увагу ситуацію та відношення до держав, з яких кандидат на громадянство походить.

Коли йдеться про політичних утікачів, то справу їхньої державної приналежності вирішує Женевська конвенція з серпня 1949 р., яка заступається за жертвами війни /отже і за втікачів/, та залишає державам, у яких вони перебувають, вільну руку надавати їм державну приналежність.

Р О З Д І Л У І І

ДЕРЖАВА І ГРОМАДЯНИ

Цілий ряд авторів, що займаються проблемами компетенцій держави у відношенні до її громадян відзначають міжнародноправне зрізничкування державної приналежності. Фердрос, заторкуючи цю проблему, вказує на те, що міжнародноправне поняття державної приналежності /"національності"/ відрізняється від поняття "державного громадянства" /сітезеншіп/. Для міжнародного права, - каже Фердрос - єдино важливий факт пасивної і тривалої приналежності особи до держави, тоді коли державне право може розрізнати між політично повноправними громадянами свого материка і особами приналежними до колоній, або між повноправними громадянами і тільки приналежними до держави, напр. кол. в'язнями. Для міжнародного права навіть ця остання категорія осіб, це громадяни і вони мають міжнародноправну охорону.^{1/}

На Газькій т.зв. Кодифікаційній конференції 1930 р. підписано конвенцію /що ввійшла в життя щойно 1937 р./, яка зайняла становище до різних спірних питань відносно державної приналежності. М. інш. на тій конференції встановлено такі головні принципи:

1. Кожна держава, згідно з міжнародним правом принципово сама покликана до того, щоб вирішувати, коли признати державну приналежність, і коли відмовити.

2. Ніяка держава не може вирішувати про чужу державну приналежність здобуту чи втрачену.

3. Оцінка держав у цій справі є обмежена міжнародним правом.

4. Ці міжнародноправні обмеження випливають із заклучених державних договорів, з міжнародного звичаєвого

1. Verdross, Ibidem /307/

права і загальних правових принципів, у згоді з § 38 статуту МСТ^{1/}.

5. Надання громадянства якійсь особі, що відбулося в рамках МП і його не порушувало, правно зобов'язує теж інші держави, тобто, натуралізацію якоїсь особи мусять респектувати інші держави.

6. Коли держава надала державну приналежність якійсь особі не шануючи напрямні МП, тоді інші держави не мусять респектувати такого громадянства, як теж його не мусить визнати будь-який орган МП. З другого боку таке громадянство, згідно з внутрішнім державним правом, має свою повну важність, яка існує поки її не оспорить інша держава^{2/}.

ПИТАННЯ МЕНШОСТЕЙ І МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Відома декларація американського президента Вільсона з 11 лютого 1918 р. стала голосною в першу чергу тому, що проголошувала право народів диспонувати собою. Іншими словами Вільсон вважав, що кожний народ може і повинен мати змогу творити власну державу^{3/}. Однак цей клич залишився без наслідків. Це зрозуміле, бо в житті народів не грають ролі самі постанови, але в першу чергу факти, які вони

1. Статут МСТ в § 38 п.н. "Правні засади до застосування" говорить:

1. Судовий трибунал, якого завданням вирішувати спірні справи на підставі Міжнародного права, застосовує:

а/м і ж н а р о д н і д о г о в о р и загального, або спеціального роду, в яких визнані норми держав, щодо спірних справ;

б/визнані цивілізованими державами принципи;

в/міжнародній звичай, як вислів загальної, визнаної як право практики;

г/судові вирішення та науки визначних авторів різних народів, як засіб для встановлення норм.

2. Ця постанова не може шкодити уповноваженню трибуналу, за згодою сторін, виносити рішення з честю і переконанням.

2. Verdross, Ibidem /307/

3. Ibidem /289/

мають силу і волю творити. Тому багато народів залишилися після першої світової війни без власних держав. Їх інкорпорували різні країни в яких вони творили т.зв. "національні меншості". Переможні держави бажаючи, до деякої міри, правно заступитися за ті меншини, наклали деякі зобов'язання новоповсталим державам з національними меншинами. Це були м. інш. Чехословаччина, Пошья, Балтицькі і Балканські держави з якими підписано такі договори. Згідно з тими договорами, члени меншин мали різні права; як право зтримати свою етнічну приналежність, творити харитативні і соціальні інституції, діставати державні фонди для шкільництва, Церкви та добродійних цілей^{1/}.

Проте всі ці справи не відносилися до меншостей як національної групи, а тільки до поодиноких осіб індивідуально. Ото ж меншини не були ніякою правовою цілістю й тим самим не могли мати претенсій до опіки з боку міжнародного права. Дельбоз подає як приклад громадянина Польщі, насправді німця зі Шлеська, який дістав польську державну приналежність, міг свobodно практикувати свою протестантську релігію, говорити німецькою мовою та посилати своїх дітей до німецької школи. Цей статус для меншин мав мати подвійну гарантію. Перша, це гарантія з принципу, яка полягала на тому, що держава включала в свою конституцію меншиневу клявзулю, до якої була зобов'язана договором. Цим способом конституція даної держави ставала до деякої міри заморожена, бо зв'язана тією клявзулею, яку могла змінити тільки за згодою Ліги Націй. Але насправді проблеми, які виринали в наслідок конфліктів держави з меншостями, ставалися "справами домашніми", бо їх держави обходили всілякими внутрішніми законами. Коли йдеться про ситуацію національних меншостей, то держава не признавала їхніх оправданих та міжнародно гарантованих прав, але вела весь час політику асиміляції та дискримінації, ясно топтавши не тільки конституційні зобов'язання, але й міжнародні договори. Польща не тільки не признавала прав національних меншостей, як національних спільнот, але теж

1. Ehrlich, Ibidem /613-620/

не респектувала прав людини. Кульмінаційною точкою польських карних надужитъ була т.зв. "паціфікація" українського населення в 1930 р. з усіми її притаманними ціхами: побої діяльних українських громадян, нищення їхнього майна, замикання шкіл, кооператив і др.

У відношенні до інших національностей, зокрема до шлеських німців, побоючись репрелалій з боку німецької держави, - допускалася менших надужитъ.

Друга гарантія для меншостей називалася "виконною гарантією". Вона мала допомогти покривдженім меншостям добиватися їхніх прав, які були зафіксовані у резолюції Ради ЛН і прийняті 1929 р. Резолюція передбачувала скликання Ради ЛН у всіх випадках надужитъ цих прав. Скликувати Раду ЛН міг одначе тільки її член, отже одна з держав. Одночасно відбувалася інша процедура, яка дозволяла на деяку ініціативу пошкодованим меншостям. Вони могли вносити свої петиції до Секретаріату ЛН. Секретаріат розглядав дану справу та пересилав її до "Комітету Трьох" - еманції цієї Ради. Комітет розглядав справу докладніше та давав свою опінію, чи справа дійсно була настільки важна, щоб про неї мала рішати ЛН, чи може її треба занехати. Якщо петиція була обоснована, Комітет передавав її до Ради Ліги Націй, а ця переймала роль медіатора поміж пошкодованою меншістю і державою. Коли були якісь сумніви, то можна було віддати скаргу до МСТ. Міжнародній Суд розглядав до війни кілька таких справ та виніс присуди, які одначе не мали великого практичного значення^{1/}.

Ціла ця система охорони меншостевих прав перед надужиттям з боку держави, хоч і мала гуманні позначки, у дійсності великої користі не принесла. Держави, які мали свої меншості, поступалися тільки під дуже великим моральним натиском у користь національних меншостей, продовжуючи все ж таки свою асиміляційну політику. Саме в наслідок цього невдалого досвіду, після другої світової війни, - держави зрезигнували з того, щоб надалі таким самим спосо-

1. Ehrlich, Ibidem /401-405/

бом, як у минулому, охороняти національні меншості. Ви-
їмком був тільки договір західних держав з Італією у Боль-
цано /Боцен - південний Тироль/. Цим договором залишено
південний Тироль при Італії, але німецькомовній частині
населення загарантовано великі національні свободи. М.інш.
німецькомовна частина Тиролю має двомовну адміністрацію,
школи з німецькою мовою навчання та інші національні удо-
гіднення. Стаття 10 цього договору підкреслює принцип рів-
ности між німецьким і італійським населенням, забезпечує
для німецькомовного населення культурну і етнічну окреміш-
ність та всі права для співучасті населення в адміністра-
ції країни. Цікаве в тому те, що всі німецькомовні грома-
дяни /тирольці/ дістали право поверну-
ти свої давні, згодом з італійське-
ні, прізвища. Крім названих угоднень, тироль-
ське населення в південнім Тиролі дістало ще ряд інших
свобід, гарантованих внутрішніми італійськими правами.^{1/}

Не зважаючи на те, що Італія зобов'язалася надати наз-
вані свободи тирольцям, ніколи не бракувало фактів наду-
жить з боку Італії. Вислідом того була кількарічна вну-
трішня боротьба німецькомовного населення проти італій-
ської держави, якій тирольці закидали топтання їхніх
прав. В останньому часі, коли Італія має інші внутрішні
труднощі, у загальному зєспокоює бажання німецькомовної
меншості і тому підпільна боротьба
тирольці в припинилася, але вона далі продо-
жується легальними методами за
повну автономію Тиролю.

Р О З Д І Л У І І І

КОМПЕТЕНЦІЇ ДЕРЖАВИ СУПРОТИ ЧУЖИНЦІВ

Проблема прав держави щодо чужинців, громадян інших країн, які перебувають на її території, доволі складна. Можна сказати, що вона зводиться до "взаємности" даних держав у цьому питанні й чужинці підпадають під юрисдикцію судів країни, в якій вони дістали право перебування. Право на те перебування може бути передбачене у відповідному договорі між державами, а може теж впливати з факту отримання в'їздової візи для чужинця та його права на перебування, чи на працю в даній країні. Комітет МОП /Міжнародної Організації Праці/ змагає до покращання ситуації робітників, які бажають емігрувати, або тільки приїхати на працю до економічно розвинених держав.

Ці проблеми у великій мірі вже розв'язані у державах членів ЕГС. Зasadничо існує свобода на вибір праці для громадян ЕГС, все ж таки вона до певної міри обмежена внутрішніми приписами, напр. такими, що регулюють кількість робітників до різних ділянок державного господарства.

ЗВЕРХНІСТЬ ДЕРЖАВИ НАД ГРОМАДЯНАМИ НА ЧУЖИНІ

Особи зі своєю державною приналежністю стоять завжди під зверхністю держави з якої походять і мають її громадянство. Це значить, що між ними й їхньою державою існує особистий правий зв'язок. Громадянин, що виїхав зі своєї батьківщини, з її державною приналежністю, зобов'язаний не тільки до послуху, але і до вірності своїй батьківщині. Такий громадянин, в разі заклику, має виконувати всі обов'язки, які виконують його земляки на рідній землі, напр. обов'язок військової служби, чи обов'язок плачення податків /якщо про це не говорить окремо якийсь двобічний договір між державою перебування даного громадянина і його державою-батьківщиною/^{1/}.

1. Verdross, Ibidem /216/

Громадяни якоїсь держави, перебуваючи на тій частині її території, що перейшла до іншої держави, далі зобов'язані до послуху супроти уряду своєї батьківщини, навіть тоді, коли і його уряд мусів утікати перед агресором. Екзильний уряд затримує /до часу/ особисту зверхність над своїми громадянами, і може - з а з г о д о ю д е р ж а в и в я к і й д і с т а в п р а в о а з и л ю - в е с т и п о л і т и ч н у р о б о т у і в т р и м у в а т и в л а д у н а д с в о ї м и г р о м а д я н а м и. З цього випливає, що уряд втрачаючи зверхність над територією затримує надалі /аж доки не зайдуть особливі обставини/ свою владу. Цим треба пояснити, що деякі екзильні уряди навіть після упадку їхніх держав, можуть видавати паспорти, та дипломатично, чи консулярно охороняти своїх громадян^{1/}.

Коли громадяни якоїсь держави перебувають за кордоном і чимось загрожені /зміною політичних обставин, конфліктними кризами між державами і т.д./ тоді їхня держава має над ними спеціальну опіку і у випадку потреби навіть помогти їм репатриватися.

Якщо громадянин за кордоном чимось пошкодований і вимагає судового розгляду, але на судовій дорозі не може сам добитися своїх прав, тоді його держава має за ним заступитися і вимагати для нього відшкодування. З тією хвилиною, коли держава бере в опіку своїх громадян на чужині і звертається в їхній справі до міжнародних судів, тоді вона заступається і за власні права, в особі своїх громадян.

Громадяни держави на чужині не можуть зрестися опіки своєї держави, бо до цього вони не мають права зречення ще і тому це можливе, бо не сам громадянин на чужині пошкодований, але його держава, яка єдино може зголошувати правні вимоги на відшкодування. І тому т.зв. Клявзуля Кальво /призвище південноамериканського політика/ міжнародньо нечинна, бо згідно з нею

1. Sauer, Ibidem /95-97/

Р О З Д І Л У І І І

КОМПЕТЕНЦІЇ ДЕРЖАВИ СУПРОТИ ЧУЖИНЦІВ

Проблема прав держави щодо чужинців, громадян інших країн, які перебувають на її території, доволі складна. Можна сказати, що вона зводиться до "взаємности" даних держав у цьому питанні й чужинці підпадають під юрисдикцію судів країни, в якій вони дістали право перебування. Право на те перебування може бути передбачене у відповідному договорі між державами, а може теж впливати з факту отримання в'їздової візи для чужинця та його права на перебування, чи на працю в даній країні. Комітет МОП /Міжнародної Організації Праці/ змагає до покращання ситуації робітників, які бажають емігрувати, або тільки приїхати на працю до економічно розвинених держав.

Ці проблеми у великій мірі вже розв'язані у державах членів ЕГС. Зasadничо існує свобода на вибір праці для громадян ЕГС, все ж таки вона до певної міри обмежена внутрішніми приписами, напр. такими, що регулюють кількість робітників до різних ділянок державного господарства.

ЗВЕРХНІСТЬ ДЕРЖАВИ НАД ГРОМАДЯНАМИ НА ЧУЖИНІ

Особи зі своєю державною приналежністю стоять завжди під зверхністю держави з якої походять і мають її громадянство. Це значить, що між ними й їхньою державою існує особистий правий зв'язок. Громадянин, що виїхав зі своєї батьківщини, з її державною приналежністю, зобов'язаний не тільки до послуху, але і до вірності своїй батьківщині. Такий громадянин, в разі заклик, має виконувати всі обов'язки, які виконують його земляки на рідній землі, напр. обов'язок військової служби, чи обов'язок плачення податків /якщо про це не говорить окремо якийсь двобічний договір між державою перебування даного громадянина і його державою-батьківщиною/^{1/}.

1. Verdross, Ibidem /216/

Громадяни якоїсь держави, перебуваючи на тій частині її території, що перейшла до іншої держави, даліше зобов'язані до послуху супроти уряду своєї батьківщини, навіть тоді, коли і його уряд мусів утікати перед агресором. Екзильний уряд затримує /до часу/ особисту зверхність над своїми громадянами, і може - за згодою держави в якій дістав право азилу - вести політичну роботу і втримувати владу над своїми громадянами. З цього випливає, що уряд втрачаючи зверхність над територією затримує надалі /аж доки не зайдуть особливі обставини/ свою владу. Цим треба пояснити, що деякі екзильні уряди навіть після упадку їхніх держав, можуть видавати паспорти, та дипломатично, чи консульсько охороняти своїх громадян^{1/}.

Коли громадяни якоїсь держави перебувають за кордоном і чимось загрожені /зміною політичних обставин, конфліктними кризами між державами і т.д./ тоді їхня держава має над ними спеціальну опіку і у випадку потреби навіть поможти їм репатриватися.

Якщо громадянин за кордоном чимось пошкодований і вимагає судового розгляду, але на судовій дорозі не може сам добитися своїх прав, тоді його держава має за ним заступитися і вимагати для нього відшкодування. З тією хвилиною, коли держава бере в опіку своїх громадян на чужині і звертається в їхній справі до міжнародних судів, тоді вона заступається і за власні права, в особі своїх громадян.

Громадяни держави на чужині не можуть зрестися опіки своєї держави, бо до цього вони не мають права зречення ще і тому це можливе, бо не сам громадянин на чужині пошкодований, але його держава, яка єдино може зголошувати правні вимоги на відшкодування. І тому т.зв. Клявзуля Кальво /призвище південноамериканського політика/ міжнародньо нечинна, бо згідно з нею

1. Sauer, Ibidem /95-97/

чужинець зобов'язується супроти держави, в якій перебуває, зректися дипломатичної опіки своєї держави. З р е ч е н= н я т а к о г о ч у ж и н ц я б е з з н а ч е н н я з м і ж н а р о д н ь о п р а в н о ї т о ч к и б а = ч е н н я н а в і т ь т о д і , к о л и в о н о п р и х о в а н е т и м , щ о в і н п і д д а є т ь с я в и р і ш е н н ю д е р ж а в н о г о с у д і в н и ц т в а д е р ж а в и , в я к і й п е р е б у в а є .

Д е р ж а в а з о б о в ' я з а н а м і ж н а р о д = н і м п р а в о м п р и з н а в а т и ч у ж и н ц я м н а і ї т е р и т о р і ї д е я к і п р а в а . З а г а л ь = н о п о ш и р е н а д о к т р и н а г о в о р и т ь , щ о й д е т ь с я п р о т а к і с а м і п р а в а , я к і в о н а п р и з н а є с в о ї м г р о м а д я н а м . А л е н а п р а к т и ц і і б е з н а р у ш е н н я м і ж н а р о д н і х п р а в , д е р ж а в а м о ж е н а п р . з а = б о р о н и т и ч у ж и н ц я м н а б у в а т и н е р у х о м о с т и , а б о ж в и к о н у в а т и н а с в о ї й т е р и т o r і ї д е я к і п р o ф e c і ї н а п р . л і к а р я , а п т и к а р я і т . д . В с e ж т а к и і с н у є м і н і м у м п р a в , я к і д e р ж a v a м у с и т ь п р и з н a т и . П a н a м e р и k a н с ь k a k o n f e p e n c і я y Г a в a н і 28 л ю т o г o 1928 p . в и р і ш и л a , щ o ч у ж и н ц я м т р e б a д a в a т и п і д c т a в o в і c и в і л ь н і п p a в a , н a в і т ь і н k o л и н e д o c т у п н і д л я в л a c н и х г p o = м a d я н . В и г л я д а є , щ o й д e т ь s я п p o c п e c і a л ь н і п p и в і л e ї д л я ч у ж и н ц і в , a л e н a c п p a в d і й d e t ь s я т і л ь k и п p o o c н o в н і п p a в a c и в і л і з o в a н o ї k p a ї н и , a c a m e c y d o в і d o з в o л и n a o д р y ж e n n я , z a k л ю ч y в a n n я k o n t p a k t і в , n a б y в a n n я в л a c н o c t e й і т . п . , я k т e ж п p a в o n a б e з п e k y і n e т o p k a л ь = н і c t ь п o м e ш k a n n я , c в o б o d y д y м k и і в и c л o в y т a і н ш і м o c н o в н і c в o б o d и k o ж н o ї л ю д и н и .

З того випливає, що чужинця не можна ув'язнити державою його перебування без поважних причин, не можна застосовувати супроти нього засобів сили, які не відповідають міжнародним приписам і под. Чужинці мають мати свободу релігійних практик, але держава незобов'язана дозволяти на її публічне виконання. Усі ці права чужинець може об= ронити перед судовими трибуналами країни свого перебу= вання^{1/}.

1. Delbez, Ibidem /206-209/

УСУНЕННЯ ЧУЖИНЦІВ З КРАЇНИ ПЕРЕБУВАННЯ

Засадничо, внутрішнє право держави встановляє час і можливості перебування чужинців на її території, як теж вирішує коли і з яких причин чужинця можна усунути з країни перебування. Проте, згідно зі судовою практикою, кінче не легітимне рішення про усунення чужинця мусить базуватися на оправданих причинах. Про усунення має рішати не злосливість з боку місцевих властей, але якісь злочинні дії чужинця, чи його небезпечна заразлива недуга, волокитство, жебрацтво і т.д.

Між державою перебування чужинця і його батьківщиною, звичайно існують договори щодо взаємного перебування громадян та їхніх прав. У такому випадку не внутрішні суди, але договори мають першенство на рішення, чи чужинець може далі перебувати на території чужої держави, чи можна його усунути. Якщо договір каже, що усунення може наступити тільки у випадку нарушення внутрішнього права держави, тоді чужинця неможна усунути з інших мотивів. Саме усунення чужинця мусить відповідати засадам гуманности, бо напр. не можна викидати чужинця з держави відриваючи його від родини, яку він утримує чи под.

Праву усунення чужинця відповідає обов'язок його держави репатривати дану особу до батьківщини. Та держава не може відмовитися прийняти свого громадянина. Реченець усунення не сміє бути скоріший як запевнення, що він може повернутися до своєї країни.

Кожна держава має у принципі право вирішувати справи, що входять в рамки її влади над територією, чи прав супроти своїх громадян та мешканців. Але в деяких випадках держава може виступити проти чужинця в іншій державі, якщо йдеться про його незаконну, чи злочинну дію, скеровану проти пошкодкованої держави. Наприклад держава може виступити проти фальшивників її грошей на чужій території. Без цієї шкідливої, протизаконної дії, зверненої проти зацікавленої у покаранні держави, вона не може притягати до відповідальности чужинця, що перебуває за кордоном. перед своє внутрішнє право^{1/}

1. Meyer-Lindenberg, Ibidem /88, 93/

Р О З Д І Л І Х

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ І ЇХНІ СТАТУТОВІ ЗАВДАННЯ

Існують різні типи міжнародних організацій і вони ставлять собі різні завдання: політичної, економічної, культурної і інш. співпраці, але на чолі висувуються організації, що змагають до втримання міжнародної безпеки, усунення марева війни, полегоджування міжнародних конфліктів мирними засобами і т.п.

Одні з тих організацій мають світовий засяг дії, інші регіональний характер. Найбільша світова організація це Організація Об'єднаних Націй /ООН/ наслідниця довоєнної Ліги Націй, що була створена після першої світової війни /1919 р./ і яка проіснувала формально до 1946 р., хоч фактично перестала існувати з хвилиною вибуху другої світової війни.

Ідея широкої, універсальної організації для збереження миру, зродилася ще в зарані новітньої доби. У XVI ст. з провалом гієрархічної побудови суспільства середньовіччя, зникли теж правні й моральні перешкоди для розгулу насильства на міжнародньому терені. Мислителі і філософи цих і пізніших часів розглядали та шукали засобів, щоб зарадити такому станові.

Вільгельм Пенн /1644-1718/ в Англії домагався скликання європейського парламенту, який мав би зайнятися питанням європейських держав.

Ереміє Бенгем, філософ і правник /1748 - 1832/, опублікував плян "вічного миру". У Німеччині філософ Фіхте /1762-1814/ студіює питання миру, пристрасно пропагує ідею свободи у "Листах до німецької нації", виступає проти чужого панування. Філософ Кант публікує твір п.н. "Про вічний мир". У Франції Рене Франсуа Прюдом Сюллі /1839 - 1907/ пише "Великий нерис", як повинна виглядати карта Європи, яку слід підпорядкувати "християнській раді".

У VIII ст. о. С е н т П'єр пише "Мемуари, як створити вічний мир", в яких пропонує європейським князям заключити остаточний союз, для якого дає далекоюсяглий і дуже простудіований проєкт міжнародної співпраці, що його можна назвати пророком візією нинішніх міжнародних досягнень^{1/}.

Усі ці письменницькі і публіцистичні твори мають одну спільну прикмету: усі вони дуже ідеалізовані, відбігають від справжньої політичної дійсності. Іронією долі був факт, що після багатьох плянів і проєктів та студій про започаткування "вічного миру" в серпні 1914 р. вибухла світова війна. Отож виявилася повна прірва між проголошуваними пацифістичними ідеями і дійсністю. Цей факт, проте не знеохотив ідеалістів, що шукали миру. Уже 1919 р. вони творять Лігу Націй, яка перетривала повних двадцять років. Повстала вона у висліді Версайського договору та спільних зусиль англійців та американців. До її творців та захисників належали: през. В і л ь с о н, полк. Г о в з, юрис-консульт М і л л е р, лорд Ф і л м о р та сер С е с і л ь Г а р с т.

Ліга Націй, це було добровільне згуртування держав, відкрите для всього світу. Членом ЛН переставала бути держава, якщо її виключили, або в наслідок добровільного виступлення, про яке треба було попередити два роки наперед. Її великою слабкою стороною було те, що всі рішення вимагали одностайності. Тільки у питаннях процедури допускалося більшість голосів.

Внутрішньою проблемою була оцінка важливості поодиноких держав. Знайдено такий вихід, який з одного боку задовольнив менші країни, а з другого боку забезпечував належне місце великодержавам. ЛН складалася з трьох частин-органів:

1. З а г а л ь н а А с а м б л е я, до якої належали всі держави з абсолютною більшістю голосів. 2. Р а д а ЛН, до якої входили великодержави і мали там упривілейоване місце, бо могли засідати перманентно. Рада складалася з

1. Delbez, Ibidem /402/

представників обмеженого числа держав. Частина з них визначено на постійно, а частину вибрано. Перші були постійними членами, другі тимчасовими.

Практично ЛН була під великим впливом і керівництвом Великобританії і Франції. За час свого існування вона зуміла полагодити другорядні конфлікти. Однак вона була безрадна під час колоніального завоювання Абіссинії Італією. Не зуміла теж ЛН нічого зарадити проти експанзії Японії у Китаю та створення Японією її політичного сателіта Маньчжуко. З. П о с т і й н и й Г е н е р а л ь н и й С е к р е т а р і я т з Генеральним секретарем, який координував працю ЛН в 11-ти відділах, реєстрував та подавав до відома договори, заключені членами ЛН.

Лізі Націй був підпорядкований В и с о к и й К о м і с а р вільного міста Д а н ц і г у та різні комісії, як напр. розброєнева, мандатова, для справ Сварщини та різні міжнародні бюро^{1/}. Тому, що Загальна Асамблея ЛН мусіла вирішувати одностайно, до того ж не мала ніякої виконавчої сили, то на практиці ЛН як інституція була дуже слаба і зводилася до видавання пропозицій, або упімнень, які теж не мали великого практичного значення. Після війни /18 квітня 1946 р./ ЛН, що нараховувала тоді ще 34 члени, вирішила розв'язатися.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ /ООН/

Безпосередньою наслідницею Ліги Націй стала О р г а н і з а ц і я О б ' є д н а н и х Н а ц і й. Вона не мала з ЛН ніякого правового пов'язання і стала зовсім новою міжнародною установою, але з давню метою: збереження миру і розвинення міжнародної співпраці.

Промотором створення ООН була ЗСА зі своїм президентом Ф.Д.Рузвельтом на чолі. У листопаді 1943 р. ЗСА, Великобританія, Китай і СРСР вирішили зразу після закінчення війни, покликати до життя нову міжнародню організацію, яку вже

1. Meyer-Lindenberg, Ibidem /126/
Pierre Gerbert: Les Organisations internationales, Paris
1979 /15-18/

тоді називали ООН /Організація Об'єднаних Націй/. ООН мала повстати на місці ЛН, яку треба було розв'язати з політичних міркувань, м.інш. тому, що до неї ніколи не належали ЗСА, а ССРСР 1939 р. з неї виключено. Після декларації про створення ООН, почалися підготовні праці. З проектами виступили чотири великодержави, які погодилися на плян інспірований Вільсоном 1919 р., зокрема про внутрішню побудову ООН. Передбачено такі органи ООН: Генеральну Асамблею, Економічну і Соціальну Раду /новий орган, який в ЛН не існував/, Раду безпеки, Міжнародній Судовий Трибунал і Секретаріат.

Цей проєкт прийняли всі держави-ініціатори у своїх нарадах в Ялті у лютому 1945 р. Репрезентували ці держави Рузвельт, Черчіль і Столін, з дорадниками. В загальному прийнято там засади для створення ООН. Неуточнені деталі в справі голосування в Раді безпеки залишили нарадам ООН у Сан Франціско, 25 квітня 1945 р. Вирішено запросити на наради всі держави, які виповіли Німеччині війну перед 1 березня 1945 р. і які підписали декларацію ООН. Запрошували до участі ЗСА, Великобританія, ССРСР і Китай.

Форму запрошення вибрано на те, щоб заставити Аргентину і Туреччину виповісти війну Німеччині. 28 березня 1945 р. на домагання Франції запрошено до ООН Сирію і Ліван, дарме, що ставлення цих країн до Франції не було найкраще^{1/}. У загальному, у члени ООН запрошено 42 держави. Ото ж крім держав, що воявали по боці Німеччини, залишилися поза рамками ООН ще неутральні держави Еспа-нія, Швайцарія, Швеція і Португалія. Слід зазначити, що Франція добровільно зреклася почеси держави, яка запрошує, бо вона не тільки хотіла підкреслити своє невдоволення з факту, що її не запрошено до випрацювання різних пропозицій, але й тому, що хотіла затримати повну свободу критики. Через те Франція теж була тільки запрошеною державою^{2/}.

1. Verdross, Ibidem /509/

Pierre Gerbet, Ibidem /55/

Щодо способу приступлення у членство ООН, то слід розрізнити дві категорії членів: члени-засновники ООН і ці члени, що їх прийнято пізніше. До цих перших зараховується 51 держав, які підписали і ратифікували Хартію ООН у Сан Франціско. Це чотири великодержави ЗСА, ССРСР, Великобританія, Китай і Франція /яка вправді відмовилася запрошувати, але брала участь у всіх дискусіях між великодержавами/, сорок одна держава запрошена на конференцію і врешті держави, яких запросила сама конференція: Білорусь, Україна, Аргентина й Данія. Перші дві з розмислом підтримувані ССРСР, зараховуючи на число голосів для своїх цілей. Польща, яка вправді не брала участі в дебатах, але мала зарезервоване місце в ООН до підпису 15 жовтня 1945 р.

Допущені члени це ті, що їх прийнято рішенням Генеральної Асамблеї на пропозицію Ради безпеки.

Згідно з § 18 уст.2 рішення Ген. Асамблеї може бути схвалене більшістю двох третих голосів.

З часом число членів ООН постійно зростало, бо новоповсталі держави в Африці зголошували свої претенсії до членства в Об'єднаних Націях.

Теоретично, кожну державу-члена, початково чи пізніше прийняту, можна усунути з ООН, якщо вона "негідна" того членства. Статут не уточнює чим кваліфікується державу як "негідну" членства, але така можливість усунення існує. У тому випадку, Хартія ООН передбачує дві процедури: перша, це завішення у членстві, яке проголошується на пропозицію Ради безпеки і вирішується голосами Асамблеї. Завішення триває неозначений час. Покарану державу приймається назад у члени єдино за постановою Ради безпеки. Остаточне усунення держави з членства ООН наступає тоді, коли вона порушує принципи тієї міжнародної організації, і про її виключення рішає Генеральна Асамблея, теж на пропозицію Ради безпеки. Статут ООН нічого не говорить про випадок, коли якась держава на власне бажання покинула б ООН. Ліга Націй передбачувала і регулювала таку можливість.

Правники мають різний погляд на ту справу.

Перша комісія конференції в Сан Франціско прийняла рішення у питанні добровільного уступлення якоїсь держави з членства ООН і його схвалила загальна Асамблея ООН, але про те немає нічого у статуті ООН. Схвалене рішення звучало:

"Комісія ствердила, що у статуті ООН немає ніякої постанови, що ясно говорить б про дозвіл, чи заборону виступлення з членства. Але комісія вважала за найбільший обов'язок члена ООН постійно з нею співпрацювати. Якщо б однак якийсь член ООН із надзвичайних причин, був примушений виступити з членства, тоді очевидно ООН не має наміру його затримувати, як теж вобов'язувати якогось члена залишитися далі в ООН, якщо б наступила зміна статуту за якою він не голосував би й у висліді змінились би його права й обов'язки".

Це рішення вправді не було ратифіковане, але воно залишилося як доказ, що виступлення з ООН може проходити без формальностей.

Генеральна Асамблея ООН складається з представників усіх членів. При тому, ніяка держава-член не має мати більше як п'ять представників /§ 9/ і кожний член-держава має тільки один голос. Це вказує на принцип, що Генеральна Асамблея це не є "світовий парламент", але міжнародний орган, що складається з представників держав, залежних від вказівок своїх урядів.

Важливі рішення Генеральної Асамблеї вимагають дві треті присутніх і голосуючих членів в ООН. Неприсутні, або ті, що стримуються від голосування, не рахуються. До "важливих рішень" належать рекомендації про втримання миру і безпеки, вибір самостійних членів Ради безпеки, вибір членів Господарської і Соціальної Ради та Ради опіки, приймання нових членів, завішування в членських правах членів, або їхнє усунення, питання бюджету й опіки.

Усі інші постанови проходять звичайною більшістю голосів присутніх членів.

Компетенція Генеральної Асамблеї ООН поділяється на дві групи. Перша, це справи в яких ГА радить, рекомендує, а друга, це такі справи, в яких Асамблея може виносити правозобов'язуючі рішення.

До завдань ГА належать:

Нараджуватися і рекомендувати справи, що входять у сферу дій ООН, включно з тими, що їх має розглядати Рада безпеки. У випадках, коли РБ вже розглядає якусь спірну справу, ГА не може нею займатися, хіба, РБ перестала розглядати дану спірну справу.

Згідно з § 14 ГА може пропонувати сторонам засоби для мирної розв'язки непорозумінь, тобто ГА дістає повноважності доручати ревізію якогось договору між державами.

ГА сприяє кодифікації міжнародного права, змагає до здійснення прав людини, підтримує міжнародню співпрацю у господарській, соціальній, культурній, виховній та здоровельній ділянках.

ГА провіряє звіти РБ й інших органів ООН. Вона вибирає шість непостійних членів РБ, виборних членів Господарської і Соціальної Ради. Вона бере участь у виборах членів Міжнародного Судового Трибуналу, назначає Генерального Секретаря ООН, устійнює вкладки членів-держав та контролює бюджети "особливих організацій", що повстали в наслідок міжнародного домовлення та яких завдання - виконувати працю на господарському, соціальному, культурному й інших відтинках^{1/}.

Рада безпеки.

Найважливіший орган ООН, який постійно працює, це Рада безпеки. Вона складається згідно з § 23 Хартії ООН з 15 держав-членів ООН. З того п'ять - це постійні члени, решта вибрані на два роки. До постійних членів РБ належать: ЗСА, Великобританія, Китай, Франція і ССРСР. Вибираючи десять інших ГА бере під увагу передусім те, чи члени дають свій вклад до втримання миру у світі, причиняються до скріплення загальної безпеки та чи допомагають досягати

1. Pierre Gerbert, Ibidem /59-62/
Meyer-Lindenberg, Ibidem /130/

інші цілі ООН. При виборі членів РБ ГА бере теж до уваги географічне розміщення даних держав. Кожний член РБ має тільки один голос, але їхні голоси не є однаково важливі, бо у відрізненні до виборчих членів, постійні члени РБ мають п р а в о в е т а.

РБ зорганізована так, що кожний член мусить, у потребі, бути до диспозиції. Вона відбуває періодично свої засідання. Не бажання уряду делегати можуть змінитися, як теж делегати можуть вислати на засідання своїх заступників. Крім постійного місця нарад РБ може виїздити у інші місцевості, якщо цього вимагає провірення чи полагодження справи. У деяких випадках держава-член ООН може брати участь в нарадах РБ, якщо цим може причинитися до кращого розгляду проблеми. Такий член не має проте права голосу. Навіть не-член ООН може бути запрошений на засідання РБ, та брати участь у дискусії над спірними питаннями. Про умови, під якими такий не-член ООН міг би брати участь в засіданнях вирішує Рада безпеки^{1/}.

До найважливіших завдань РБ належать:

1. В тримання міжнародного миру й безпеки, згідно з принципом ООН.

2. Підготовлювання планів для регулювання зброєнь. § 24 Хартії ООН говорить про те: "Щоб забезпечити Об'єднаним Націям швидку і успішну дію, її члени передають Раді безпеки головну відповідальність за збереження світового миру й міжнародної безпеки, та визнають, що РБ при виконванні обов'язків, що випливають з тої відповідальности - діє в їхньому імені".

3. РБ посередничає у міжнародних суперечках між сторонами та старається залагоджувати небезпечні ситуації для миру /§ 33/

4. Розглядає кожний випадок спору, або ситуації, що може загрожувати міжнароднім напруженням.

1. Fr.Berber, Ibidem /21/

5. РБ може, для здійснення своїх постанов стосувати політичні чи господарські засоби. § 41 Хартії ООН про те говорить: "РБ може вирішити які засоби, - за виключенням сили, - треба стосувати, щоб здійснити її рішення. Вона може візвати члени ООН до застосування різних засобів. Це може бути повне, або частинне зірвання господарських взаємин. Це може бути припинення залізничних, морських чи летунських шляхів, як теж телефонічних, телеграфічних і радієвих зв'язків."

6. РБ стверджує загрозу для миру, його зірвання, чи зачипну дію.

7. Коли РБ переконана, що засоби, передбачені в § 41 невістачальні, тоді вона може, щоб втримати світовий мир і міжнародню безпеку ввести в дію наземні, морські і летунські збройні сили ООН /§ 42/.

8. РБ виконує обов'язки опіки на територіях важливих під стратегічним оглядом /§ 83/.

9. РБ бере участь у виборі суддів Міжнародного судового трибуналу.

У справі голосування у Раді безпеки існують точно визначені приписи. Згідно з ними у РБ існують три різні способи поступування:

1. При виборі суддів до МТС вистачає звичайна більшість голосів. § 10 статуту МТС говорить: "Вибраним вважаються кандидати, які отримали в АГ, як і в РБ, абсолютну більшість голосів. При голосуванні на форумі РБ, як при виборі судді, так і при номінації передбачених комісій, не робиться різниць між постійними і тимчасовими членами РБ. Якщо б так сталося, що більше чим один громадянин цієї самої держави дістав абсолютну більшість голосів ГА і РБ, тоді вибраним вважається старший віком.

2. При постановах про способи поступування /напр. порядок нарад/ або вибору предсідника, чи постанов кожного іншого характеру, вистачає дев'ять будь яких голосів, але між ними мусять бути п'ять голосів постійних членів РБ.

Якщо постійний член РБ спротивиться якійсь постанові, тоді він може скористатися правом вета.

Д о п о м і ж н і о р г а н і з а ц і ї РБ^{1/}

Рада безпеки диспонує, для кращого виконання своїх функцій, допоміжними органами, з яких треба назвати:

1. П о с т і й н а к о м і с і я д л я в і й с ь к о в и х с п р а в, що складається з шефів штабу, або їхніх заступників, п'ять постійних членів РБ. Вона дораджує РБ у всіх військових справах.

2. Р о з б р о є н е в а к о м і с і я випрацьовує пропозиції для регулювання, обмеження, або поступового зниження потуги збройних сил і зброї. Вона теж виготовляє проекти про недопущення засобів масового знищення у збройних діях, про успішну контролю атомової енергії й її вжитку виключно для мирних цілей.

Але, як дійсний орган для справ розброєння при ООН, існує створений 1961 р. Р о з б р о є н е н и й к о м і т е т, чи пак "В і с і м н а д ц я т и ч л е н н и й р о з б р о є н е н и й к о м і т е т" Він складається з делегатів 5 західних держав, 5-ти держав східнього б'юку і 8-ми "незаангажованих" держав. Франція відмовилася брати у ньому участь, тому насправді комітет нараховує тільки 17 членів.

Г о с п о д а р с ь к о - с о ц і я л ь н а р а д а

Господарсько-соціяльна рада складається з 18-ти членів вибраних ГА на час трьох років. Тут не має обов'язку вибирати теж представника великодержав. Кожних три роки вибирають одну третю членів з тим, що виходячих з Ради членів можна наново вибирати.

Як про те говорить § 62 Хартії ООН, Господарсько-соціяльна рада може розвивати діяльність на міжнародньому відтинку у господарській, соціяльній, культурній, виховній, здоровляній і споріднених ділянках. Вона може переводити досліди у згаданих ділянках і в разі потреби передавати свої спостереження до розгляду ГА, або інших спеціяльних організацій ООН.

1. Meyer-Lindenberg, Ibidem /136-137/
Pierre Gerbert, Ibidem /61/

Рада має право вимагати пошанування людських прав, там де вони не здійснені, та дбати про збереження основних людських свобод. Господарсько-соціально рада координує діяльність спеціальних організацій відбуваючи з ними наради. /§63/. Вона повинна теж отримувати постійні звітування з ділянок, що до неї належать, від спеціальних організацій.

Г-с. рада може передавати інформації Раді безпеки та звертатися до неї про допомогу в здійснюванні її завдань /§ 65/. Цими своїми засобами Г-с. рада займає в ООН, а разом з нею у світі, особливо важливе місце. У загальному її завдання покращувати людські взаємини та авторитетно впливати, там де вони погані, а це й видвигає цей організм ООН на одне з головних місць, а в деяких випадках навіть перед Раду безпеки. На конференції ООН у Сан Франціско численні делегати заявили, що Господарсько-соціально рада повинна вважатися головним органом ООН.^{1/}

Крім вісьмох постійних комітетів Г-с. рада завідує чотирма регіональними господарськими комітетами, а саме для Європи, Африки, Далекого Сходу і Латинської Америки.

Крім згаданим комісій чи комітетів, Г-с. рада ще й пов'язана з т.зв. Світовою допомогою організацією для дітей ЮНІЦЕФ, створеною ще в 1946 р. з метою допомогти дітям і молоді, що потерпіли в наслідок війни. Спершу ця організація діяла тільки в країнах, що були противниками Німеччини у війні, але згодом поширила свою діяльність теж на Німеччину. В 1952 р. поміч для Німеччини припинено і в останніх часах УНІЦЕФ присвячує більшість своїх зусиль дітям та молоді в Африці й Азії^{2/}.

Рада опіки /"тройгандрат"/, черговий важливий орган ООН покликана до життя, щоб допомагати ГА у виконванні завдань з колоніальної ділянки./Гл.Дельбез - там же/. Вона підпорядкована Генеральній Асамблеї /§ 77/ Хартії ООН, вяснює про які області йдеться, коли мова про міжнародню систему опіки над ними. Тими теренами є:

1. Delbez, Ibidem /419/

2. N.Quoc Dihn, Ibidem /544-545/

- а/ сучасні області мандатів;
- б/ області з власною владою, що в часі 2 світової війни відділилися від ворожих держав;
- в/ області з власною владою, яких розміщено в "систему опіки" держав за них відповідальних.

До системи опіки не можна ввести країни, що стали членами ООН бо ж взаємини між членами ООН опираються на засади суверенної рівності.

Нинішня система опіки сперта на прикладах тої, що існувала під назвою "комісії мандатів" при Лізі Націй, але існують суттєві різниці, бо давня комісія складалася в більшості з немандатованих держав, то ж її погляди відбігали від становища зацікавлених країн^{1/}.

У нарадах в Сан Франціско виникло бажання оминати на майбутнє таку недогідність і вирішено, що Рада опіки /"тройгандрат"/ мусить складатися з представників мандатових і немандатових держав. Перший проєкт вийшов від ЗСА, що в Раді опіки не треба давати місця великодержавам. СССР спротивився тому американському проєктові і зажадав, щоб в Раді опіки засідали представники постійних членів РБ. Цим СССР забезпечив собі в тому організмі місце для себе. Так прийшло до оформлення § 86, який говорить про склад Ради опіки таке: Рада опіки складається з таких представників ООН:

- а/ членів держав, що управляють областями, якими опікуються;
- б/ згадані в § 23 члени, якщо вони вже самі не управляють подопічними областями;
- в/ дальша потрібна кількість членів-держав, вибраних на три роки ГА, так, щоб Рада опіки складалася по половині з членів ООН, які управляють підопічними областями, і тими, що не управляють.

Кожний член-державе визначає до Ради опіки особу, яка спеціально годиться для виконання функцій, передбачених для членів в РО. Зі змісту цитованого параграфу випливає, що великодержави не мають права вето в РО.

1. Verdross, Ibidem /210-211/

Міжнародний судовий трибунал /МСТ/, головний орган ООН має за власним статутом виносити судові рішення. Усі члени-держави ООН правно визнають цей статут. Інші держави /нечлени ООН/ можуть до нього приступити, прийнявши передумови ГА на рекомендацію РБ. Крім того кожна держава може підпорядкуватися тому статуту, сповняючи передумови Рада безпеки.

На пропозицію Швейцарії 26 жовтня 1946 р. поставлено такі передумови приступлення: визнання статуту, згода на участь у видатках Трибуналу, визнання § 94 Хартії ООН, де є мова про виконанність присудів МСТ^{1/}.

МСТ має право видавати правні оцінки в конкретних, або абстрактних справах на підставі статуту ООН і на домагання ГА, РБ чи спеціальних організацій ООН.

Сторонами перед МСТ можуть бути тільки держави, але ніколи інші підмети міжнародного права. Говорить про те § 34 статуту МСТ^{2/}.

Тим самим всі члени ООН можуть бути сторонами МСТ. Німецька Союзна Республіка, яка не є членом ООН, склала заяву про своє підпорядкування МСТ у загальних спірних питаннях, які могли б виникнути між нею і якоюсь одною чи більшою державою - членами Брюсельського пакту про господарську, соціальну і культурну співпрацю, про колективну самооборону ЗЕС /Західньо-європейської спільноти/, у загальних спірних питаннях, які могли б виникнути між нею та одною, чи багатьма сторонами багатостороннього договору напр. про конвенції - для недопущення народоббивства, чи Віденського договору відносно дипломатичних зв'язків.

МСТ бере як підставу до своїх присудів:

1. Міжнародні договори загального, або особливого характеру, що сперті на виразно визначених нормах обидвома державами - спірними сторонами у МСТ.

1. Fr. Berber, Ibidem /36/
2. Verdross, Ibidem /529/

2. Міжнародній звичай, як вислів загальної практики, визнаної за правну норму.

3. Загальноправні засади, визнавані цивілізованими народами.

4. Судові присуди та погляди висококваліфікованих правників різних народів, як допоміжні засоби для устійнення правних норм^{1/}.

Судова процедура у МСТ полягає на усних, або письмених зізнаннях спірних сторін. Спирні сторони заступлені своїми представниками, які можуть мати адвокатів, або до радників.

Якщо якась держава вважає, що її правні інтереси могло б порушити рішення Трибуналу, тоді вона може звернутися до нього про дозвіл інтерв'ювати /§ 62 статуту МСТ/. Трибунал рішає про те, чи таке рішення держави можна прийняти, чи відкинути.

Якщо судова справа торкає в'яснення якогось договору, якого співучасниками є теж інші держави, тоді судова канцелярія має обов'язок подати їм до відома те, що МСТ рішає /§ 63/.

Присуд МСТ¹ мусить подавати аргументи на підставі яких його видано та поіменно назвати суддів, що вирішували справу.

Присуд, який підписує президент МСТ і секретар, прочитують на публічному засіданні. Рішення МСТ відноситься тільки до спірних сторін і тільки до обговорюваного питання. Формально правосильний присуд не можна вдруге правно оспорювати. МСТ зобов'язаний, у випадку різних поглядів на його рішення, подати письменно обґрунтування кожній зі сторін /§ 60/.

МСТ може винести в кожній правній проблемі свою оцінку, якої можуть домагатися організації, або кожний орган ООН уповноважений ставити такі питання.

МСТ складається з 15-ти членів, яких кожний мусить бути іншої державної приналежності.

1. Meyer-Lindenberg, Ibidem /182/

Якщо член МСТ є громадянином кількох держав, то його державною приналежністю вважається ця держава, в якій він виконує свої громадянські і політичні обов'язки.

Ч л е н і в М С Т в и б и р а є Г А і Р Б на основі списку виготовленого національними групами постійного роз'ємного трибуналу. МСТ відбуває свої засідання при повному складі своїх членів. Присуди МСТ та його оцінки друкують в окремому періодичу "Збірка присудів, оцінок і постанов"^{1/}.

С е к р е т а р і я т при ООН це ф о р м а л ь н о технічний організм, а насправді р у ш і й н а п р у ж и н а ООН. Він складається з Генерального секретаря та багатьох працівників в осідку ООН біля Нью Йорку.

Г е н е р а л ь н и й секретар, найвищий урядник ООН, назначуваний Г А на час п'ятьох років. Його вибір поручає Рада безпеки, одноголосним рішенням. 1946 р. став Генеральним секретарем Трюгве Лі, норвежець, пізніше міністер закордонних справ своєї країни. Його наслідником був Даг Гаммаршільд, а згодом громадянин Бірми У Тант. Останньо функцію Генерального секретаря виконував австрієць Курт Вальдгайм, а тепер вибрано Хавієра Перез де Куляр.⁺

Як найвищий урядник міжнародної організації, Генеральний секретар ООН користується усіми прерогативами, що належать до того уряду. Його влада адміністративного і політичного характеру.

В адміністраційній ділянці, згідно з § 97 Хартії ООН, він є секретарем Г А, Р Б, Господарсько-соціальної комісії і Ради опіки.

Генеральний секретар має двох генеральних підсекретарів, з неокресленими завданнями та сім генеральних підсекретарів для окремих відділів Генерального секретаріату.

1. Berber, Ibidem /1781/
+/ Yovier Perez de Cuellar

Генеральний секретар та його співробітники у секретаріаті незалежні від будьяких доручень, що приходили б з боку ООН. Члени ООН не мають права впливати на урядників.

Теперішній персонал Секретаріату ООН нараховує біля трьох тисяч членів та є поділений на в і с і м д е п а р т а м е н т і в, на чолі яких стоять генеральні підсекретарі. Це слідуєчі департаменти:

1. Департамент справ Ради безпеки,
2. Департамент опіки,
3. Департамент соціальних справ,
4. Департамент економічних справ,
5. Департамент права,
6. Департамент інформації,
7. Департамент конференцій,
8. Департамент адміністративної і фінансової служби.

ЗБРОЙНІ СИЛИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

ООН не розпоряджає ніякими постійними збройними силами. Проте у випадках гострих міжнародних криз, на доручення Ради безпеки покликає збройні відділи ООН, що складаються з військ окремих держав ООН, спеціально вишколених для того рода завдань, передбачених рамками дій Об'єднаних Націй. Ці відділи носять шоломи з написом "ООН" і стоять під командуванням РБ. Способи створити постійні збройні сили ООН не дали вислідів, так з огляду на великі витрати, як теж і з політичних труднощів.

1949 р. ГА покликала до життя т.зв. Юнайтед Нейшен Філд Сервіс, що нараховує 300 людей і не має ніяких військових завдань.

У багатьох випадках, ООН висилає у загрожені області своїх обсерваторів, завданням яких є стежити за розвитком ситуації чи відгравати роль посередників між сторонами. Такі групи спостерігачів висилала ООН в 1948 р. до Палестини, в 1949 р. до Кашміру і в 1958 р. до Лівану, а в 1963 р. до Ємену.

В часі Суезької кризи ГА ООН вислала до Суезу т.зв. Юнайтед Нейшен Емерджентс Форс. Її завданням було зберегти завішення зброї і припинити відхід чужих військ з Єгипту. Ці відділи зорганізовано з контингентів держав не- постійних членів РБ.^{1/}

1964 р. ООН вислала до Кіпру збройні сили, які теж не мали уповноваження вживати сили для встановлення миру. Їхнім завданням було контролювати завішення зброї та перешкодити новим битвам.

У часі корейської війни, ООН заангажувалася там своїми відділами, складеними з контингентів різних держав-членів. Головний тягар падав на війська ЗСА, у чиїх руках була теж команда. Наказ створення тих військ видав Раді безпеки для припинення нападів Північної Кореї на Південну. На заклик РБ щодо контингентів ООН у Кореї відозвалося 16 держав, при чому участь деяких мала радше символічний характер, а весь тягар боротьби /крім корейської армії/ спочивав на військах ЗСА.

1960 р. ООН вислала військові відділи до Конго, які спершу не мали воєнних завдань. Вони мали підтримати щойно створений незалежний уряд Конго до часу, коли ця молода держава зуміла б створити власні збройні сили. Ці війська ООН теж склалися з контингентів держав непостійних членів РБ.

1. Meyer-Lindenberg, Ibidem /140/

Р О З Д І Л X

ОСОБЛИВІ ОРГАНІЗАЦІЇ ООН

"Особливі організації ООН" це міжнародні організації, пов'язані з ООН окремими договорами, але під правним оглядом повністю від Об'єднаних Націй залежні. Таких організацій є 15, існуючі ще перед створенням ООН, або покликані до життя з ініціативи Об'єднаних Націй. З них діють 13 організацій. Тому, що згадані організації правно незалежні від ООН, то їхніми членами можуть бути теж держави, які не належать до ООН.

М і ж н а р о д н я О р г а н і з а ц і я П р а ц і
/МОП/.

У ділянці охорони праці і робітництва згідно з міжнародним правом компетентна дана держава, але її можливості обмежені договорами зі синдикатами. Деякі договори існують ще з-перед першої світової війни. З головніших договорів був договір підписаний у Берні /26.9.1906 р./ про з а б о р о н у н і ч н о ї п р а ц і ж і н о к. Ліга Націй включила проблему охорони робітників до свого статуту. § 23 а каже, що члени ЛН "намагатимуться втримати для чоловіків, жінок і дітей людські умови праці, так на власних територіях, як і в усіх країнах, на які простягаються їхні торговельні і промислові взаємини. Для цієї мети змагатимуть до зорганізування міжнародних установ"^{1/}.

Ці засади точніше описані у II розділі XIII частини Паризького мирного договору 1919 р. Там каже, що різниці клімату в різних країнах, звичаї, обичаї утруднюють завести всюди однакові умови праці. Все ж таки накреслено загальні напрямні для тої справи:

1. Verdross, Ibidem /573/

Berber, Ibidem /11/

1. Працю не можна вважати крaмом, або предметом купівлі.
2. Право на об'єднання для працевдвців та робітників для цілей, що не противляться законові.
3. Винагорода для робітників має уможливити їм належний спосіб життя в залежності від часу і розуміння в їхньому крау.
4. Прийняття 8-ми годинного дня праці, або 48-годинного тижня.
5. Прийняття тижневого відпочинку, щонайменше 24 годин, найкраще в неділю.
6. Знесення праці для дітей і молоді обох статей, обмежити так, щоб уможливити їм дaльше навчання та забезпечити розвиток.
7. Засада однакової заплати для обох статей за працю тої самої вартості.
8. Приписи про умови праці мають у кожній країні забезпечити робітникам справедливе господарське трактування.
9. Держава має створити контрольну службу, з участю жінок для переведення в життя законів і принципів про охорону праці.

Для здійснення тих цілей створено у 1919 р. М і ж н а р о =
д н ю О р г а н і з а ц і ю П р а ц і /МОП/, яка вправді працювала в рамках ЛН, але на практиці мала велику свободу і незалежність дії. Спершу статут Міжнародної Організації Праці /МОП/ був частиною Версайського договору /XIII частина/ а в 1946 р. МОП дістала статут "о с о =
б л и в о ї о р г а н і з а ц і ї О О Н". Її осідок знаходиться в Женеві^{1/}.

На основі свого статуту, МОП не має можливості творити свої норми для охорони робітників у країнах-членів ООН. Загальна конференція МОП, що відбувається принайменше раз у рік, складається з двох представників кожного уряду та по представникові працевдвців і робітників, може свої висновки робити у формі угоди або рекомендацій.

Угоди мають звичайно форму міжнародноправних договорів. Рекомендації представляють собою пропозиції для урядів, щоб

1. Verdross, Ibidem /574/

поладнати за посередництвом законів, якусь окрему справу.

Професійні Союзи працедавців і робітників можуть вносити до МОП скарги на недостаточне респектування прийнятих державою договорів. МОП пересилає таку скаргу до даного уряду із запитанням про його становище у справі. Якщо у передбаченому реченні уряд не дасть ніякої відповіді, тоді таку скаргу МОП опублікує, ев. додаючи ще від себе окреме в'яснення^{1/}.

Держави можуть теж вносити скарги і проти інших держав, які недостаточно здійснюють обов'язуючі їх, ратифіковані засади про умови праці. Управа МОП може, на основі скарги, створити слідчий комітет, який має провірити справу і дати свою опінію. Такий комітет пропонує сторонам наладнання спору. Якщо все ж таки спору не можна поладодити, тоді його передається до МСТ, який провірює пропозиції комітету і видає своє рішення.

Організація для харчування і рільництва. Скорочення від англійської назви "ФАО"^{2/}. Вона створена 1945 р. і її осідок це Рим. Ціллю ФАО є піднесення стану харчування і життєвого стандарту. ФАО повстала на місце існуючого від 1905 р. Союзу для створення сільсько-господарського інституту. ФАО допомагає, або безпосередньо, або висилкою фахівців і дорадників до різних країн, для праць над покращанням управи землі, заміни різних рослин та поширення модерних методів і техніки сільського господарства. ФАО поборює епідемії серед звірят та допомагає всюди де треба.

У листопаді 1945 р., на конференції у Лондоні, покликано до життя чергову організацію ООН, для виховання, науки і культури /скорочена назва англійського/ ЮНЕСКО^{3/}. ЮНЕСКО має свій постійний осідок в Парижі. Головна мета ЮНЕСКО, це співпраця між державами на полі виховання, науки, та культури, скріплювання взаємного порозуміння між народами та влегшування загального виховання та освіти.

1. N. Quoc Dihn, Ibidem /520, 538/

2. FAO - Food and Agricultural Organization

3. UNESCO - United Nations Educational Scientific Cultural Organization

Світова організація здоров'я /СОЗ/. Передвісником створеної 22 липня 1946 р. Світової організації здоров'я /англійське скорочення ВГО/^{1/} були у першій половині ХІХ ст. т. зв. Ради здоров'я на Близькому Сході. Згодом створено 1909 р. у Парижі Інститут гігієни та призначення Лігою Націй 1923 р. постійної Світової організації здоров'я /СОЗ/. У противенстві до інших спеціальних організацій ООН, СОЗ із практичних мотивів, сильно децентралізована і поділена на різні регіональні групи^{2/}.

Метою, яку собі поставили договірні держави, що покликали СОЗ до життя було "досягнення можливо найкращого здоров'я всіх народів". СОЗ взяла на себе кермуючу роль на полі міжнародної охорони здоров'я, підтримує розбудову охорони здоров'я, якщо якийсь уряд за цим до неї звертається. Вона співпрацює з ООН і усіма спеціальними організаціями, професійними групами та установами здоров'я, які можуть їй допомагати здійснювати її цілі. СОЗ сприяє співпраці наукових установ та професійних груп, які можуть спричинитися до покращення загального здоров'я.

Членами СОЗ можуть бути всі члени ООН, що підпишуть статут тієї організації.

Розвиваючи широку діяльність СОЗ причинилася до поборення, чи зменшення, таких небезпечних і заразливих недуг, як туберкульоз, малярія, статеві недуги і др.

Міжнародний банк для відбудови і розвитку /Світовий банк/. Цей банк повстав у висліді конференції у Вашингтоні 1944 р. а у грудні 1945 р. уряди різних держав підписали договір, уточнюючи завдання і цілі того грошевого світового інституту. Як завдання, вони поставили собі: відбудову і розвиток цих областей на землі, які потерпіли від воєнних дій. Засобом для цього було полегшення кредитів для продуктивних цілей, включно з відбудовою, зруйнованих війною, народніх господарств, переключення продукції на мирні цілі, сприяння розвоєві продукції у нерозвинених країнах.

1. WHO - World Health Organization.

2. Meyer-Lindenberg, Ibidem /145/

Закладовий капітал того банку становив 10 мільярдів доларів, що згодом /1959 р./ піднесено до 21 млрд, а пізнішими роками, цей закладовий капітал ще збільшено.

Міжнародна фінансова організація. З ініціативи Світового банку створено 1956 р. його філію "Міжнародну фінансову корпорацію" /ІФК/. Її керівні органи складаються з цих самих людей, що кермують Світовим банком. Ціллю Корпорації підтримувати приватні підприємства в економічно нерозвинених країнах. Спершу ІФК не мала права співучасти в цих підприємствах, пізніше після зміни статуту ІФК змогла вже сама брати участь у підприємствах того роду.

Асоціація міжнародного розвитку. Від вересня 1960 р. почала діяти друга філія Світового банку, т.зв. Асоціація міжнародного розвитку. Вона пов'язана зі Світовим банком персональним союзом. Її цілі давати позики, при поміркованих умовах, для малорозвинених країн.

Міжнародний валютний фонд.

Для забезпечення стабільності валюти у світі, створено у Вашингтоні Міжнародний монетарний фонд, або т.зв. Міжнародний валютний фонд /скорочення з англійської назви ІМФ/. Він діє від 1944 р. і його ціль - міжнародна співпраця на монетарнім полі та поширення торгівлі. Ця організація дбає про забезпечення стабільності валюти та про недопущення до упадку її вартості. Фонд підтримує міжнародну систему плачення та знесення девізових обмежень. З тією метою фонд продає державам-членам золото і девізи, дає їм поради у фінансових питаннях, та заряджує протиінфляційні дії^{1/}.

Міжнародна організація світового летунства /УСАО/^{2/}

Перший міжнародний договір про цивільне летунство був підписаний 13 жовтня 1919 р. у Парижі^{3/}. Протоколом з

1. N. Quoc, Ibidem /725/

2. ICAO-International Civil Aviation Organization

3. N. Quoc, Ibidem /657/

15 червня і 11 грудня 1929 р. введено до нього деякі новели. На основі цього договору, ще підчас війни, прийшло до підписання конвенції про цивільне летунство 7 грудня 1944 р. в Чикаго. Вона мідрізнає три "свободи у повітрі": 1. право на перелет; 2. право на технічне приземлення /напр. на набрання палива, направу мотору тощо/; 3. право на лінійні /постійні/ лети.

З цих "трьох свобод", договір в Чикаго визнав дві перші. Відносно третього права, то воно належить до тих держав, які підписали відповідний додатковий договір між собою про постійні перелети лінійних міжнародних літаків. Осідком УСАО є Монреаль. Як завдання УСАО поставила собі розвиток техніки міжнародних перелетів, збільшування безпеки, нагляд над господарністю цивільного летунства, запобігання неречевої конкуренції та різному трактуванню у державах-членів. Для виконання тих завдань УСАО може розвивати технічні приписи та додавати їх до заключеного договору, якщо тому не противиться більшість договірних країн. У випадках непорозуміннь та різниць інтерпретації договору, вирішує рада УСАО.^{1/}

Світовий поштовий союз /СПС/.

Світовий поштовий союз повстав у липні 1878 р. Від того часу, на різних конгресах, модифіковано договори про міжнародню поштову співпрацю. Останні зміни і поправки у техніці праці прийнято у поштовому світовому договорі 11 липня 1952 р. і в 1957 р. в Оттаві. Головний договір відноситься до листового обміну. Інші вітки поштової праці, як напр. висилка пакетів чи грошей, це предмет окремих договорів між державами. Договірні держави творять на своїй території одностайний простір свободою транзиту. Відносно оплат за посилки, існує окремий договір, який регулює проблему. СПС утримує Міжнародне бюро, яке діє як Секретаріят СПС^{2/}.

1. Verdross, Ibidem /623/
2. Ehrlich, Ibidem /66-67/

С в і т о в а м е т е о р о л о г і ч н а о р г а н і з а ц і я /СМО/

На місце приватної міжнародної метеорологічної організації, створеної 1878 р., покликано до життя, на конференції директорів СМО, Світову метеорологічну організацію в квітні 1951 р. Мотивом створення її були науково-технічні завдання, що вимагали міжнародної співпраці, м.ін. в ділянці точнішого передбачування погоди. Тепер існує в цій ділянці обмін відомостями у рамках СМО. Технічна співпраця відбувається теж на терені двох європейських світопростірних організацій. СМО працює над розбудовою сітки станцій спостереження для метеорологічних і геофізичних цілей^{1/}.

М і ж у р я д о в а м о р с ь к а д о р а д ч а о р г а н і з а ц і я /ММДО/

На Женевській конференції про мореплавство, влаштованій заходами ООН 6 березня 1948 р., опрацьовано статут ММДО, осідком якого став Лондон. Ціллю цієї організації є тісна співпраця між державами-членами, для піднесення безпеки мореплавби. ММДО звертає спеціальну увагу на безпеку людського життя на морі, випрацьовує засади для усунення можливих зударів між кораблями, врешті запобігає своїми приписами занечисненню моря рештками оливи.

М і ж н а р о д н я т о р г о в е л ь н а о р г а н і з а ц і я /ІТО/

Після закінчення II світової війни відбулася в Гавані т.зв. світова господарська конференція, під кінець якої держави учасники підписали 24 березня 1948 р. Гаванську хартію. У тому документі учасники виявили спробу довести до світового упорядкування торговельних взаємин між державами. Передбачалося створити в тому напрямі для кращої координації завдання т.зв. світову організацію торгівлі^{2/} Але в наслідок того, що не всі учасники конференції підписали ратифікацію того договору, він практично не ввійшов

1. Verdross, Ibidem /621/

2. Meyer-Linderberg, Ibidem /147/ International Trade Organization /Verdross, Ibidem /629-630/

в життя і до створення ІТО не дійшло. Натомість на тому відтинку кооперації торговельних взаємин зроблено все ж таки деякі поступи. Для випрацювання вищеназваної Гаванської хартії, вже 1947 р. велися в Женеві підготовчі наради, т.зв. редакційна конференція і на ній прийшло до підписання 30 жовтня 1947 р. договору^{1/}, який мав бути переходовою фазією до часу створення ІТО. Але ІТО ніколи не створено і тому це Женевське домовлення осталося в силі недалі, при чому в чергових роках його доповнювано і поширювано в аспекті змін світового торговельного положення.

Згодом були ще спроби створити "організацію торговельної співпраці", але ця спроба не принесла успіху. Так отже практично ГЕИТ стався перманентним "тимчасовим" організмом, і хоч формально не є міжнародньою організацією торгівлі, але на ділі сповняє її функції.

М і ж н а р о д н я о р г а н і з а ц і я в т і =
к а ч і в /ІРО/

ІРО повстало 1946 р. Первісним її завданням було допомагати депортованим, які хотіли повернутися до своїх країн, отже хворим і т.д. Але дуже скоро праця ІРО скерувалася в інший напрям: допомоги тим, які не хотіли повернутися на рідні землі побоюючися репресій. Йшлося переважно про втікачів і емігрантів з комуністичних країн, у першу чергу з ССРСР. ІРО розгорнуло широку дію політичної і матеріальної допомоги, регулюючи передусім правне становище втікачів, надаючи відповідні документи для ствердження, що вони стоять під опікою Міжнародньої організації втікачів. ІРО теж перешколювало втікачів, що бажали емігрувати до західних країн, передусім до ЗСА, Канади і Південної Америки. Д о г о в і р про міжнародню організацію втікачів підписало 85 країн. Вона допомогла більше як мільйонові втікачів виїхати з Європи та

1. General Agreement on Tariffs and Trade /GATT/

знайти постійне місце осідку в різних західних країнах, чи навіть на Австралійському континенті.

ІРО, яка мала діяти тільки окреслений час, закінчила свою діяльність 1952 р. Її функції перейняла ГА ООН і т.зв. Високий комісар для втікачів при ООН^{1/}.

М і ж н а р о д н я о р г а н і з а ц і я а т о м о в о ї е н е р г і ї /МОАЕ/

Ця організація не зараховується до "спеціальних організацій" ООН. Але вона є тісно пов'язана з ООН за договором з Об'єднаними Націями і згодою ГА. МОАЕ повстала 1957 р. Її осідок є у Відні. Вона має статут автономної організації, тому не підлягає контролі Господарської і соціальної комісії ООН, як усі інші спеціальні організації ООН, але складає свої звіти Генеральній Асамблеї ООН.

МОАЕ поставила собі за завдання діяти в напрямі застосування атомової енергії для мирних цілей, а тим самим причинитися до піднесення добробуту населення в цілому світі. Своє завдання здійснює МОАЕ поширюючи відомості і матеріали про атомову енергію у всіх країнах, які бажають її стосувати в мирних цілях^{2/}.

1. Delbez, Ibidem /205-206/

2. Meyer-Linderberg, Ibidem /149-150/

Р О З Д І Л X I

РЕГІОНАЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕКИ І СПІВПРАЦІ

У випадку нападу, чи загрози війни супроти держави-члена ООН говорить § 51 Хартії ООН, м. ін.:

"Хартія не відбирає своїм членам природньо даного права на індивідуальну, чи колективну самооборону, до часу, коли Рада безпеки зорганізує засоби, щоб забезпечити світовий мир та міжнародню безпеку. Про заходи, які підприйме якийсь член користаючи з права на самооборону, має бути негайно поінформована Рада безпеки. Ці заходи в ніякому разі, не порушують права та обов'язку РБ застосувати необхідні засоби для повернення світового миру та міжнародньої безпеки".

Різні держави-члени ООН - не зважаючи на гарантії їх безпеки, що для них впливають із приналежності до ООН і формальної готовости забезпечити світовий мир та безпеку, - пов'язалися між собою, як і в минулому, багатьома військовими і політичними пактами для самооборони перед можливими нападами і загрозою їхньої самостійности.

Одним із перших післявоєнних міжнародніх пов'язань є Західно-Європейська Спільнота /ЗЕС/. Вона спершу охоплювала тільки п'ять держав /Великобританію, Бельгію, Люксембург, Францію і Голландію/. Вони 17 березня 1948 р. заключили між собою договір про господарську, культурну і соціяльну співпрацю, як теж про колективну самооборону. Договір був підписаний у Брюсселі і тому його назвали "Брюссельський пакт"^{1/}.

У вступі договірні сторони м.ін. зявили, що "льояльно співпрацюватимуть, щоб спільно дати Західній Європі основи для господарської віднови. Спираючися на Хартію ООН, вони зобов'язувалися причинитися до світового миру та міжнародньої безпеки, ставити спротив кожній агресивній політиці".

1. Verdross, Ibidem /545-546/

Meyer-Lindenberg, Ibidem /154-155/

Вони теж "намагаються сприяти об'єднанню Європи та підсилувати процеси інтеграції. Для здійснення цих цілей, члени пакту будуть притягати теж інші держави з такими ж ідеалами.

У рамках договорів, заключених у Парижі 23 жовтня 1954 р. в справі закінчення окупаційних статусів у Західній Німеччині, підписано теж два протоколи про прийняття до ЗЕС Німецької Союзної Республіки та Італії.^{1/}

Цей факт зумовив, що первісний Брюссельський договір змінився у деяких точках. Передбачену у Брюссельському договорі К о н с у л ь т а т и в н у р а д у перемінено на орган з вирішними правами. Її скріплено ще додатково комітетом і зеступниками. Вона може вирішувати всі питання одноголосно, крім тих, що відносяться до контролю зброєнь. Побіч Ради почало діяти, без точно окреслених компетенцій, зібрання, складене з делегатів Європейської Ради. Як третій орган ЗЕС, створено Г е н е р а л ь н и й С е к р е т а р і я т, до якого включено орган контролю зброєнь. Крім того ЗЕС тісно співпрацює з НАТО.

Е в р о п е й с ь к а Р а д а

Європейську Раду покликали до життя 5 травня 1949 р. уряди Франції, Бельгії, Данії, Ірландії, Люксембургу, Норвегії, Швеції і Великобританії. Пізніше приступили до неї Німецька Союзна Республіка, Греція, Ісландія, Туреччина, Австрія і Швейцарія. Як каже статут ЕР, ціллю тої регіональної міжнародної організації є "скріплювати зв'язок між членами, підсилувати ідеали і принципи їх спільної спадщини, змагати до піднесення господарського і соціального поступу^{2/}. Ці завдання виконує ЕР при допомозі своїх органів, шляхом заключування договорів, та спільних дій на господарському, соціальному, культурному і науковому полях. ЕР працює теж на відтинку охорони і дальшого розвитку людських прав та основних свобод. Керівним органом ЕР є Комітет міністрів, та Загальні збори.

1. Meyer-Lindenberg, Ibidem /154/

2. N. Quoc, Ibidem /805/

Обом органам підпорядкований Секретаріат. Справи оборони не належать до компетенцій ЕР^{1/}.

Членами ЕР є всі держави, що підписали її статут. Кожен член ЕР може виступити з тої організації складаючи відповідну заяву на руки Генерального секретаря. Виступлення стає дійсне з кінцем біжучого року.

Державу-члена ЕР, що нарушила б основні принципи Організації може завісити у членстві Комітет міністрів до часу розгляду справи та виключити з членства, коли закиди були б оправдані. Осідок ЕР є у Страсбурзі.

Комітет міністрів складається з міністрів держав-членів, або їхніх заступників. При повній однозгідности, Комітет міністрів може рекомендувати урядом "спільну політику" та питати їх, які вони зробили заходи у пропонуваному напрямі. На пропозицію ЕР 5 листопада 1950 р. підписано конвенцію про охорону людських прав. З того часу існують теж інші конвенції з культурної і соціальної діяльності.

П і в н і ч н о - А т л я н т і й с ь к и й П а к т /НАТО/^{3/}

Найбільшою оборонною і політично-військовою організацією вільного світу є Північно-Атлантийський Пакт /НАТО/, що повстав у висліді т.зв. Атлантийського Пакту 4 квітня 1949 р., заключеного між такими державами: Франція, Великобританія, Бельгія, Голландія, Люксембург, Данія, Ісландія, Норвегія, Італія, Португалія, Канада і ЗСА. Пізніше приступили до Пакту Греція, Туреччина і Німецька Союзна Республіка.

Заявивши свою згідність із принципами ООН, договірні держави заявили у вступі до статуту, що вони рішені гарантувати свободу і спільну спадщину їхніх народів, як теж цивілізацію на базі демократії, свободи одиниці і права. Вони змагатимуть до внутрішньої стійкості і добробуту, та скріплюватимуть їх у північно-атлантийській області.

-
1. F. Berber, Völkerrecht-Dokumenten Sammlung t. 4 /357/
 2. Verdross, Ibidem /547/
 3. NATO - North Atlantic Treaty Organization Delbez, Ibidem /427, 630/

Тому вони рішені з'єднувати свої сили для оборони миру і безпеки. У § 5 статуту, члени НАТО устійнюють, що напад на якусь державу НАТО в Європі, чи на ЗСА або Канаду, означатиме напад на всі держави, що підписали пакт. Усі вони виступлять проти напасника, спираючися на § 51 статуту ООН, який говорить, що нападена держава має право на індивідуальну, або колективну самооборону. НАТО зобов'язується повідомити РБ про кожний напад на її члена, а рівночасно поінформувати РБ про протизасоби вжиті супроти напасника.

Стратегічна область НАТО ділит^{ься} ся на три командування й одну стратегічну регіональну групу. Найважливіше з них - керівництво в Європі з осідком у Брюсселі. Воно обіймає територію від північного причілка до північної Африки і від побережжя Атлантику до Туреччини.

НАТО ділиться на чотири сектори: північної, центральної та південної Європи і Середземного моря.

Друге командування з осідком у Норфолку обіймає терен від Антарктиди до Зворотного Рака, з територіяльними водами ЗСА й Європи /без каналу Ля Манш/, третє командування відноситься до Канади, Ля Манш з осідком в Портсмуті в Англії.

Стратегічна регіональна група НАТО, ЗСА і Канада охоплює цілу територію Північної Америки. Вона опрацьовує стратегічні плани для цього терену.

Збройні сили НАТО діляться на війська, що в часі миру підлягають командуванню пакту, на війська призначені під спільне командування НАТО в часі війни і на війська, що залишаються під командуванням окремих держав.

Міжнародня співпраця багатьох держав на відтинку підготовки самооборони в рамках НАТО, дала поважні висліди, хоч тільки частинно вдалося цим державам повністю усунути небезпеку потенційного наступу напасника.

В останніх роках, як уряди західноєвропейських країн, так і світова опінія прийняли думку, що "трудні часи холодної війни" між Заходом а Сходом "безповоротно проминули", та що роля НАТО є другорядною у збереженні миру. Однак ті погляди останньо змінюються, у висліді скріпленого зброєння СССР та його агресивної політики в різних районах світу. Так то НАТО знова виростло до передової оборонної організації вільного світу та набрало особливої ваги як найбільша оборонна сила Заходу^{1/}.

Варшавський пакт

Відповідником НАТО у західному світі, треба вважати Варшавський пакт у східному блоку. Він повстав у висліді договору 8-ми держав 14 травня 1955 р. Його членами є: СССР, Польща, НДР, Альбанія, Болгарія, Малярщина, Рунія, ЧССР.^{2/}

Територіяльний засяг Варшавського пакту обіймає терени усіх договірних країн, при чому тільки європейську частину тереторії СССР. Договір підписано на 20 років. Після впливу того реченця, приналежність членів-держав автоматично продовжується на дальших десять років. Варшавський пакт був теж зареєстрований при ООН. Найвищий керівник військовий Варшавського пакту, це Комітет, складений з міністрів оборони держав-членів Пакту. У березні 1969 р. при Об'єднаному Командуванні Збройних сил /ОКЗС/ Варшавського пакту, покликано до життя т.зв. В і й с ь к о в у Р а д у, в склад якої входять заступники Головнокомандуючого ОКЗС і шефи штабів поодиноких держав-членів. Головні ділянки ВП, це політична і військова дії. На форумі т.зв. Дорадчого політичного комітету /ДПК/, представники ВП ведуть політичні дискусії і приймається важливі рішення. О с і д о к ВП є у М о с к в і. Теж СССР як промотор того військового об'єднання, має в ньому в и р і ш а л ь н и й г о л о с^{3/}.

1. Les Organisations Internationales, Bibliotheque Laffont, Paris /113/

2. Ibidem /116/

3. Encyklopedia prawa miedzynarodowego i stosunkow miedzynarodowych, Warszawa 1976 /403/

Організація американських держав /ОАД/

Співпраця держав американського континенту сягає до першої половини минулого віку. Щойно 1890 р. створився Союз Американських Республік. Від 1889 р. почалися справжні пан-американські конференції з участю не тільки держав Південної Америки, але теж і ЗСА^{1/}.

На такій панамериканській конференції, що відбулася 1933 р. у Монтевідео, створено політичну і військову бази співпраці між державами американського континенту. Підчас 2 світової війни американські держави відбували між собою консультативні конференції /Панама 1939 р., Гавана 1940 р., Ріо де Жанейро 1942 р./ і на них накреслено політичні, військові і господарські напрямні оборони Америки. У березні 1945 р. на конференції у Чепальтупек, американські держави рішили згідно зі статутом, створити свою регіональну організацію. Врешті на панамериканській конференції у Боготі /1948 р./ прийнято статут Організації американських держав /ОАД/ та підписано договір про мирне полегоджування конфліктів.

Стаття 4 статуту ОАД говорить, що ця Американська організація держав має компетенції теж в політичних, соціальних, культурних і економічних ділянках^{2/}.

К е р і в н і о р г а н и О А Д ц е:

1. Міжамериканська конференція, як найвищий політичний орган ОАД. Вона збирається кожних п'ять років, але на бажання 2/3 членів держав можна її скликати на надзвичайні зібрання. Кожна держава-член має тільки один голос. Рішення, що западають на конференціях, зобов'язують тільки держави, які віддали за нього голос.
2. Консультативна конференція міністрів закордонних справ уповажнена розглядати проблеми особливої ваги і дуже пильні справи. До них належить безпека держав американського континенту до часу, коли нею займеться Рада безпеки.

3. Раду ОАД творять представники всіх держав-членів.

Допоміжні органи Ради:

а/ Міжамериканська господарська і соціальна рада.

1. Les Organisations Internationales, Ibidem /118/
2. Ibidem /119-120/

б/ Міжамериканська рада правників.

в/ Міжамериканська культурна рада.

4. Генеральний секретаріат, яким є Панамериканський Союз у Вашингтоні з Генеральним секретарем.

5. Особливі організації ОАД, які полагоджують загальні справи ОАД, це Панамериканська організація здоров'я, Панамериканський інститут географії й історії, Міжамериканський інститут рільництва.

Після підписання Міжамериканського пакту взаємної допомоги у Ріо де Жанейро, всі держави ОАД зобов'язані до солідарної допомоги на випадок нападу на будь яку з них.

Це зобов'язання відноситься теж до ЗСА і Канади.

Організація Африканської Єдності /ОАЄ/

ОАЄ повстала 26 травня 1963 р. на конференції африканських держав в Аддіс Абебі. Об'єднує вона понад 30 членів-держав, отже майже усі держави Африки. В конститутивній Хартії ОАЄ говориться м.інш., що ОАЄ має обов'язок охороняти суверенність і територіальну ненарушимість членів-держав, усувати всі прояви колоніалізму, скріплювати міжнародню співпрацю в дусі ідей ООН та гармонізувати політичну, економічну, дипломатичну, наукову і іншу співпрацю африканських країн^{1/}.

Керівні органи ОАЄ, це збори шефів держав, або урядів, рада міністрів і Генеральний Секретаріат, осідок якого є у Аддіс Абебі.

За час свого існування ОАЄ причинилася до переборення труднощів, що часто заінують у взаєминах поміж молодими африканськими державами. ОАЄ це міжнародня організація б е з понаднаціональних прикмет. Вона має дбати про єдність і солідарність чорного африканського континенту, боротися з рештками колоніалізму, противитися неоколоніалістичним тенденціям, шанувати суверенність і територіальну інтегральність своїх держав-членів та змагати до господарської розбудови Африки.

1. Organisations Internationales, Ibidem /130/
Meyer, Ibidem /156/, Sauer, Ibidem /383/

ЦЕНТ О - П А К Т

На місце договору у Багдаді підписаного 1955 р. між державами: Іраком, Туреччиною, Великобританією, Пакістаном і Іраном, створено 1959 р. регіональну організацію оборонного характеру п.н. Організація пакту центральної Азії, в скороченні ЦЕНТО. У її склад входять /після виступлення Іраку/ держави: Великобританія, Туреччина, Пакістан, Іран.

Ціллю ЦЕНТО розбудова оборонної системи Близького Сходу та співпраця членів того пакту на господарському і соціальному полі. Органи ЦЕНТО - П о с т і й н а Р а д а, яка складається з представників урядів у ранзі амбасадорів. Раді підпорядкований В і й с ь к о в и й і Г о с п о д а р с ь к и й комітети. Засідання Ради відбувається принайменше раз у рік.

Постійній Раді підпорядкований Секретаріат, який сповняє координуючу роль. Осідок ЦЕНТО є в Анкарі.^{1/}

О р г а н і з а ц і я Ц е н т р а л ь н о а м е р и к а н с ь к и х д е р ж а в /ОЦАД/

ОЦАД повстала на конференції у Сан Сальвадорі 1951 р. Її членами є Костарика, Гватемала, Гондурас, Нікарагуа і Ель Сальвадор. Ціллю цієї регіональної організації є скріплювати співпрацю її членів на політичному, торговельному, соціальному і культурному полі. Її органи: Конференція складена з президентів держав-членів, Конференція міністрів закордонних справ, Конференція міністрів ресортів і Торговельна Рада. Центральне американське бюро знаходиться в Ель Сальвадорі, сповняє роль г е н е р а л ь н о г о с е к р е т а р і я т у.

О р г а н і з а ц і я п і в д е н н о а з і й с ь к о ї о б о р о н и /СЕАТО/

8 вересня 1954 р. Австралія, Франція, Великобританія, Новозеландія, Пакістан, Філіпіни, Тайландія і ЗСА заключили в Манілі оборонний пакт для охорони миру і скріплення безпеки в областях південно-східної Азії та Пацифіку.

1. Organisation du Traite Central, Central Treaty Organization /Organisation Internationales, Ibidem /128/

Договір передбачує не тільки спільні оборонні засоби на випадок нападу на одну з договірних держав, але теж консультації, коли б створилася ситуація загрози для якоїсь держави цього пакту /§ 4/. ЗСА, підписуючи договір, застереглися, що вони тільки в такому випадку були б згодні на збройну інтервенцію в обороні членів пакту, коли б йшлося про комуністичний напад. Нетомість прийняли обов'язок консультації на випадок загрози нападу, байдуже з якого боку цей напад не походив би.

Керівний орган СЕАТО, спільно складена з представників членів-держав Рада, з місцем осідку в Бангкоку, на форумі якої відбуваються періодично наради над військовими і іншими питаннями^{1/}.

К о н ф е р е н ц і я в Б а н д у н г у

Спроба вести власну політику поза бльоками великодержав, це домовлення африканських і азійських держав на конференції у Бандунгу. У ній взяли участь 23 азійські і 6 африканських держав. Важлива ця конференція тим, що там прийнято ряд принципів, що відносяться до міжнародного права. Один із них, це постанова не ангажуватися у багатосторонніх пактах оборони, якщо такі пакти служать одній з великодержав. Ця постанова вказує на намагання членів конференції тримати себе здалеку і з недовірям до конфліктів індустріялізованих держав.

Учасники конференції вважали, що непорозуміння між великодержавами як напр. Схід-Захід, є тільки релятивні. На їх думку великодержави трактують менше розвинені держави так, що можна говорити про "неоколоніалізм". Тому держави-учасники конференції, хоч звертаються до великодержав по господарську допомогу, але вимагають, щоб вона була ^{від} "політизована". Згальна тенденція тих країн - творити "блок незаангажованих держав", який у пізнішій практиці виявився тільки частинно здійснюваний^{2/}. У кінцевому комунікаті, конференція заявила свою ~~однозгідність~~ із

1. Verdross, Ibidem /550/

2. Meyer, Ibidem /160/

принципами ООН, особливо підкреслила своє **визнання прав** людини.

А р а б с ь к а Л і г а

Арабська Ліга була створена 22 березня 1945 р. у Каїрі, як вислід договору між Єгиптом, Іраком, Єменом, Йорданією, Ливаном, Савді-Арабією і Сирією. Ціллю Ліги є співпраця договірних держав у політичному, господарському, соціальному і санітарному полях.

Пізніше до Арабської Ліги приступила ще Лівія /1953/, Судан /1958/, Мароко і Туреччина /1958/, Кувейт і Альжир /1958/. Делегат палестинських арабів бере теж участь в нарадах Ліги^{1/}.

У договорі, що його підписали арабські держави сказано, що вони координуватимуть свою політичну дію для здійснення співпраці, щоб забезпечити їхню незалежність і суверенність, зокрема будуть цікавитися справами, що відносяться до суто арабського світу і до його інтересів. З тією метою, члени Ліги передбачають у своєму договорі, т і с н у е к о н о м і ч н у і ф і н а н с о в у с п і в п р а ц ю, включно з узгідненням митних, монетарних, рільничих і промислових питань.

На чолі Ліги стоїть Рада, складена з представників членів-держав. Без огляду на кількість членів кожної делегації кожна держава має тільки один голос. Рада має завдання здійснити цілі Ліги та дбати про виконання конвенцій, які члени-держави між собою підписали. Рада має теж обов'язок старатися про засоби для співпраці з міжнародними організаціями, у майбутньому створеними для забезпечення миру і полегдження економічних та соціальних справ.

Арабська Ліга забороняє своїм членам вдаватися до засобів війни, яв розв'язки міжнародних конфліктів між її членами. У випадку непорозумінь між арабськими країнами,

1. Organisations Internationales, lbidem /127/

спірні держави мають передати на розгляд своїх проблем Раді Ліги. Постанови арбітражу і полагодження на форумі Ради, приймається більшістю голосів.

Рада Ліги збирається на звичайну сесію двічі у рік, звичайно у березні і жовтні. На пропозицію двох членів Ліги, коли трапляться надзвичайні причини, Рада може зібратися на надзвичайне засідання,

Ліга має Генеральний секретаріат і Генерального секретаря з потрібною кількістю урядовців. Генерального секретаря іменує Рада більшістю двох третих голосів. Вона теж устійнює правильник для внутрішньої праці урядників і секретаря. Генеральний секретар має рангу амбасадора, а заступники секретаря ранги уповажених міністрів^{1/}.

Тому, що Арабська Ліга не окреслює точно терену своїх дій, хоч і являється інструментом здійснення панарабських цілей, то у своїх постановах вона говорить від представників несуверенних арабських територій, отож дозволяє одному представникові Палестини на участь у працях Ради.

У військовому договорі про безпеку арабських держав /12 квітня 1950/ сказано, що при Лізі створиться постійна військова комісія, зложена з репрезентантів шефів штабу членів-держав, яка матиме за завдання випрацювати план спільної оборони арабських держав на випадок нападу. Під фасадом широкорозбудованої організації, насправді Арабська Ліга це слабкий організм.

Її вигляди здійснення тих цілей, що вона собі накреслила дуже незначні. Внутрішні непорозуміння між арабськими державами унеможливають їм на більші осягнення на шляху панарабського об'єднання. Майже повний прорив у взаєминах, наступив між Єгиптом й іншими арабськими державами в наслідок підписання договору між Ізраїлем і Єгиптом. Арабські країни закидають Єгиптові зраду інтересів палестинських арабів, що змагають до самостійности і державности, проти яких Ізраїль виступає з найбільшою рішучістю^{2/}

1. Berber, Ibidem /819/

2. Delbez, Ibidem /436/

Р О З Д І Л Х І І

РЕГІОНАЛЬНІ ОБ'ЄДНАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ХАРАКТЕРУ

Щоб полегодити знищеній війною Європі підвестися з господарської руїни, ЗСА заповіли 5 червня 1947 р. до в-готривалий плян господарської допомоги, т. зв. "плян Маршала". Одначе ЗСА поставили при тому європейським державам передумову, а саме вони вимагали, щоб європейські держави випрацювали самі плян відбудови своїх країн. Франція і Великобританія скликали в цій справі конференцію, яка складалася з таких країн: Бельгія, Люксембург, Данія, Греція, Великобританія, Ірландія, Ісландія, Італія, Норвегія, Австрія, Португалія, Швеція, Швейцарія, Туреччина. Вони створили спільний т. зв. Комітет для європейської економічної співпраці /КЕЕС/. У його склад входили тоді, крім названих держав, ще гувернери трьох західних окупаційних зон Німеччини. Цей Комітет випрацював вимагану ЗСА програму господарської відбудови Європи та представив його урядові ЗСА. На цій базі пізніше випрацювано плян допомоги Маршала. У цій програмі представленій Америці, була теж пропозиція європейських держав створити спеціальну європейську організацію для введення в життя програму відбудови Європи.

У перших американських плянах після війни, що відносилися до відбудови Європи, були включені також східньоєвропейські країни під советською домінацією. Деякі з них були готові скористати з допомоги Америки та раді були взяти участь у працях господарської відбудови Європи і власних країн. Але всі вони скоро відступили, без сумніву під впливом натиску з боку ССРСР.

У квітні 1948 р. 16 європейських держав, при співучасті трьох згаданих вище гувернерів німецьких окупаційних зон,

1. Organisations Internationales, Ibidem /107/

підписали договір про створення Організації Європейської Економічної Співпраці /ОЕЕС/^{1/}. Німецька Союзна Республіка приступила до ОЕЕС рік пізніше, а ЗСА і Канада ввійшли в характері стоваришених членів.

Згідно зі своїм статутом та протоколами про її створення, ОЕЕС мала характер приватно-правного підмету. Вона могла набувати різні добра й у випадку потреби вдаватися до суду. Натомість її подавати до суду можна було тільки тоді, коли вона готова була зректися свого права незайманности. Слід зазначити, що таке зречення не могло відноситися до виконанности присудів. Будинки, архіви та майно цієї організації вилучено з усіх можливих випадків втручання держави.

Делегати держав /але не члени їхніх родин/ користувалися підчас виконування їхніх функцій, в часі їзди до, або від місця засідань ОЕЕС дипломатичними привілеями. Побажано було проте, щоб зреклися судової незайманности.

Генеральний секретар, його жінка та діти, як теж заступник Генерального секретара мали теж право дипломатичної незайманности. Інші члени ОЕЕС користали з дипломатичного імунітету тільки при виконуванні своїх урядових обов'язків. Крім того всі вони користали зі звільнення від митних і податкових оплат^{2/}.

ОЕЕС причинився до лібералізації внутрішньо-європейських обмінів та до створення 1959 р. т.зв. Європейського союзу оплат, зміненого т.зв. Монетарним європейським договором.

Покращення і зміни господарської ситуації в Європі, привели до реорганізації ОЕЕС у нову т.зв. Організацію господарської співпраці і розвитку /14 грудня 1960 р./.

Організація господарської співпраці і розвитку /ОЕКД/^{3/}.

ОЕКД це одна з найвидатніших обласних організацій в Європі. Вона нарахує 18 членів, крім ЗСА і Канади.

1. Organisations Internationales, Ibidem /107/

2. Verdross, Ibidem /540/

3. Organisations for Economic Cooperation and Development /OECD/ Meyer, Ibidem /163/

Співпрацюють з нею Фінляндія і Югославія. Головні напрями ОЕКД:

1/ Розвивати в державах-членах якнайбільший ступінь господарського добробуту, змагати до фінансової стабільності та високого життєвого стандарту і цим спричинюватися до розвитку світового господарства.

2/ Допомогати здоровому господарському ростові державам-членам і нечленам ОЕКД, які станули на шлях господарського розвитку.

3/ Причинятися, на базі всебічності а не дискримінації, до поширення світової торгівлі.

Верховний організм ОЕКД це Рада, яка в разі потреби засідає. Вона складається з міністрів й їхніх постійних заступників, Генерального секретара іменованого Радою, та різних побічних органів, назначуваних Радою. Постанови ОЕКД видаються у формі резолюцій і рекомендацій, які мусять бути схвалені одногосно, хіба що в окремих випадках про те вирішується. Коли якась держава-член стримується від голосування, то все ж постанова важлива, але зобов'язує тільки ці держави, які за нею голосували^{1/}.

Е в р о п е й с ь к і с п і л ь н о т и

У Західній Європі повстали три спільноти, які маючи поважне господарське значення, у великій мірі причиняються до політичного об'єднання європейських країн та до їхньої співпраці:

1. Європейська спільнота вугілля і сталі /ЕСВС/.

2. Європейська господарська спільнота /ЕГС/.

3. Європейська атомна спільнота /ЕАС/, /Евратом/.

ЕСВС повстала у висліді договору з 18 квітня 1951 р. на пропозицію французького політика Шумана, великого борця за об'єднану Європу. Базою ЕСВС стали дві держави: Німецька Союзна Республіка і Франція. Від співпраці відмовилася Великобританія і Скандинавські країни. Першими членами ЕСВС стало тільки ш і с т ь д е р ж а в: Франція.

1. Meyer, Ibidem /163/

Німеччина, Бельгія, Італія, Люксембург і Голляндія. Згодом приступили інші держави до тої "шістки" /називали її теж "малою Європою"/, що було передбачене. Ціллю ЕСВС надати організаційні рамки для відбудови промислового потенціалу повоєнної Європи. Окремим завданням ЕСВС було створення спільного ринку вугілля і сталі, а тим самим раціональної спеціалізації і високої видатності продукції.

Європейські спільноти мають такі керівні органи:

1. В и с о к и й у р я д, який в ЕГС і в Евратому називається Комісією і складається з незалежних представників держав-членів. Однак їхній уряд може давати їм не тільки рекомендації, але й зобов'язуючі з а р я д ж е н н я принципового, загального й індивідуального порядку. Цей уряд насправді представник спільноти.

2. Р а д а складається з представників держав-членів і відіграє роль децидуючого і нормативного чинника.

3. З б о р и, які складаються з 142 членів парламентаристів держав-членів сповняють роль органу, в якому віддзеркалюється публічна опінія Спільноти. Вона є теж парламентарною контролею. Спираючися на договір про спільні органи європейських Спільнот з 25 березня 1957 р., всі держави мають спільний т.зв. "Європейський парламент".

Плян вибрати склад парламенту у безпосередніх виборах держав-членів вдалося здійснити щойно 1979 р. Так вибраний парламент має більшу вагу, як збір, складений з визначених представників.

4. С у д о в и й т р и б у н а л. Він має видавати однозгідні пояснення договірних постанов у сумнівних випадках. Складається він зі сімох суддів, та двох генеральних адвокатів. Судовий трибунал, суддів й адвокатів покликають уряди держав-членів, при спільному домовленні на час шістьох років. Для всіх трьох спільнот існує тільки цей один суд.

Европейські спільноти є правними особами у законах своїх країн, як теж у відношенні до міжнародного права. Їхні урядники та делегати, у виконванні своїх функцій користають з прав дипломатичної незайманности та всіх інших дипломатичних привілеїв. Вони втримують зовнішні взаємини за посередництвом своїх урядників, майже дипломатів. Європейські спільноти можуть заключати договори з іншими державами у ділянці своїх компетенцій.

Європейська спільнота вугілля і сталі /ЕСВС/ дбає про упорядковану доставку вугілля і сталі для Спільного Ринку членів-держав, уможлиблює однаковий доступ ужитковців до продуцентів. Вона старається про зниження цін за продукти та змагає до піднесення міждержавного обміну.

Європейська господарська спільнота /ЕГС/^{1/}.

ЕГС має за ціль створити серед усіх своїх членів-держав широкий і догідний господарський простір. Для цієї мети знести треба різні митні оплати, уможливити взаємний вивіз і привіз крему, створити спільні оплати та вести спільну політику супроти інших держав нечленів ЕГС. ЕГС намагається теж вести спільну політику у ділянці сільськогосподарства, зокрема довести до координації й усунення труднощів, які захитують рівновагу продукції і цін сільськогосподарських продуктів. У цій ділянці ЕГС вже багато досягнула, хоч між поодинокими членами ЕГС ведеться подекуди гостра конкуренційна боротьба із-за різниці цін. Нерідко виникають гострі кризи, які все ж таки удавалося успішно перебороти.

Європейська атомна спільнота, /ЕВРАТОМ/

ЕВРАТОМ розвиває досліді атомної енергії та забезпечує.

1. Verdross, Ibidem /594-596/

поширення технічного знання в цій ділянці. Вона дбає про устійнення засобів безпеки й охорони здоров'я робітників і людности взагалі, що стикаються з продукцією тої енергії. ЕВРАТОМ має монополію і контролю над апровізацією сирівцями тої енергії членів-держав.^{1/}

З о н а в і л ь н о ї т о р г і в л і

Після підписання договору про Європейську Господарську Спільноту /ЕГС/ розпочалися переговори для створення в Європі вільної зони торговельної. Ініціативу до них дала Організація Європейської Економічної Співпраці /ОЕЕК/. У преамбулі договору, що його підписали Австрія, Данія, Норвегія, Португалія, Швеція, Швейцарія і Великобританія 4 січня 1960 р. так окреслено цілі Асоціації європейської зони вільної торгівлі:

"У сильному намірі об'легшити швидше створення багаточленної асоціації для знесення торговельних бар'єр і скріплення тісної торговельної співпраці між членами ОЕЕК і членами ЕГС, у перспективі загального договору, рішено, що досі всі держави, які ратифікують цей договір, - творитимуть "зону" для застосування договору й тому змагатимуть, в області зони /і в кожній державі, яка є членом Асоціації/ до піднесення продукції і раціонального використання допоміжних джерел фінансової стабільности та постійного росту життєвого стандарту"...

"дбатимуть, щоб торгівля між державами спиралася на справедливих умовах конкуренції",

"уникатимуть надто великих різниць у країнах-членах у забезпечування їх сирівцями",

"змагатимуть до розвитку і поширення світової торгівлі при рівночасному усуванні його бар'єр".

Європейська зона вільної торгівлі /ЕЗВТ/ мала започаткувати існування областей вільної торгівлі на теренах її членів і сусідних держав. Більш чим десятиріччя існу-

1. Les Organisations Internationales, Ibidem /106/

вання ЕЗВТ щоправда не вистачило на повне досягнення тої цілі, але наміри ініціаторів у великій мірі здійснюються.

Крім Європейської зони вільної торгівлі існує ще подібна у Латинській Америці. На підставі договору з 18 лютого 1960 р. Аргентина, Болівія, Бразилія, Чиле, Еквадор, Колумбія, Мексико, Парагвай, Перу, Уругвай і Венесуеля рішили вести співпрацю у торговельній і господарській ділянках з подібними напрямними, що їх має ЕЗВТ.

Центральна Америка /Костарика, Ель Сальвадор, Гватемала, Гондурас і Нікарагуа теж створили у лютому 1960 р. Асоціацію, яка передбачає вільну торгівлю між договірними сторонами, свободний обмін товарів, капіталів та людей.

І н ш і в а ж л и в і м і ж н а р о д н і р е г і о н а л ь н і о б 'є д н а н н я /Коммонвелт і Французька спільнота народів/

Невистачальна сила дії міжнародних світових організацій все частіше схиляє держави до творення обласних організацій для спільної безпеки та політичної і господарської співпраці. Тут слід назвати організації, що повстали у зв'язку з переміною колишніх великих імперій на нинішні форми. Таких змін зазнала Британська імперія у висліді тиску визвольних рухів народів, що входили в її цілість. З бігом часу, зокрема після 2 світової війни з багатьох колоній /Британської і Французької імперій/ повстали незалежні країни різних африканських і азійських народів.

Достосовуючися до нової дійсности, Великобританія, резигнуючи з безпосередніх впливів і домінацій над її колишніми колоніями, створила спільноту, в якій, визнаючи незалежність нових держав на територіях її імперії, започаткувала нові форми взаємного пов'язання, цим разом добровільного і спертого на взаємних інтересах.

Такою формою є до сьогодні т.зв. К о м м о н в е л т, організація до якої належать б і л я с о р о к н е з а л е ж н и х д е р ж а в, як Канада, п і в д е н н а А ф р и к а /та держава покинула Коммонвелт внаслідок розбіжностей в расовому питанні/ Австралія і

Новозеландія, споріднені з Великобританією мовою, культурою і традиціями, а навіть кровними зв'язками. Крім них до Коммонвелту^{1/} належать азійські країни, домінії чорної Африки та домінії Карибського моря. Сьогодні Коммонвелт об'єднує біля 600 мільйонів людей, отже сама Великобританія зі своїм населенням /70 мільйонів/ знаходиться у цій організації у великій меншості. У парі з цим прийшло до внутрішніх організаційних перемін у Коммонвелті. Він вже не називається "британським коммонвелтом", але "коммонвелтом нації", що вільно співпрацюють для миру, свободи і поступу. "Британська корона" не є, як колись, необхідною передумовою членства коммонвелту, тому, що деякі його держави як напр. Індії і Пакістан є республіками. Щоправда суверен Великобританії є "шефом Коммонвелту", але цей факт має виключно символічне значення, у дійсності спільнота має характер повної вільної співпраці. Іншими словами, держави-члени в не в'язують ніякі сутоправничі засади. Необхідний зв'язок між членами Коммонвелту забезпечує т. зв. Комменвел Релейшен Офіс в Лондоні, а в ділянці практичної співпраці вирішують всі проблеми щорічної конференції прем'єр-міністрів або міністрів окремих державних ділянок /фінансів, оборони і т.д./.

На цих конференціях западають спільні рішення у користь усіх членів і тільки вони зобов'язують спільноту. Незалежно від тих конференцій, відбуваються часті виміни думок і поглядів на біжучі політичні і інші справи між поодинокими урядами держав-членів. Як бачимо внутрішнє пов'язання Коммонвелту є дуже слабе, а членство держав Коммонвелту в ООН залишає кожній з них повну свободу голосування, не оглядаючись на Коммонвелт^{2/}.

Члени Коммонвелту намагаються уникати конфліктів між собою і так достосовувати свою зовнішню політику, щоб уникати розбіжностей назовні і не шкодити. У господарській

1. Verdross, Ibidem /197/

2. Ehrlich, Ibidem /128-129/

ділянці країни Коммонвелту йдуть собі назустріч. Майже половина їхньої зовнішньої торгівлі відбувається між їхніми країнами, вони пов'язують їхню валюту з англійським фунтом, застосовують ті самі засади виміни та належать до т.зв. "зони стерлінга".

Франція теж намагалася в міру втрати своїх колоній, затримати свої впливи та економічні можливості в своїх колишніх колоніальних посіلوх у французькій спільноті. Однак ці намагання йшли далеко важче як у Коммонвелті: Французька конституція з 1946 р. була свого роду компромісом між централізацією і федералізацією, але її засади в цій ділянці швидко перегнали політичні зміни. І так країни Індокитаю /кол. французької колонії/ стали незалежними державами, Тунесія і Мароко були протекторатами отже не могли ввійти до Спільноти, аж в 1956 р. вони добилися повної самостійності. Але коли у політичній ділянці французька спільнота не добилася поважніших успіхів, то в економічному пляні Франція зберегла зі своїми колоніальними територіями успішний зв'язок. Зона французького франка охоплює заморські території, країни чорної Африки /Мадагаскар виступив з неї 1973 р./ . Хоч деякі африканські країни та В'єтнам, покинули зону франка, все ж таки вони ведуть поважну частину своєї закордонної торгівлі з Францією.

Р О З Д І Л Х І І

ДИПЛОМАТИЧНІ І КОНСУЛЯРНІ ПРЕДСТАВНИЦТВА

Висилка дипломатичних представників однієї держави до іншої, для ладнання різних справ, відоме явище від найдавніших часів. Міждержавні зв'язки спершу були спорадичні та стосувалися виключно актуальних справ, які виринали між державами. Конкретних, писаних засад про права й обов'язки таких представників не було, але існувало тільки неписане, звичаєве право, що гарантувало дипломатичним представникам неторкальність.

Засад цього права притримувалися держави в обопільному інтересі, хоч історія знає теж випадки, коли не шанували прав неторкальности, зокрема деспотичні володарі, що у приступі гніву казали не раз карати їх смертю.

З часом взаємини між поодинокими державами ставали частіші і вже під кінець середньовіччя витворився звичай втримувати у чужих державах постійні дипломатичні представництва - місії^{1/}.

Проте цей звичай не означає, що кожна держава мусіла втримувати такі представництва в іншій, з якою вдержувала зв'язки. Навіть сьогодні в часах високорозвиненої міждержавної співпраці, не всі держави утримують своїх представників в інших державах, але обмежуються тільки до деяких країн. Там, де держава не має своїх дипломатичних представників, вона може себе заступати представництвом іншої держави, з якою в тій справі договориться. Така практика стосується часто вже зі суто матеріальних мотивів, бо утримувати представництва в іншій державі коштує великі суми.

До міжнародних практик належить теж явище непостійних, але "ад хок" покликаних дипломатичних висланників, які їдуть до чужих країн полагоджувати точно окреслені їхнім урядом справи.

1. Delbez, Ibidem /299/

Такі державні відпоручники не мають дипломатичного характеру, а висилають їх звичайно до таких держав, з якими їхній уряд не втримує дипломатичних взаємин, але проте зацікавлений у тому, щоб такі взаємини нав'язати у майбутньому. Це трапляється напр. тоді, коли держава визнає уряд іншої держави тільки "де факто", або коли нав'язує взаємини з повстанським рухом, чи важливою для його руху організацією^{1/}.

На основі міжнароднього домовлення у питаннях дипломатичних взаємин у Відні 1915 р., яке спиралося на звичаєвому праві, 18 квітня 1961 р. підписано у Відні дипломатичну конвенцію, яка остаточно уточнює та кодифікує дипломатичне право. Ця конвенція має 53 параграфи й підписали її всі тодішні члени ООН.

Хоч визначування дипломатичних представників - це внутрішня справа держави, й її представники це її урядники, то немає ніякого міжнароднього обов'язку наказати якійсь державі /до якої визначено представника/ - прийняти цю особу. Деякі особи передбачені на дипломатичних представників, могли б бути урядові держави, до якої вони мають їхати, несприятливими з політичних, чи інших причин. Щоб уникнути, у таких випадках, психологічних та політичних труднощів створилася практика запитувати уряд даної країни, чи він не має проти такої особи застережень, ще перед її висилкою. Звичайно приходиться позитивна відповідь і така згода називається "егрімен", яке признається шефові дипломатичної місії /представництва/. Члени місії такого "егрімен" не потребують. Витворилася теж практика, яка залишає даній державі можливість скреслити зі списку членів представництва деякі особи, що з якихось причин можуть державі не відповідати. Проти такої практики висловлюють, деякі спеціалісти міжнароднього права, поважні застереження подаючи як аргумент, що

1. Sauer, Ibidem /141-149/

таке відкидування членів представництва шкодить дипломатичній праці. Інші правники заступають думку, що краще того права не ліквідувати, бо через це може прийти до більших ускладнень з державою, до якої їдуть представники. Зацікавлені держави мусіли б у такому випадку толерувати в себе, як дипломатичних представників, особи неприхильно до них наставлених, або які можуть вести шкідливу для держави роботу. Дипломатична конвенція з 1961 р. передбачує труднощі того роду та залишає державі до якої мають приїхати дипломати, можливість визнати деяких з них за "персона нон грата"^{1/}.

П о ч а т о к і з а к і н ч е н н я д и п л о м а т и ч н о ї м і с і ї

Дипломатична діяльність шефа місії, чи амбасади, починається з хвилиною передання писем-уповажнень /лєтр де креанс/. Діяльність урядників представництва розпочинається з хвилиною їхнього вступлення до служби, при передумові, що держава до якої вони призначені, не зголосила до них свого застереження, тобто ясно не заявила, що таких-то осіб з представництва держава небажає до себе прийняти.

Кінець дипломатичної служби шефа місії вигасає у наслідок його відклику, чи його смерти, у наслідок зірвання дипломатичних взаємин між даними державами, вибуху воєнних дій між ними, зникнення /розвал/ держави, висилаючої представництво, або держави в якій воно знаходиться. Держава може теж заявити, що шеф дипломатичної місії для неї несприятливий та зажадати його відкликання. Звичайно водиться, що навіть після проголошення дипломатичних представників за "несприятливі особи", дана держава залишає їм деякий час на те, щоб вони мали змогу покинути її територію. Відкликання дипломатичних представників не означає ще зірвання дипломатичних взаємин. Держава, яка вимагає відкликання одного чи більше представників, м о =

1. Ehrlich, Ibidem /184-187/

же, але не мусить, подати причини свого рішення. У практиці одначе такі причини подзється.

Клясифікація дипломатичних представників

У нинішніх часах дипломатичні представники діляться на три класи /колись, перед Віденською конвенцією, було чотири роди представників/.

До першої кляси дипломатів зараховуються амбасадори, які персональними представниками голови їхньої держави. Рівні з ними є відпоручники Апостольського престолу, тобто нунції, або непостійні папські відпоручники - легати.

До другої групи належать дипломатичні висланники "уповажнені міністри" або "надзвичайні висланники" з якими зрівняні є папські "інтернунції".

Третю групу творять т.зв. шарж-д'аффер, дипломати, які постійно, або часово, заступають шефа місії у його відсутності.

Дві перші групи акредитовані при голові держави, третя група при міністрові закордонних справ.

У нутрі кожної групи, ранги дипломатів рахуються від часу вступлення до дипломатичної служби. Вийняток - нунцій, який завжди, у державах де має представника Апостольський престіл, займає рангу декана дипломатичної місії і репрезентує дипломатичний корпус.^{1/}

Поза чергою ранг та протоколу, ніяких різниць між шефами місій поодиноких кляс немає.

У дипломатичній конвенції немає згадки про дипломатичний корпус, бо пропозицію у цьому напрямі відкинено. Зрештою він збирається рідко і звичайно при нагоді різних церемоній. Але шеф держави може його скликати, якщо хоче скласти перед усіма дипломатами якусь важливу декларацію.

Дипломатичні представництва у ранзі легатій, можуть з часом отримати рангу амбасад. Для прикладу: Франція

1. Ehrlich, Ibidem /188/
Delbez, Ibidem /302/

1914 р. мала тридцять легаций і десять амбасад, сьогодні має вісім легаций і сімдесят шість амбасад. Великобританія яка 1914 р. мала двадцять шість легаций і дев'ять амбасад, сьогодні має десять легаций і сімдесят одну амбасад. ЗСА піднесли до ранги амбасад усі свої легатії у Південній Америці і мають сімдесят амбасад.

Ті цифри треба радше вважати о р і є н т а ц і й н и м и, бо в цьому відношенні майже кожного року наступають зміни. У загальному можна помітити тенденцію вирівнювання представництв до ранги амбасад.

Завдання амбасади треба поділити на кілька груп:

1. Заступництво власної країни у чужій державі.
2. Оборона, в рамках міжнародного права, власної країни та своїх громадян в державі їхнього перебування.
3. Переговорювання з урядом держави в країні перебування, якщо для цього знайде потреба.
4. Інформування, правно доступними методами, про ситуацію та політичний чи інший розвиток у країні перебування та повідомлювання про те власний уряд.
5. Плекання приятних взаємин між власною, та державою, в якій амбасада знаходиться^{1/}.

П р и в і л е ї т а у д о г і д н е н н я д и п л о м а т и ч н и х п р е д с т а в н и ц т в

Дипломатичні представництва, тобто сам будинок, члени представництва, та їхні родини, користають з привілею дипломатичної неторканности.

Згідно з давною теорією екстериторіяльности дипломатичні представництва та їхній персонал уважалися нече б вони знаходилися поза територією держави, в якій дійсно перебувають.

Сьогодні цю теорію відкинено. Згідно з постановами Віденської дипломатичної конвенції /1961 р./, стосується у відношенні дипломатичних представництв т.зв. теорію "публічної служби" /теорія функційности/. Вона полягає на

1. Delbez, Ibidem /300-303/
N. Quoc Dihn, Ibidem /675-682/

тому, що дипломатичні і консульські представництва не підпадають під судівництво чужої країни, отже користуються імунітетом /незайманістю/, необхідною для виконання їхніх функцій.^{1/}

За привілеї дипломатичних представництв слід вважати:

1/. Неторкальність приміщень, отож місцеві власті не мають права входити без дозволу компетентних чинників представництв, до її забудовань, переводити ревізії, чи щонебудь конфіскувати. Держава, в якій знаходиться представництво, має обов'язок берегти його перед нападами демонстрантів, терористів і т.д. Вона має теж обов'язок не допускати до пошкоджень приміщень. Самі приміщення є звільнені від усяких оподаткувань чи оплат. Вийняток у тому необхідність плачення представництвом належності за газ, електрику і т.д.

2/. Архіви й усі письма представництва неторкальні, під ніяким оглядом чужа держава не сміє їх конфіскувати.

3/. Держава, де перебуває представництво, має обов'язок залишати людям вільний доступ до представництва у ділових справах.

Дипломатичне представництво має повне право вільно пов'язуватися не тільки зі своїм урядом, але із іншими представництвами на терені своєї діяльності. Воно може пересилати кур'єрів, документи у замкнених валізах, яких місцеві власті не можуть переглядати.

Умовно дозволено представництву побудова власної радіостанції для пересилання вісток своєму урядові, одначе ця справа вимагає окремого домовлення.

4/. Особливо важливий привілей дипломатів, — право на вільну переписку з їхнім урядом. Вона не підлягає ніякій контролі держави, в якій міститься дипломатичне представництво. Амбасада має теж право висилати післанців з багажем, що не підлягає ніякій контролі. Його не вільно місцевій владі ані відкривати, ані притримувати.

1. N. Quoc, Ibidem /679/

Окремі дипломати теж користають з різних привілеїв.

1/. У першу чергу з особистої неторканности. Їх не може арештувати влада держави в якій перебувають⁺. Натомість вона мусить дбати про те, щоб дипломат не став жертвою якогось нападу, чи порушення його гідности.

2/. Таке саме право неторкальности має мешкання в якому живе дипломат. Влада не може його перешукувати, конфіскувати переписку, документи і т.д. Ненарушальне теж майно дипломата.

3/. Така сама неторкальність відноситься до ділянки цивільного судівництва за деякими винятками:

а/ спірні маєткові справи на території держави перебування дипломата може розглядати суд, якщо вони винятково пильні;

б/ скарги у спадкових справах теж можуть підлягати місцевим судом;

в/ скарги, які можуть повстати в наслідок виконання дипломатом професійної праці, не пов'язаної з його дипломатичними завданнями.

+ Примітка

Кричущим порушенням того віковічного права треба назвати напад іранців на американську амбасаду у Тегерані та ув'язнення всіх її членів та персоналу. Іранський уряд подавав різні причини тої дії, яка нагадує часи взрварів. М. Ін. цей уряд оправдував цей факт тим, що мовляв члени амбасад займалися шпигунством. Абстагуючи від питання правдивості обвинувачення, воно в ніякому випадку не може виправдати факту порушення дипломатичної неторкальности. Слід відмітити, умови, які ставив Іран для звільнення американських дипломатів не були до прийняття, бо являлися звичайним шантажем, ціллю якого були матеріальні користи. При цій нагоді цікаво пригадати порушення дипломатичної неторкальности американцями у відношенні до Ірану. Проф. Ерліх покликаючися на одну публікацію/ Н. W. Briggs: The Law of Nations, London 1953/773/, пише: "1935 р. шофер авта в якому їхав іранський посол зі своєю жінкою, був арештований у стейті Меріленд/близько Вашингтону/, за неосторожну і надто швидку їзду. Поліціант оповідав, що в бігу суперечки з послом цей захопив його за горло, а жінка посла побила його палицею. Посла приковано до поліціанта і шойно після двох годин мировий суддя звільнив посла, покарав шофера карою 5 доларів, яку однак йому завішено, одначе наказав йому заплатити кошти поступовання в сумі 75 центів. У висліді протесту посла, департамент стейту висловив свій жаль з приводу інциденту, додав, що губернатор не репрошує дипломата, та що поліціант був покараний високою грошевою карою та усунений зі служби. Рівночасно секретар стану пригадав Іранському урядові, що чужі дипломати повинні притримуватися місцевого права. Уряд відкликав посла і замкнув своє посольство".

4/. Дипломат не має обов'язку з'являтися перед місцевими судами як свідок.

5/. Екзекутивні засоби супроти дипломатів допускальні тільки в тих виїмкових справах, в яких він може бути судженим, при чому виконанність присуду не сміє нарушувати неторкзанности його особи і мешкання.

6/. Від дипломата не можна вимагати особистих послуг, а військова влада не може конфіскувати його мешкання чи майно.

7/. Дипломат звільнений від усіх державних чи громадських податків, з деякими виїмками. Він теж не платить ніякого мита за предмети для службових завдань чи приватної потреби.

8/. Приватний багаж не підлягає ніякій митній провірці, хіба, що існує оправдане підозріння перевозу речей, які не мають ніякого відношення ні до його служби, ні приватного вжитку.

9/. Члени родини дипломата втішаються такими самими привілеями, що й дипломатичний персонал.

10/. Адміністративний та технічний персонал амбасади користує з цих самих привілеїв, що й дипломатичний. Вийняток звільнення від цивільних і адміністративно-судових справ у службовій ділянці. Звільнення від мита відноситься тільки до найконечніших приватних предметів.

Початок і кінець дипломатичних привілеїв. Усі дипломатичні привілеї зачинаються з хвилиною приїзду дипломатів до держави, до якої вони призначені. Це саме відноситься до різнородних звільнень і полегш.

Держави, через які дипломати переїжджають, звичайно зобов'язані признати їм право вільного переїзду і неторкзанність. Те саме відноситься до дипломатичної пошти та переїзду дипломатичних кур'єрів.

У випадку вибуху воєнних конфліктів кожна держава зобов'язана забезпечити безпечний поворот дипломатів до їхніх країн. Вона повинна дати їм транспортні засоби, як теж забезпечити перевезення їхнього майна .

У випадку зірвання дипломатичних взаємин, держава має обов'язок берегти будинок та майно, що належали до дипломатичного представництва.

І н ш і о б о в' я з к и і п р а в а д и п л о м а т і в

До основних обов'язків дипломатів у країні їх праці, належить респектування законів та невмішування у внутрішні справи тої держави, зречення будь-якої приватної праці, з якої вони мали б фінансові користи.

У випадках недотримання цих засад, держава в якій дипломат перебуває може признати його за "персона нон грата" та зажадати його усунення. Того рода випадки у дипломатичній історії доволі часті, зокрема як "персона нон грата" проголошено ті особи, які можна було без усякого сумніву підозрівати, що займаються шпигунською діяльністю. У таких випадках навіть приловлених на гарячому вчинку, усувано з держави, хоч без будь-яких судових наслідків.

Віденська дипломатична конвенція не говорить виразно про право екстериторіяльності дипломатичного будинку. Зокрема в цих країнах, де нема релігійної свободи /напр. у Москві/ існують каплиці для користування членів дипломатичних місій, як теж їхній власний священник^{1/}.

К о н с у л я т и т а і х н і з а в д а н н я

Правний статус консульських представництв установлено у Віденському договорі 18 квітня 1961 р., а який звійшов в силу 24 квітня 1963 р. До цього часу існували переважно консульські договори між поодинокими державами та взаємні домовлення про ролю консулятів. Словник міжнародного права Штруппа подає таку дефініцію консулів: це є офіційні функціонери без дипломатичного характеру, яких одна держава встановлює у містах на території іншої держави, зі завданням діяти там для підтримки інтересів власних громадян.

З тієї дефініції виходить, що консулі - це орган власної держави, на території іншої держави, а не орган міжнародних взаємин.

1. Meyer, Ibidem /97-102/
Verdross, Ibidem /321-345/

Не у всіх країнах діяльність консулів є однаково. У державах західньої цивілізації вони мають суто адміністративний характер, натомість у східніх країнах їхній характер адміністративний і правний.

Номінація консуля це в н у т р і ш н я д е р ж а в н а д і я, яку держава нотифікує державі, до якої консуль має бути висланий, та прохає цього консуля прийняти. Це прохання на дозвіл зветься "ексекватур". З хвилиною висловлення того дозволу консуль має право розпочати свою діяльність.

Розрізняємо дві категорії консулів:

1. "Консулес міссі", або етатові, оплачувані державою, які не можуть виконувати ніякої іншої заробіткової праці, але присвячуються виключно консулярним завданням.

2. "Консулес електі" без державної пенсії, які часто мають громадянство держави, в якій діють. Коли йдеться про консулярні функції то обидва роди консулів однаково важливі^{1/}.

У термінології деяких держав /напр. Франції, Німеччини і інш./ прийнялася назва "Генеральний консуль", "консуль" та "віцеконсуль", Але ці уточнення не мають міжнародно прийнятого характеру.

Консулі зоступають державу, яка їх висилася ітому не мають дипломатичного характеру та на місцях вони підпорядковані дипломатичним місіям. У принципі вони не користуються правом екстериторіяльності, і знаходяться під юрисдикцією держави, в якій діють.

В той спосіб вони відповідають за свої вчинки перед місцевим представництвом. Вийняток становлять дії, що їх вони можуть виконувати в рамках передбаченої для них консулярної діяльності.

Компетенції консулятів переважно адміністративного характеру та виконуються з метою охоронювати торгівельні інтереси своїх громадян та своєї держави. Вони дбають про

1. Ehrlich, Ibidem /225/
Delbez, Ibidem /306, 307/

розв'їй торгівельних, культурних та наукових взаємин між своєю державою і тією в якій діють. З другого боку інформують свої уряди про розвиток взаємин в країні перебування.

На базі двосторонніх договорів консуляти звичайно мають ще такі завдання:

1/. Приймати завіщання /тестаменти/ своїх громадян, які терені дії консуляту, та їх завірювати.

2/. Завірювати всякі правні документи та договори заключені між їхніми громадянами.

3/. Завірювати підписи своїх громадян.

4/. Перекладати та завірювати урядові документи держави, в якій знаходяться.

5/. Виставляти т.зв. консулярні паспорти для своїх громадян, коли це треба, та давати чужинцям в'їздові візи.

6/. Вінчати своїх громадян.

7/. Видавати посвідчення смерти та народження своїх громадян.

8/. Тримати зв'язок з опікунами своїх громадян /мажоритних/ та наглядати над ними.

9/. Забезпечувати спадки своїх громадян.

10/. Опікуватися своїми торговельними кораблями, а коли на них вибухають страйки, бунти і под., то дбати про поладження непорозумінь.

Консуль має право кожночасно зустрічатися зі своїми земляками, щоб успішно виконувати своє завдання опіки над ними. Це відноситься передовсім до випадків, коли його земляки попадають до в'язниці, чи їх притримують у слідстві. Консуль має право говорити, переписуватися та статися про їхнє правне заступство. Консулярний договір передбачує, що в'язня мусить поінформувати влада країни в якій він знаходиться, про його право зв'язку з консулятом. Повідомлення в'язня, скероване до консуляту, має бути негайне. Одначе консуль не може діяти у справах ув'язне-

ного, якщо той собі цього не бажає. Такі випадки можуть заіснувати, коли йдеться про політичних або інших некримінальних в'язнів, що бажають зірвати всякий зв'язок з країною, з якої вони втекли.

Консулятам належить спеціальна охорона держави в якій вони знаходяться. Згідно з міждержавним правом, вони можуть на своєму будинку вивішувати прапор своєї держави^{1/}.

1. Verdross, Ibidem /341-345/
N. Quoc Dihn, Ibidem /684-686/

Р О З Д І Л Х І У

БЕЗПРАВ'Я В МІЖНАРОДНЬОПРАВНОМУ РОЗУМІННІ

Безправ'я у міжнародному розумінні, це порушення міжнародноправних норм міжнародноправним підметом^{1/}. Це порушення може статися в наслідок якоїсь дії, напр. порушення дипломатичних привілеїв: зайняття американою якої амбасадки в Тегерані та арештували членів тої амбасадки іранцями - це виразне міжнародне безправ'я/ або невиповнення вимог міжнародного права /напр. держава не хоче видати кримінального проступника державі його походження. Міжнародне право не знає права азилу для кримінальних злочинців: це загально прийнята засада проти якої ніхто з присутніх на конференції кодифікації міжнародного права в Газі /1930 р./ не протестував. Це зовсім зрозуміле, бо коли б того принципу не прийнято, тоді мусіло б прийняти до заперечення міжнародного права взагалі. При запереченні відповідальності за вчинений приступок автоматично відпадає би обов'язок для держави притримуватися міжнародноправних норм.

Передумовою до міжнародноправної відповідальности держави може бути матеріальна шкода заподіяна іншій державі, або моральний удар завданий міжнародному підметові /державі/, напр. демонстративне зневаження національного прапора. Це вже вистачальний факт, щоб дана держава вважала себе "пошкодженою" і вимагала відповідної направи за вчинене безправ'я.

Підметами міжнародноправного безправ'я можуть бути тільки держави, або міжнародноправні спільноти, н і = к о л и о к р е м і о с о б и, зв. виїнятком воєнних злочинів, піратів і т.п.

Об'єктами МП можуть в засаді бути тільки держави, або спільноти з міжнародноправною підметністю. Коли, напр. завдана кривда чужинцеві, тоді не він, але держава його

1. Verdross, Ibidem /374/

походження має право шукати справедливості супроти держави, що нарушила МП.

Таку точку бачення визнав теж МСТ. Проте у деяких випадках, окрема особа може притягати до відповідальності державу, що її скривдила, коли між державою, що поповнила безправ'я і державою походження пошкодкованої особи, існує договір, який допускає цього рода скарги, чи судові кроки. Очевидно в таких випадках становище особи у пошуках справедливості слабше, як держави, бо якраз держави мають право вирішувати про наслідки безправ'я. Коли скарга особи не має ніяких вислідів, або взагалі її не розглядають, тоді в обороні покривдженого може виступити єдино держава його походження.

Міжнародноправна відповідальність звинуваченої держави за порушення норм МП, відноситься виключно супроти тих держав, які в наслідок такого порушення зазнали шкоди. Не можуть зголошувати претенсій інші держави, які не потерпіли безпосередньо від вчиненого безправ'я, або яким тільки загрожувало безправ'я, але вони ще не зазнали через те ніяких шкід. Натомість вони можуть висловити державі, яка нарушує МП, свою пересторогу перед наслідками її незаконної дії. ЗСА висловили урядові ССРСР пересторогу в лютому 1980 р. з приводу саветської окупації Афганістану, та намагання ССРСР опанувати південноазійські області для заволодіння нафтовими полями в Ірані і арабських країнах.

Держави відповідальні за порушення МП їхніми органами тільки тоді коли їхня дія має загальнодержавне значення. Звичайно дії державних органів у внутрішніх, напр. господарських справах, не нарушують МП і не виключають міжнародноправних наслідків. Тільки у воєнних часах держава мусять гарантувати дію всіх своїх органів, а якщо вони вдаються до вчинків, незгідних з МП, тоді вона за них відповідає.

Держава відповідає теж за відмову потягти до судової відповідальності свого громадянина, який поповнив злочин, що порушує міжнародні закони /напр. співвідповідальний за геноцид/.

Натомість держава не може відповісти за звичайне порушення чужинцем внутрішнього державного права. Коли суд не виніс належного присуду супроти чужинця, який домагався справедливості, то це ще не викликає відповідальності держави у міжнародноправному аспекті^{1/}.

Держава не відповідає за дії революційних чи повстанських груп, заки вони здобули собі міжнародноправне визнання. Коли революційні чи повстанські групи здобувають перемогу і захоплюють на території держави владу, то самі на підставі міжнародноправних звичаєвих норм, відповідальні за свої дії перед перемогою.

Перемога цих груп вказує на те, що вони мали владу на /"де факто"/території, яка згодом офіційно перейшла в їхні руки.

У деяких випадках, не вважають нелегальних вчинків як противорічних праву. Такі виняткові випадки є м. інш.:

1/. дії поповнені у висліді злиденної ситуації, коли напр. держава у безвиглядній ситуації конфіскує корабель з харчевими продуктами, щоб розділити їх своєму населенню. У такому випадку не стосують санкцій супроти тієї держави, але вона має обов'язок вирівняти матеріальну шкоду державі, до якої належав корабель^{2/}.

2/ Самооборона перед безпосередньою загрозою, яка наступила б при порушенні міжнародного права.

3/. Самооборона в обличчі безпосередньої небезпеки проти правного вжиття сили, отже насильства.

4/ Коли одна держава виконує супроти іншої вчинок незгідний із міжнародними законами, тоді вона не може покликатися на "безправ'я, якщо супроти неї теж виконано подібний вчинок. Напр., в обличчі міжнародного права

1. Verdross, Ibidem /384/
Meyer, Ibidem /187/

2. Ehrlich, Ibidem /639-644/

Канада не могла бути відповідальною за те, що її амбасада у Тегерані допомогла американським дипломатам втекти з Ірану. Як відомо канадська амбасада переховала тих дипломатів і вони пізніше змогли втекти з Ірану Іран не може мати претенсій до Канади за "нелегальну дію" бо сам не порушив підставові права імунітету, ув'язнюючи персонал американської амбасади.

5/Дозвіл зацікавленої держави.

Коли дана дія шкодить третім державам то такий дозвіл, у міжнародному розумінні стає супроти них проступком. Коли, напр., якась держава дозволяє іншій державі порушити свою нейтральність і впустити на свою територію чужі війська, тоді коли для її сусідів нейтральність тої держави була дуже важлива.

О б о в' я з о к в і д ш к о д у в а н н я

Прийнято, що підмет міжнародного права, відповідальний за вчинені шкоди, має обов'язок дати відшкодування покривдженим і пошкодованим. Відшкодування може бути зроблене поверненням забраних чи знищених речей, напр. кораблів, фабричного устаткування і т.д, або грошми, якщо повернення речей є неможливе

МП вимагає дати пошкодованому таке відшкодування, яке уможливило б повернення стану з-перед завданої шкоди. Якщо, держава спричинниця шкоди іншій державі, чи народові, не може повернути стан з перед шкоди, тоді вона дає таке відшкодування, яке відповідає заподіяним шкодам. Коли шкоди не мали матеріального характеру, тоді спричинниця має скласти відповідну заяву зі запевненням, що "жаліє за заподіяні кривди". Вона теж повинна притягнути до відповідальности ці свої органи чи людей, які заподіяли шкоди^{1/}.

Обов'язок відшкодування включає теж втрати заробітків пошкодованої сторони, які вона мала б, коли б не була жертвою нелегальних вчинків держави, винуватої у порушенні права.

1. N. Quoc, Ibidem /707-708/
Delboz, Ibidem /355-356/

Відносно питання, чи пошкодованій стороні крім грошевих сум, належаться теж і відсотки, існує повна розбіжність думок. У більшості випадків суди признавали пошкодованим при виплачуванні відшкодування теж і відсотки. Плачення відсотків починається або від часу заподіяної шкоди, або від дня судового присуду, що признав відшкодування. Якщо пошкодованому признається тільки покриття витрат, тоді відсотки починається рахувати від хвилини шкоди.

Якщо при відшкодуванні враховується теж втрати за недосягнені заробітки, тоді відсотки платять щойно від хвилини проголошення присуду. Висота відсотків залежить від актуальної фінансової ситуації у світі. Звичайно вона вимосить 6 %, так як державні позики.

Особливий рід відшкодування це т.зв. репарації, або воєнні відшкодування, які може вимагати безправно нападена держава від держави - напасника.

Спільна проблема у МП - чи претенсії на відшкодування підпадають передавненню, чи можна їх видвигати без огляду на час, що проминув від завдання шкоди. Противники тези про передавнення претенсій на відшкодування вважають, що визначення часу зголошення претенсій на відшкодування, не повинно мати місця в міжнародньому праві. Вони вказують м.інш. на судові присуди, що відкинули аргументи про передавнення претенсій.

Однак ближчий розгляд міжнародньоправного судівництва виявляє, що роз'ємні суди, звичайно відкидали скарги про відшкодування, якщо їх внесли після 20-30 років після завдання шкід.

За тим, щоб скарги за відшкодування підпадали у МП передавненню промовляє обставина, що тут йдеться про справу прийняту законами всіх культурних країн, так, що можна вважати, що йдеться про признану правну норму.

Тому, що деякі терміни передавнення невизначені, ані звичаєвим міжнароднім правом, ані не виходять із правних засад, то суди мусять розглядати окремі випадки. Коли

претенсію на відшкодування для приватних осіб вносить держава, тоді така скарга не може бути прийнята, бо приватна особа могла, згідно з вимогами внутрішнього державного права, своєчасно зголосити свої претенсії. Коли ж вона цього не зробила і прогайнувала терміни, визначені внутрішніми законами в державі, тоді вона втратила всі можливості внесення скарги у пізнішому часі. Ця засада впливає з факту, що міжнародноправна відповідальність входить у гру, щойно тоді, коли безуспішно використано всі можливості отримання відшкодування на підставі внутрішніх законів держави^{1/}.

С а н к ц і ї м і ж н а р о д н ь о г о п р а в а

Вище згадано випадки, коли деякі сповидно безправні насильства не є проступками в міжнародноправному розумінні. До них належить: реторсія, репресалія, оборона в крайній потребі, самооборона.

Р е т о р с і я це найлагідніша форма міжнародноправної самооборони. Під нею треба розуміти відплату одної сторони за неприязну і безправну поведінку другої сторони. Коли, напр., якась держава публікує документи чи вістки, які мобілізують прилюдну опінію проти іншої держави, тоді ця, у відплату, відкликає з держави противника своїх членів амбасад чи інших представників^{2/}.

Р е т о р с і ю вважають, коли напр. уряд держави ствердить, що дипломатичні представники іншої держави виходять поза рамки своїх обов'язків і займаються шпигунством - то наказують їм негайно виїхати до своєї країни. Такий захід оголошують в пресі й мобілізують публічну опінію проти держави, яка своїми представниками допустилася порушення міжнародного права. Реторсія є теж, коли вона цього права не признає і від себе наказує такій чи іншій кількості представників, опустити країну. Реторсія це теж зірвання дипломатичних взаємин, або відмова в'їздові візи давати громадянам держави противника.

1. Delbez, Ibidem /357/

2. N. Quoc, Ibidem /853/

Р е п р е с а л і я це відплатна дія держави, яка почуввається порушена у своїх міжнародноправних правах. Відплата звичайно не має на меті зірвати мирні взаємини, але склонити державу-противника до направлення шкід. Репресалія визнана модерним міжнародним правом як засіб міждержавної охорони прав пошкодженої держави. У давнішому міжнародному праві допускалося, що теж громадяни могли докунувати репресалій. Тепер до неї можуть вдаватися тільки держави^{1/}.

Репресалію можна скеровувати проти будь-яких законних надбань противника, але слід це робити помірковано. Саме тут треба розрізнати репресалію мирних часів від репресалії воєнної. У відношенні до мирної репресалії стосується такі засади:

Її можна застосувати тільки тоді, коли противник має докази, що друга сторона відмовляється добровільно направили шкоду, що спричинює спір. Її слід негайно припинити, коли противник згідний на відшкодування. Коли держава застосовує репресалію захопленням майна противника, яке знаходиться на її терені, то їх треба повернути, коли причина до репресалії зникла. Репресалія повинна бути у пропорції до завданої шкоди державою-противником. Вона не сміє переступати воєнного права, тож не сміє скеровуватися проти законного майна береженого воєнним правом. Її можна застосувати тільки тоді, коли держава-противник не сповнила того, що їй гарантує міжнародне право /напр. не платить своїх довгів/, або, коли вона допустилася дій суперечних заключеному договору, напр. стосує ембарго кораблів, що замикає перед державою-противником свої пристані?^{2/}

Кожне переступлення меж репресалій становить проступок трактований міжнародним правом. Коли проти законної репресалії МП не передбачує ніяких санкційних кроків, то у випадках надужиття репресалії, воно допускає проти репресалію. Вона однак визнана МП тільки тоді, коли противник відмовився вирівняти шкоди, спричинені своєю незаконною дією.

1. Delbez, Ibidem /490-511/
2. Meyer, Ibidem /190-191/

Застосування мирних репресалій часто обмежуване у колективних договорах. Газький договір 1907 р. у § 1 про "обмежене вжиття сили при стягненні договорами передбачених довгів", та про те, що військова репресалія, навіть у названому випадку, може бути заборонена.

Оборона у крайній потребі. Під обороною в крайній потребі слід розуміти збройну охорону якоїсь держави, якій загрожує суперечний міжнародному праву, напад на її територію, на її кораблі, чи летунство. Газький договір у § 10 говорить: "Факт, що неутральна держава підбиває силою порушення неутральності не можна вважати ворожою дією". У § 25 XIII Газької Конвенції договір, що стосується "прав і обов'язків неутральних держав у випадку морської війни" говорить:

"Неутральна потуга зобов'язана, в міру своїх можливостей, виконувати нагляд, щоб у межах своїх пристаней і прибережних вод, запобігти порушенню постанов".

У § 24 тієї ж конвенції сказано, що ці постанови, це конечність реагувати у випадку, коли кораблі воюючих сторін припливають безправно до пристаней. У таких випадках, неутральна держава має обов'язок застосувати супроти такого корабля такі засоби, що б унеможливити йому дію на час війни. Коли б на кораблі були офіцери і вояки, тоді їх теж треба затримати".

У виміні нот, що попереджували зключення пакту Келлога сказано, що оборона у крайній потребі визнана міжнародним правом^{1/}.

Самооборона. Згідно з міжнародним правом, кожна держава має обов'язок на своїй території дбати про те, щоб там не відбувалися напади на чужі держави /напр. на прибережних морях/. Дана держава має інші держави берегти і не допускати до таких нападів. Коли б однак вона не мала до цього сил і спроможностей, тоді нападена держава може винятково сама подбати про свою безпеку. Таким

1. Verdross, Ibidem /427-428/
Berber: Dokumentensammlung /1909-1944/

чином засада міжнародного права про те, що кожна держава є єдинокомпетентна на своїй території дбати про лад і порядок - зазнає порушення.

Проте у державній практиці буває, що у виняткових випадках держава може діяти теж на чужій території.

Статут ООН /§ 51/ передбачує у деяких випадках необхідність загроженої держави вдаватися до засобів, що їх можна окреслити, як о б о р о н у у к р а ї н і й п о т р е б і, а б о я к с а м о о б о р о н у. Цей параграф говорить про таку ситуацію як слідує:

"Ніяка постанова статуту /ООН/ не може порушувати самозрозуміле право на індивідуальну, або колективну оборону, коли б трапився напад на члена Об'єднаних Націй"...

У такому випадку, дана держава, що вдалася до актів самооборони, "має обов'язок негайно про них повідомити РБ, яка на підставі статуту /ООН/ має право і обов'язок до заходів для привернення миру і безпеки".^{1/}

Хоча право на самооборону ясно окреслене у статуті ООН, та здавна існує у звичайному міжнародному праві, то все ж немає між державами однозгідного становища відносно тої постанови МП.

1. Verdross, Ibidem /429-430/

Р О З Д І Л X У

МИРНЕ ПОЛАГОДЖУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ

Запобігання війни, відсування збройних ударів між державами, ще далеко не означає, що сам конфлікт між ними закінчений. Міжнародне право має ряд засобів, які мають ці конфлікти не тільки відсувати, але розглядати їх у глибині, щоб повністю усунути остаточний спосіб розправи між державами: війну.

Зусилля обійти війну як розв'язку у міждержавних спорах, зокрема в останніх десятиріччях, це одне з перших завдань політиків і державних мужів. Не зважаючи на те, все вказує на дуже малі успіхи в тому, що ці зусилля не йдуть по лінії глибокої аналізи міжнародних конфліктів, але радше по лінії поверховного заспокоєння, чи відсування ударів. Ці удари трапляються не тільки між державами, але ще частіше між народами. Тут йдеться в першу чергу про зриви поневолених народів проти народів, що їх поневолюють. У такій самій мірі викликають конфлікти імперіялістичні тенденції багатьох народів і держав, що у плані своєї політики мають політичне, або господарське опанування інших народів. Саме з тих причин, після другої світової війни, і після безперервної пропагандивно-публіцистичної кампанії про т.зв. постійний мир на майбутнє, майже безперервно ми є свідками "провінційних" або "регіональних" воєн, що часто в нічому не уступають своїми жорстокостями і кількістю жертв тим, що відбувалися в Європі. Навіть їхнє закінчення ще ніяк не віщує остаточного полагодження спорів. Йдеться тут переважно про повне ігнорування підставових прав народу і людини, нехтування природнього права народів на свободу і права людини на свободу життя. Ці основні права багато разів видвижено у статутах міжнародних організацій, до них признавалися учасники міжнародних конференцій, вони звичайно

закінчуються святочно вихідною всяких міжнародніх догово-
рів, але на практиці їх повністю іг-
норують.

Не зважаючи на ці сумні явища у міжнародньому житті,
слід брати до уваги, що існують міжнародньоправні норми,
респектування яких, не тільки усувало б загрозу міжнарод-
ніх конфліктів, але деколи теж розв'язувало б їх у за-
родку.

Правне полагоджування спорів
Правне полагоджування спорів полягає на тому, що якийсь
міжнародньо визнаний організм, спираючися на визнаній
нормі міжнароднього права, видає свої рішення правно зо-
бов'язуюче.

Таке полагодження спору має п'ять передумов:

1/ мусять існувати безсторонні міжнародні трибунали,
добре поінформовані у спірній проблемі, щоб слушно порі-
шити спір;

2/ доступ до тих трибуналів мусить бути догідний зав-
дяки простим і ясним процедуральним приписам;

3/ трибунали мусять бути компетентні, тобто знати по-
зовників /позваних/ та визнаватися у справі, яку мають
полагоджувати;

4/ трибунали мусять мати вистачальні можливості, щоб
розв'язати конфлікт;

5/ присуд мусить дати спірним сторонам гарантії його
важливості, його законності і його виконності^{1/}.

Організація міжнародньої і справ-
ведливості.

Організація міжнароднього судівництва датується від
XVIII ст. Однак в тому часі це судівництво було ще дуже
примітивне, та не заслуговувало повністю на таку назву.
Щойно в XX ст., коли з'явилися постійні міжнародні ін-
ституції, можна про нього говорити, хоч воно й надалі
залишається дуже недосконалою інституцією, без якоїсь ав-
торитетної централі.

1. Delbez, Ibidem /454/

Тому-то міжнародне судівництво відрізняється від внутрішньодержавних інституцій.

У першу чергу слід брати до уваги, що міжнародне судівництво виїняткове тому, що ним користуються держави у виїняткових випадках. Звичайно міждержавні спори намагаються зацікавлені поладжувати шляхом дипломатичних переговорів своїх представників. Це поки що необхідна форма поладжування спору, заки він перейде до міжнародних судових інституцій і така вона в практиці.

Не виключено, що при винесенні відповідної міжнародньої постанови, спірні справи, що їх мали б розглядати міжнародні судові інституції, мусили б спершу розглядатися дипломатичним шляхом, і щойно тоді, коли так не можна б їх розв'язати, то вони могли б перейти до міжнароднього суду.

Міжнародне судівництво умовне, бо воно може діяти тільки при згоді спірних сторін.

Створений при ООН Міжнародний судовий трибунал /МСТ/ складається з незалежних суддів, вибраних без огляду на їхню державну приналежність /їх усіх 15/ і відомих зі своїх високих чеснот, які й у власній країні мали всі передумови бути судьями, та ще й відомі як знавці міжнароднього права^{1/}.

Особливе судівництво, явище дуже давно відоме, може представляти одну особу, складену комісію, або арбітральний трибунал. У середновіччі відома була тільки перша форма такого судівництва у руках папи, імператора чи іншого суверена.

Складена судова комісія з'являється наприкінці ХУІІІ ст. в американсько-англійських взаєминах. Комісія складалася з трьох, або п'ятьох комісарів, один, або два для кожної сторони, останні були понад арбітрами. У 1794-1798 рр. такі комісари полагодили тривалий

1. Beck-Texte: Völkerrechtliche Verträge^M /274/

спір між Америкою і Англією. Американці залишили цю інституцію судових комісій до XIX ст. і вона вирішила спір між Америкою, Канадою і Мексиком.

Складена комісія може виявитися правдивим трибуналом, який дає максимальні гарантії безсторонности, а теж технічної справности.

Тому, що таке розв'язання конфліктів виявилось практичне й успішне, конференція в Газі 1899 р. створила Постійний трибунал, який існує до сьогодні^{1/}. Однак тепер його роля дуже зменшена з тієї причини, що повстали нові перманентні судові міжнародні установи. Не зважаючи на свою шумну назву, це досить елементарна інституція. Вона полягає на тому, що зі 136 членів, репрезентантів сорок одної держави вибирають найбільше чотири особи на шість років. Практично той трибунал ніколи не збирається. У випадку, коли треба розглядати якийсь спір, спірні сторони вибирають собі зі списку одного, або більше арбітрів та одного суперарбітра. Той Трибунал, це не установа, яку складають усі держави, що творили ПТ, але твір спірних сторін. Він має свій постійний осідок у Газі і там утримує "постійне бюро", адміністроване міністром зовнішніх справ Голляндії та дипломатичними представниками держав, що перебувають у Газі.

У 1919-1923 рр. прийшло до закріплення установи арбітражу. На підставі §§ 304 і 305 Версайського договору створено Складені трибунали арбітражу /СТА/, які проіснували до 1932 р. Вони полегджували справи, пов'язані зі спорами з часів війни, або відносилися до контактів заключених між громадянами центральних /ворожих/ держав. СТА складалися з трьох членів для кожної спірної сторони і неутрального президента, що вибирали сторони, або назначала більшістю голосів Рада Лігі Націй.

Постійне судівництво має виразну перевагу над особливим, бо дає сторонам готовий правний орган, що звільняє

1. Verdross, Ibidem /350/
Meyar, Ibidem /180/

їх від скликування нового. Воно рівночасно доставляє колегію кваліфікованих і відомих судів та заохочує до мирного розв'язування конфліктів.

У сучасний момент існує постійне судівництво загально-го характеру, Міжнародній трибуналі справедливості, різні інші судові установи з вужчими компетенціями.

Першій раз ідею постійного судівництва зі загальними компетенціями видвигнено на другій мировій конференції у Газі 1907 р., підчас якої запроєктовано створення Роз'ємного судового трибуналу. Прихильні тому проєктові були ЗСА, одначе його не здійснено, бо не могли знайти спільної мови у питанні поділу місць між великодержавами й іншими країнами. Головним аргументом було те, що не можна нарушувати принципу рівності держав і різно їх трактувати. Проблема постійного судівництва виринула черговий раз кілька канедцять років пізніше, після створення Ліги Націй. Цим розв'язано успішно спірну проблему завдяки тому, що її вже було встановлено у статуті ЛН. § 14 Ліги Націй говорить про "Постійний Міжнародній трибунал" так:

Рада ЛН познайомилася з пляном створення постійного Міжнароднього трибуналу і подала цей проєкт до відомих членам ЛН. Цей Трибунал компетентний до всіх міжнародніх справ, які йому передають члени ЛН. Він дає свої висновки з цих спорів Раді, або Загальним зборам.

Цим способом § 14 видвигнув сам принцип існування постійного судового трибуналу.

Незабаром створився комітет правників, який взяв на себе обов'язок випрацювати статут такого трибуналу. Очолив комітет барон Декан з докладачем проф. Ляпраделлем. У липні 1920 р. Комітет закінчив свої праці і представив проєкт статуту Раді й Асамблеї ЛН. Обидва органи ЛН схвалили у загальному цей проєкт, а після деяких змін, статут ретифіковано 1921 р. Тоді вибрано перших суддів і Трибунал остаточно повстав 15 лютого 1922 р. Він проіснував кілька років, хоч у практиці виявив деякі недотягнення. Тому 1928 р. вирішено ввести до статуту цього Трибуналу деякі

зміни. І цим разом з'явилися за те видатні правники, створивши для цього комітет. Він взяв до уваги ці недотягнення, що його виявив Трибунал за час свого існування, та вирішив усунути з його складу суддів-заступників і надати Трибуналові стійкішого характеру. До статуту введено деякі зміни м.інш. додано правила консультаційної процедури. Конференція держав, що були членами Трибуналу 1929 р. прийняла всі зміни Комітету правників і новий виправлений статут ввійшов у життя від 1 лютого 1936 р.

Після війни, серед нових політичних обставин, прийшла знову на порядок дискусій, на міжнародньому форумі, проблема постійного Міжнароднього судового трибуналу. Одні були за тим, щоб довоєнний МСТ залишити далі у дії, інші пропонували створити зовсім новий. Аргументів за останньою пропозицією не бракувало. Між інш. змінився склад членів Трибуналу. Після війни в ньому не було вже представників Німеччини та інших "держав осі", натомість увійшли тридцять представників держав, що не підписали цього статуту. Також вирішено, що треба створити новий Трибунал, однак не зірвано з попереднім. Зовсім навпаки: новий статут нав'язано до попереднього та підкреслено, що попередні конвенції, які відносилися до компетенцій, обов'язують теж новий Трибунал. Від участі у Трибуналі не виключено держави нечленів ООН. Його статут передбачує, що при деяких умовах, устійнених Радою й Асамблеєю вони можуть брати участь у МСТ. На цій основі прийнято до МСТ Швейцарію /1948 р./, Ліхтенштайн /1950 р./ і Сан Маріно /1954 р./.

МСТ нараховує 15 титулярних членів іменованих на протяз дев'ять років. Назначування членів МСТ має дві фази: рекомендування /до членства МСТ/ і сам вибір, який виконує Рада й Асамблея ООН більшістю голосів. Вибрані судді МСТ користають зі спеціального правничого статуту. Вони всі мають дипломатичні права та втішаються незайменністю /імунітетом/. Спершу навіть пропонувано, щоб цим суддям дати рангу амбасадорів. Суддя МСТ залишається ним до кінця свого життя і його не можна усувати, хіба, що до такого висновку прийшли б одногосно всі інші члени Трибуналу.

Судді у відношенні до уряду своїх держав є повністю незалежні. Їм не вільно виконувати ніякої адміністративної, ані політичної функції. Їхнє матеріальне забезпечення дуже високе і не підлягає ніякому оподаткуванню. Трибунал нараховує одинадцять членів, але важність ухвал пленарних засідань є вже при участі дев'ятох суддів.

Якщо Трибунал розглядає справу держави, не репрезентованої у Трибуналі, тоді до складу суддів покликають ще одного суддю "ад хок" для цієї держави.

Трибунал справедливості європейської спільноти /ТСЕС/

Місце осідку ТСЕС є у Люксембурзі. Цей Трибунал компетентний для трьох європейських спільнот: Європейської господарської спільноти /ЕГС/, Європейської спільноти вугілля і сталі /ЕСВС/ й Європейської атомної спільноти /ЕАС/. §§ 3 і 4 договору про спільні Органи Європейських спільнот, говорять про компетенцію цього Трибуналу^{1/}.

ТСЕС складається зі сімох суддів. При Трибуналі діють теж два Генеральні оборонці, яких встановлюють за згодою делегатів усіх членів-держав.

Черговий постійний Європейський Трибунал, це Європейський трибунал для прав людини, та Європейська комісія для прав людини. Обидва органи мають за завдання боронити основні людські права передбачені у Хартії Об'єднаних Націй/§ 55/.

До цієї комісії можуть звертатися зі скаргою, чи за допомогою кожна держава, чи навіть організація, та скласти скаргу проти порушення людських прав. Переумова дії цієї Комісії, тобто перевірка порушень основних людських прав, у згоді пізваної держави на компетенцію Комісії розглядати внесену скаргу. Цілий ряд держав зразу дав згоду на таку процедуру і визнав покликанність Комісії діяти в рамках її компетенцій, а саме: Бельгія, Данія, Великобританія, Ісландія, Ірландія, Норвегія, Австрія, Швеція, Німецька Союзна Республіка.

1. Delbez, Ibidem /454-461/

Передумова для внесення скарги перед Комісією - використання позовником усіх правних засобів у даній державі, що порушує права людини. Щойно після того він може внести скаргу перед Комісією.

Коли Комісія не має змоги полатодити справу мирним способом, вона складає відповідний звіт перед Комітетом міністрів Європейської Ради, в якому представляє речево зміст скарги та висловлює свою думку про те чи мається до діла з порушенням конвенції про права людини, чи ні.

У противенстві до Комісії, ТЕСЕС може прийняти скаргу тільки внесену державою або Комісією^{1/}.

Коли ТЕСЕС ствердить, що справді мається до діла з порушенням прав людини, отже порушенням засад конвенції, та що внутрішні закони держави в якій трапляються порушення прав людини, тільки частинно дозволяють на відшкодування покривдженому, тоді ТЕСЕС може сам від себе визначити висоту відшкодування.

Число членів Комісії те саме, що й у ТЕСЕС, а число членів Трибуналу відповідає кількості держав Європейської Ради. Членів Комісії вибирає комітет міністрів Європейської Ради зі списку який представляють Збори, а членів Трибуналу безпосередньо на Зборах.^{2/}

1. Meyer, Ibidem /183-184/
2. Meyer, Ibidem

Р О З Д І Л Х У І

ВІЙНА, ЇЇ ОКРЕСЛЕННЯ І РОДИ

У міжнародному праві устійнилася дефініція війни майже в цій самій формі, яку подав Гроцій: "Війна це міждержавний стан свідомо бажаного насилля при рівночасному зірванні усіх мирних взаємин між сторонами".

Треба підкреслити, **н е о б х і д н і с т ь з і р в а н н я в с і х м и р н и х в з а є м и н**, бо напр. при внутрішніх репресаліях, хоч вони не виявляються як насилля, ще немає повного зірвання мирних взаємин.

Ціллю війни - насиллям переведення у життя цілей, що їм собі ставить воююча сторона.

З а ч і п н а і о б о р о н н а в і й н и

Дуже часто змішується поняття зачіпної й оборонної війни з поняттям дозволеної і недозволеної. Слід звернути увагу на те, що міжнародноправні мілітарні поняття нападу й оборони не покриваються. У мілітарному розумінні, агресором це той, хто починає збройну дію. Натемість у міжнародноправній науці /як це сказано в статуті ООН/ агресором є та держава, яка змагає до зміни стану в іншій державі та до того мілітарно підготовляється. Коли така підготовка стається безпосередньою небезпекою і загрожена країна попереджує напад своїми збройними діями, тоді немає мови про нападну війну, але про **о б о р о н н у в і й н у**. Натемість оборонна війна це не превентивна, бо **п р е в е н т и в н у в і й н у м і ж н а р о д н е п р а в о о ц і н ю є** як **з а ч і п н у в і й н у**. У ній не йдеться про усунення безпосередньої небезпеки, а тільки того стану, який може в майбутньому представляти небезпеку. Отож у міжнародноправному розумінні, оборонна війна мусить мати за передумову або початок воєнних дій, або те, що противник готовився такі дії розпочати.

Ближчі окреслення агресії знаходимо у Лондонському договорі з 3 липня 1933 р., заключеному між ССРСР та Еспанією,

Литвою, Польщею, Румунією, Туреччиною, Персією й Афганістаном. Тоді устійнено, що агресія існує в таких випадках: wypowiedження війни, інвазія на іншу державу навіть без wypowiedження війни, напад на територію, кораблі, літаки іншої держави бльокада побережжа, або пристаней іншої держави, підтримка збройних сил, які нападають на дану державу, або відмова, на бажання загроженої країни, стримати підтримку для цих банд.

Ці спроби окреслення нападу-агресії не знайшли ще остаточної апробати в ООН і тому до сьогодні немає остаточної дефініції слова "напад-агресія"^{1/}.

У Середньовіччі міжнародне право розрізняло справедливі і несправедливі війни. Отже мусіла існувати якась справедливість, щоб оправдати війну. "Кавза юста" була передумовою воєнних ділянь. При тому могло йтися про оборону перед нападом /о б о р о н а в і й н а/, або про переведення в життя справедливих претенсій /направлення шкоди, кривди/, звороту забраних територій. Цей останній рід війни називано теж "екзекутивними війнами". У загальному треба розуміти "справедливі війни", скеровані проти завданої кривди^{2/}.

Теоретики природнього міжнароднього права /Пуфендорф, Рахель, Текстор, Вольф і Ваттель/ заступали думку, що війна, це стан "здійснювання права силою" - таку думку заступає передусім Ваттель. Позитивістична школа міжнароднього права починаючи від Бінкергука /Bynkershoek/ аж до Гефтера, дотримувалася тої засади.

Сучасні теоретики ввадають, що для встановлення поняття війни немає значення чи війна справедлива /беллюм юstum/, чи ні.

У "несправедливих війнах" в яких бракує "кавза юста", воєнне право має теж повне застосування. Н.Політіс, знавець міжнароднього права і визначний політик, голова

1. Meyer, Ibidem /193/
2. Verdross, Ibidem /436/

Інституту міжнародного права /ІМП/, пояснює "теорію байдужості"^{1/} сьогодні переважно пануючою, драстичними, але переконливими аргументами, згідними з позитивним правом: "Претенсії держав не здавати перед ніким звіту з їхніх дій, доводить до того, що вони вживають сили тоді, як їм це видається потрібне".

Слід теж чітко відрізнити поняття війни у світлі внутрішнього і міждержавного права. Внутрішньодержавне право інтерпретує воєнні дії з погляду державних законів та договорів, які дана держава заключила з країною на яку напала. Звичайно нападлива країна намагається представити свої воєнні дії не як війну, але як конфлікт, до якого не стосується воєнне право.

Від часів закінчення першої світової війни до сьогоднішніх часів, можна відмітити три фази міжнародноправного трактування війни:

Творці Ліги Націй поставили собі за ціль зробити цю міжнародню організацію інструментом міжнародного миру та у майбутньому повністю виключити можливість міжнародніх збройних ударів.

Не зважаючи на сповидну згоду та однодушність усіх членів ЛН в цій справі, здійснення цієї цілі не було легке. Чимало держав побоювалося втратити свою суверенність взявши на себе зобов'язання відносно виключення війни, як засобу розв'язки своїх проблем.

Все ж таки у статуті ЛН у трьох параграфах /§§ 12, 13, 15/ зафіксовано негативне становище до війни та вказано шляхи, якими треба війну уникати. § 12 Ліги Націй зобов'язує своїх членів у випадку спорів між ними йти шляхом мирної розв'язки. У тому напрямі поручається роз'ємчі суди, суд не поступопання, або розгляд справи Радою ЛН. Постановою зобов'язує спірні сторони використати мирний шлях для наладнання конфлікту та в ніякому разі не розпочинати воєнних дій скоріш як після трьох місяців. § 14

1. Meyer, Ibidem /192/

зобов'язує Ряду ЛН створити Постійний міжнародний судовий трибунал, компетентний розглядати спірні справи між членами ЛН. § 13 розглядає випадок, коли б спірні сторони віддали свої спори під арбітральний судовий розгляд. Тоді з проголошенням присуду, забороняється будь-якій стороні вдаватися до воєнних кроків. Коли б засуджена сторона не погодилася з присудом, тоді Рада ЛН мала б виступити з новими пропозиціями здійснення постанов її арбітральних чи судових органів^{1/}.

У § 15 говориться про роз'ємчу роль Ради ЛН. Рішення Ради ЛН, якщо вони були прийняті одногolosно, спірні сторони мусять респектувати і не сміють вдаватися до воєнних дій.

§ 10 забороняє ведення небезпечних війн. Він забороняє усякі дії, які загрожували б територіяльній інтегральності чи політичній незалежності держав. Постанова важлива, бо вона відноситься до самої суті війни, навіть коли вона своєю формою "справедлива" але у своїх цілях нелегальна і несправедлива.

Як бачимо ЛН не зважаючи на свої пацифістичні тенденції, не виключала і не осуджувала повністю війни, залишаючи у своїх постановах доволі широкий маргінес для інтерпретації.

П а к т Б р і я н - К е л л о г

На міжнародній конференції у Парижі у якій брали участь представники 15 держав, підписано 27 серпня 1928 р. т.звн. пакт Бріян-Келлог.

Обидва політики /Бріян - французький міністер, Келлог - американський державний секретар/ опрацювали проєкт пакту для повного виключення війни у майбутньому. У проєкті пакту залишено широку можливість приступлення до нього всім іншим державам, що не брали участі у конференції. У пакті сказано ясно: "Договірні сторони вчисто заявляють, що вони засуджують війну як засіб полегоджування міжнародних конфліктів і резигнують з того засобу національної політики у спільних взаєминах".

1. Berber, Ibidem /5-6/

Ця постанова має характер абсолютний, вона говорить про необхідність повного виключення війни. У розв'язуванні міждержавних конфліктів, та йде далше від постанов Ліги Націй, зафіксованих у статуті цієї організації. Зокрема слово "звсуджують" має особливе значення. Вона надає постанові етичної та правової окраски, що рівночасно закликає держави впливати /гарантіями, чи санкціями/ на порушників постанови. Вона має одначе це недотягнення, що виключає війну тільки між державами в "їхніх взвєминах". Теоретично вона не відноситься до випадків між країнами, сигнатарема пакту і тими, що його підписували.

Міжнародній трибунал у Нюрнберзі докликаний до судження злочинців III Райху доповнив поважно Пакт Келлога. Він проголосив індивідуальну відповідальність державних органів, які підготовляли війну та нарушували постанови Пакту. Пакт Келлога вніс до міжнародного права глибоку зміну, усуваючи "юс беллі". Сьодні немає вже "легальних воєн". Існують тільки засоби оборони та колективні санкції, які в оцінці Пакту не можна називати війнами. Пакт залишає тільки війни: оборонну і колективну акцію санкцій, що у правному розумінні не війна, але міжнародна політична дія.

Хартія Об'єднаних Націй

Творці Хартії ООН мали у працях над тим документом, безсумніву перед своїми очима - постанови Пакту Келлога, отже засудження війни, як інструменту розв'язки міжнаціональних спорів. Не зважаючи на це, Хартія ООН має відносно проблеми війни поважні браки, бо залишає надто велику кількість гіпотез. Вона допускає напр. таку інтерпретацію, що деякі війни не можуть бути заборонені або, що їх не треба здавлювати. Тому можна сказати, що під тим оглядом Хартія ООН слаба в оцінці війни як постанови статуту Ліги Націй.

Формули заборони війни у Хартії ООН дуже широкі та залишають місця на інтерпретацію.

У практиці застосування принципу не ведення війни залежить майже виключно від оцінки Ради Безпеки. Текст статуту ООН не має ніякої об'єктивної оцінки агресії й тому Рада Безпеки не має рамок у яких вона має давати свої оцінки, їй залишається тільки вільна рука видавати постанови. Навіть у таких яскравих випадках, коли йдеться про агресію, зацікавлена держава у Раді Безпеки може зголосити своє "вето" і тим самим замкнути дорогу для одноголосного за-судження нападу.

Щоб до деякої міри направити цей стан, американський державний секретар /міністр закордонних справ ЗСА/, зго-лосив на форумі ООН резолюцію прийняту в листопаді 1950 р. Згідно з нею, Генеральна асамблея може в деяких конкретних випадках /коли Рада Безпеки не спроможна вирішити/ перебра-ти вирішення даної проблеми. У дальшому, агресор виправда-ний Радою Безпеки чи Асамблеєю ООН, в оцінці сигнатарів Пакту Бріяна-Келлога засуджується за те, що розпочав не-легальну війну.

В о є н н е п р а в о /Юс ін белльо/

Воєнне право - це комплекс правових норм, які стосуєть-ся до війни, від їх початку до закінчення, так на суші, як на морі, чи в повітрі. Вони впливають з принципу, що для перемоги противника слід уживати тільки тих засобів та ме-тод, які допускає міжнародне право.

П о ч а т о к і з а к і н ч е н н я в о є н н и х д і й

Згідно з загально прийнятим міжнародним правом, війну можна розпочати після її wypowiedження, або війна може роз-початися воєнними діями без wypowiedження. III Гацьке кон-венція / 18 10 1907 р./ зобов'язує договірні держави не розпочинати війни без попереднього wypowiedження, яке має заключати в собі мотиви воєнних дій, або ультимат. Кон-венція не вимагає, щоб між актом wypowiedження війни і початком збройних дій залишити якийсь реченець. Вистачає, щоб воєнні дії починалися після проголошення wypowiedження війни. Договірна сторона, яка починає війну, нехтуючи тією постановою, нарушує міжнародне право, хоч у його

оцінці війна без wypowiedження — теж війна. Як приклад можна навести італійсько-абесінську війну /1936 р./, німецько-советську /1941 р./, японсько-американську /1941 р./ війни.

Звичайно війна закінчується мирним договором між до- тичними сторонами. Такий договір має зобов'язувати обидві сторони. Але стан війни може закінчитися теж у наслідок розвалу одної з воюючих держав, або в наслідок припинення воєнних дій обома сторонами та пізнішим нав'язанням ди- пломатичних стосунків між державами, що закінчили воєнні дії. У таких випадках мирний договір має тільки завдання регулювати на майбутнє взаємини між державами, що вели між собою війну.

Саме закінчення воєнних дій однією з воюючих сторін, не означає ще закінчення воєнного стану тому, що для за- кінчення війни потрібне бажання обидвох воюючих сторін.

У часі завішення зброї існує далі воєнний стан, який зобов'язує норми воєнного права, при передумові, що їх не заступлено окремим домовленням між сторонами.

Звичайно мирний договір закінчує не тільки воєнні дії між державами та означає кінець війни, але встановлює теж рамки майбутнього співіснування обидвох країн, які війну закінчили. Від почуття міри та політичної мудрости пере- можців залежить у найбільшій мірі наскільки дві ворогуючі держави в минулому, зможуть створити добрі взаємини в майбутньому. Приклади на мирні договори, що започаткува- ли співпрацю двох країн, які закінчили між собою воєнні дії після 2-ої світової війни це ЗСА й Японія, Німеччина та Франція та інші.

Головний мотив воєнного права діяти в тому напрямі, щоб війна була позбавлена жорстокостей, та мала людяний характер. У Газькому договорі з 18 жовтня 1907 р. розд.2 статті 22 виразно кажеється: "Воюючі сторони не мають не- обмеженого вибору засобів для завдання ворогові шкід". Згадана конвенція, що включає ряд постанов п.н. "Засади і закони ведення територіяльної війни"/ЗВТВ/ керувалася такими принциповими засадами:

1/. Воєнні дії мусять керуватися виключно проти комба-
тантів та об'єктів воєнного значення. Цим засуджується
посередньо такі дії, що вдарили б по мирному населенню,
та нищили майно, яке не має воєнного значення. Колишня
з а с а д а "с п а л е н о ї з е м л і" я к у з а л и ш а є
п р о т и в н и к д р у г о м у - з а б о р о н е н а.

2/. У боротьбі заборонені засоби та методи, які завда-
ють непотрібно терпіння та шкоди цивільному населенню і
неконечні для перемоги над ворогом.

3/. Заборонені у боротьбі теж підступні дії, які пони-
жують честь справжнього воєка.

Ці засади відносяться до боротьби на суші, на морі і
в повітрі. Говорить про них договір про ЗВТВ в §§ 23 а,
23 е і 27.

Газька конвенція з 1907 р. втримується до сьогоднішніх
днів у силі та ніяка держава її не виповіла. Дарма, що ці
й інші засоби ведення територіяльної війни дуже часто на-
рушується воюючими сторонами, ніхто не може заперечити
їхнього великого значення та головного місця у воєнному
праві.

Воєнне право має бути стосоване теж у війнах, які роз-
почалися при порушенні міжнародноправних вимог. Саме з
тих причин Міжнародній військовий трибунал у Нюрнберзі
та Військовий трибунал у Токіо сперлися на Газьких поста-
новах про ЗВТВ.

4/. Женевська конвенція з 12 серпня 1949 р. встановила
такі нові постанови для охорони цивільного населення в
часі війни, та доповнює попередні договори у справі людя-
ного трактування воєннополонених.

Д ж е р е л а в о є н н о г о п р а в а

Підставові джерела існуючого сьогодні воєнного права,
це звичаєве міжнародне право та ряд договорів і домовлень
між державами, з яких н а й в а ж л и в і ш і такі:^{1/}

1. Berber, Ibidem /73-76/

1. Паризька декларація про морські права з 16 квітня 1856 р.
2. Женевська конвенція з 22 серпня 1864 р., яку пізніше доповнила Женевська конвенція з 6 липня 1906 р./Договір про покращання долі ранених і хворих/.
3. Петербурзька декларація з 29 листопада і 11 грудня 1868 р.
4. Газька заява з 29 липня 1899 р про: а/ заборону вживання стрілен з отруйними газами; б/ про заборону вживання розривних стрілен /куль "дум-дум"/.
5. Газькі договори про "Засади і звичаї ведення територіяльної війни" з 29 липня 1899 р. і 18 жовтня 1907 р. /ЗВТВ/.
6. ІУ Газька конвенція про поведінку з ворожими торговельними кораблями після вибуху воєнних дій з 10 жовтня 1907 р.
7. Газька конвенція з 18 жовтня 1907 р. про перебудову купецьких кораблів на воєнні.
8. УІІІ Газька конвенція з 18 жовтня 1907 р. про підкладання самовибухових морських мін.
9. ІХ Газька конвенція з 18 жовтня 1907 р. про застосування принципів Женевського домовлення про морську війну.
10. ІХ Газька конвенція з 18 жовтня 1907 р. про обстріл морських воєнних кораблів.
11. Газький договір з 18 жовтня 1907 р. про деякі обмеження в користуванні здобутками у морських воєнних розправах.
12. Газький протокол про заборону хемічної і бактеріологічної війни з 17 червня 1925 р.
13. Женевський договір з 27 липня 1929 р. про покращання долі ранених і хворих територіяльної армії.
14. Женевський договір з 27 липня 1929 р. про поведінку з воєннополоненими.
15. Лондонський протокол з 6 листопада 1936 р. про засади ведення підводної морської війни.

Після 2-ої світової війни, на підставі проєктів, випрецьованих Міжнародною Конференцією Червоного Хреста у Стокгольмі, підписано в Женеві в серпні 1949 р. чотири договори в справах:

16. Про покращання долі хворих і ранених на полі бою /доповнення до попередніх договорів в тій справі/.
17. Про покращання долі хворих і ранених та розбитків воєнних кораблів на морі.
18. Про поведінку з воєннополоненими.
19. Газький договір про охорону культурних здобутків.

К л я в з у л я з а г а л ь н о ї у ч а с т і

Поодинокі колективні договори, зокрема Газькі, вміщаються в т.зв. "клявзулі загальної участі". Згідно з її вимогою стосуватимуться в житті тільки договори, підписані всіми учасниками війни. Слід сказати, що в Женевській конвенції з 1949 р. клявзулі загальної участі вже не вміщено. Сказано натомість уже в § 1, що договір повинен бути стосований у всіх обставинах.

К л я в з у л я М а р т е н с а

Клявзуля Мартенса /від імені її проєктодавця проф. Мартенса/, яка існує в преамбулі до договору про ЗВТВ з 1907 р. говорить, що у випадках, про них писане воєнне право не говорить, не можна залишати долі воєннополонених на ласку і неласку переможця, але її мусить брати в охорону звичаєве право, та вимоги людського сумління. Не респектування тієї засади буде завжди порушенням підставових людських прав та топтанням міжнародного права, навіть тоді, коли дана воююча сторона незв'язана з іншою державою воєнноправними договорами^{1/}.

П р а в н і н а с л і д к и в о є н н о г о с т а н у

З хвилиною початку воєнних дій, між воюючими державами настає новий правний

1. Verdross, Ibidem /445/

с т а н. У першу чергу зриваються між ними всі мирні зв'язки та втрачають важність попередньо заключені договори. Відноситься це тільки до договорів, у яких не порушується справи війни й вони залишаються в силі. У силі є теж домовлення міжнародноправного характеру та незалежні від війни колективні договори з учасниками воюючих держав. При заключуванні мирного договору ці колективні договори ревідуються, до них вносяться зміни, які прийшли у висліді нового стану, що заіснував після війни.

Р е г у л я р н і і н е р е г у л я р н і к о м б а т а н т и

Поняття "комбатант" у сучасному міжнародному праві має подвійне значення. У першу чергу тут йдеться про членів регулярної армії, які беруть безпосередньо участь у збройних битвах. III Гаазька конвенція з 1907 р. уточнює це питання. Але крім вояків та старшин, що їх зараховується до комбатантів, до армії належить ще ряд осіб, що вправді носять уніформи, але не мають зброї й у боротьбі участі не беруть. Це відноситься до санітарних відділів, військових лікарів, полевих духовників і т.д. Хоч вони не мають тих завдань, що вояки, але їх уважається членами армії, а коли попадуть в полон, то мають забезпечене міжнародним правом, таке саме трактування, як і озброєні члени армії. Згадана група осіб в ніякому випадку не сміє брати участі в боротьбі, та користуватися зброєю проти ворога. З другого боку, противникові не вільно скеровувати своїх сил проти таких членів армії.

Крім них існує при армії інша група осіб, цивілістів, які теж не сміють збройно боротися проти ворога. Це такі приналежні до армії особи, як воєнні кореспонденти, зв'язовці, доставці харчів, всякого роду цивільні помічники збройних сил. Усі вони, хоч не мають військової уніформи, підпадають під привілеї комбатантів. У випадку полону, противник може їх звільнити та відіслати поза фронтові лінії до їхньої армії, або затримати в полоні, де все ж таки прислуговує їм таке саме трактування як комбатантам-воякам у повному розумінні того слова.

Деякі знавці міжнародного права критикують розпорядження Гітлера під час війни з ССРСР, в якому було сказано, що зловлених політруків слід негайно карати смертю, як неприналежних до армії, звичайних злочинців /т.зв. "комісаренбефель"/. Ці правники твердять, що в тому випадку Гітлер порушив міжнародне право, яке гарантує незброєним комбатантам вояцькі права. Ці критичні зауваження були б правильні, коли б справді йшлося про незброєних політруків. Але звичайно це були особи, що вправді дбали про політичний вишкіл та бойову поставу вояків, але вони носили зброю і нею користувалися не тільки супроти ворога, але навіть супроти власних вояків, якщо їх вважали непевним елементом в советській армії.

Комбатанти в розумінні міжнародного права, це теж озброєні частини, які вправді не належать до армії, але сповняють усі вимоги Брюсельської декларації. Її винесено на Конгресі 15-ти європейських держав 1874 р. Головною темою нарад того Конгресу була кодифікація міжнародного позитивного права, в якому звернено теж окрему увагу на воєнне право. Дуже широко обговорювано питання, хто може підпадати під термін "комбатант", отже, хто може у полоні користуватися міжнародними правами приналежними воякам. Конгрес визначив, що не тільки члени армії, але теж і члени поліції та добровольчих з'єднань підпадають під категорію комбатантів, якщо вони сповняють такі вимоги:^{1/}

1. Їх очолює особа, відповідальна за своїх підвладних.
2. Мають постійний виразний знак відрізнєння, який видно здалека.
3. Носять відкриту зброю.
4. Підпорядковують себе законам і звичаям війни.

У країнах, де поліція творить частуну армії, або до неї включена, вона підпадає під назву армії.

1. Verdross, Ibidem /447-448/

Далі Конгрес станув на становищі, що за комбатантів визнається теж населення неокупованої частини території, яке з наближенням ворога спонтанно хапає за зброю, щоб боротися перед наступаючим, але не має ще змоги і часу зорганізуватися згідно з вимогами вищевисловленими.

Брюсельська декларація, як пізніші міжнародні конвенції, включно з Женевською конвенцією 1949 р., вправді все більше уточнювали поняття комбатантів та встановляли міжнародньо зобов'язуючі права для осіб, що попадали в полон, в наслідок воєнних дій, то все ж до сьогодні проблема комбатантів повністю не розв'язана. Зокрема велика розбіжність існує у питанні, чи признати повстанцям право воюючої сторони, а тим самим всі привілеї, що прислугують регулярним збройним силам, чи ні.

Це питання у сьогоднішні часи скріплення і поширення боротьби партизанськими методами, незвичайно актуальне. Коли воно частинно розв'язується у відношенні до позаармійних комбатантів, або борців, пов'язаних з регулярними арміями, тоді без відповіді залишається питання "нерегулярних комбатантів", що як повстанці, або члени підпільних революційних сил, борються за волю та державність свого народу, отже за ідеали, визнані природнім правом.

У тому питанні голоси міжнародних правників є поділені, як і голоси політиків на міжнародних конференціях.

Повстанська боротьба у сьогоднішніх часах це не тільки військово-технічне явище. Це в першу чергу, явище національно-політичне, тому неуточнення його ролі у міжнародньому праві, велике недотягнення того права.

Історична практика виявляє, що повстанську боротьбу так довго ігнорують чи осуджують вороги і легковажать інші держави, як довго її форма і сила досягають такої величини, що далі її легковажити годі. Підчас останньої світової війни, Німеччина вважала членів югославійської чи французької партизанки звичайними злочинцями і відповідно до цього з ними поступала діставши їх в полон. Поведінка змінилася у користь партизанів і резистантів, коли зросло

їхнє політичне значення і поправилася військова ситуація. Німецьке командування було змушене вважати "де факто" тих партизанів чи резистантів за противника а зловлених комбатантів вже не карали смертю, а гуртували їх в таборах полонених, в гіршому випадку в концентраційних таборах^{1/}.

Подібно було підчас війни у В'єтнамі. Американці довго не визнавали комуністичних партизанів, але коли вони опанували велику частину території, та сталися поважною військовою силою, тоді ЗСА теж "де факто" визнали цю партизанку і погодилися, щоб її представники брали участь у конференції разом з представниками ЗСА про завішення зброї, що відбувалася у Парижі.

Ш п и г у н и і м і ж н а р о д н е п р а в о

Газька конвенція про Закони і засади ведення територіальної війни /ЗВТВ/ з 1907 р. у статті 29 порушує проблему шпигунів. Ця стаття звучить:

"Шпигуном можна вважати тільки таку особу, яка таємно, або під фальшивим приводом, збирає чи намагається збирати вістки, що відносяться однієї з воюючих сторін, з наміром передати їх протилежній стороні. Тому не можна вважати шпигунами військових, які без переодягнення, дісталися у полосу дій ворожої армії для зібрання вісток. Також не можна вважати шпигунами цих військових і невійськових, яким доручено передавати телеграми призначені для їхньої чи ворожої армії. До цієї категорії належать теж особи вислані бальюном, чи взагалі іншим засобом, для втримання зв'язку поміж різними частинами армії, чи території.

Стаття 30, каже: "Ш п и г у н з л о в л е н и й н а г а р я ч о м у в ч и н к у, н е м о ж е б у т и к а р а н и й б е з с у д у".

До проблеми шпигунів висловлюються різні знавці міжнародного права /Фрідріх Бербер, Оппенгайм, Вальцог і інші/ і їх думки збігаються: Користування шпигунами, що його практикують усі командування.

1. J. Schmid: Die völkerrechtliche Stellung der Partisanen im Kriege, Zurich 1956 /90/

чи уряди не порушує міжнародного права, але теж не порушує того права кращання шпигунів, яких зловила ворожа сторона.

Цитована стаття ЗВТВ підкреслює конечність карати зловленого шпигуна, шойно після судової розправи над ним. Безручи до уваги воєнні обставини та ситуацію, така вимога на практиці не дуже рятує шпигуна, але може бути порятунком для особи, яку невинно звинуватили у шпигунстві. Така особа має шансу, хоч і невелику, доказати свою невинність на суді, тоді коли виконання карі смерті без суду і на місці, цієї шанси даній особі не залишає^{1/}.

П а р л я м е н т а р і

Навіть на полі бою, зв'язки між командуваннями воюючих сторін можливі у деяких випадках. Йдеться про старовинну традицію парламентарів. ЗВТВ говорить про це так:

Стаття 32 ЗВТВ каже: За парламентаря слід вважати особу, уповажену воюючою стороною увійти у переговори з ворожою стороною і яка показує себе при допомозі білого прапору. Така особа має право вимагати неторкальности, так же як і супровідні їй сурмач, прапороносець чи перекладач.

Стаття 33 ЗВТВ каже: "Командир, до якого вислано парламентарів не зобов'язаний прийняти його в усіх обставинах. Він може застосувати різні засоби, щоб перешкодити тому, щоб парламентарист не здобув бажаної відомості. Коли б парламентар надужив свої права, то його можна тимчасово притримати."

Стаття 34 ЗВТВ теж відноситься до питання парламентаристів: Вона каже. "Парламентарист втрачає привілеї неторкальности, якщо існує незаперечний доказ, що він своє упривілейоване становище використав на те, щоб доконати зради, або до неї заохочувати".

З в'язки між ворожими урядами
Уряди ворожих держав можуть між собою зв'язуватися,

1. Meyer, Ibidem /200/

якщо їм здається, що в той спосіб скоріше здобудуть свої цілі при скороченні воєнних дій. Такі зв'язки відбуваються звичайно на нейтральній території, часто при посередництві нейтральних держав, чи міжнародних інституцій.

Практика виявила, що для довгих розмов може бути нейтралізована частина воєнної області, як це напр. мало місце у часі корейської війни, у Панмунджоні. Перші зв'язки налагоджуються через радіо для встановлення взаємних представників, часу і місця розмов. Такий випадок попередили розмови головнокомандуючих американськими і силами ООН з одного боку, та головнокомандуючих північно-корейською і китайською добровольчими військовими частинами.

Розмови велися в часі від 30 червня 1951 р. до 1 липня 1951 р.^{1/}

Р о д и в о є н н и х д о г о в о р і в

Існують різні роди воєнних договорів:

1/. К а р т е л ь. Військові командири воюючих сторін заключають між собою договір /картель/, який відноситься тільки до засягту їхніх дій, отже локальний. Цей договір відноситься звичайно до виміни ранених чи полонених, охорони культурних надбань і т.д. У зв'язку з тим існує явище т.зв. картелевих кораблів чи літаків. Йдеться тут про засоби пересування, які служать для завдань картелю. Ці кораблі /або літаки/, користуються правом імунітету у межах ворожого терену. Згідно з договором, повертаючим дипломатам, чи взагалі громадянам ворожої сторони, уділяється перепустки, що забезпечують їм свобідний переїзд через ворожу територію.

2/. П е р е м и р я

З міркувань обопільної користі воюючі сторони договороються про затримку боротьби, яка має служити не військовим цілям. Переважно йдеться про забрання вбитих і ранених з поля бою, підготову воєнного договору чи капітуляції^{2/}.

1. Berber, Ibidem /79-80/

2. Ibidem /81/

3/. К а п і т у л я ц і я. Договір між військовими комендирами про передачу, одною воюючою стороною другій - твердинь, зброї, відділів і т.д., називається капітуляцією. Звичайний зміст капітуляції:

А/ Д о м о в л е н н я про точну дату затримки воєнних дій. Устійнення умов про трактування військових частин, що капітулюють і мають знайтися під повною контролею ворога. Навіть у випадку повної і безумовної капітуляції, мінімальними правами капітульованих відділів має бути те, що в таких випадках передбачає міжнародна конвенція про воєннопононених /Женевська конвенція з серпня 1949 р./.

Б/ П е р е д а ч а з б р о ї, м а г а з и н і з і т.д. /опіка над хворими і раненими/.

В/ З д а ч а м і с ц е в о с т е й.

Переможець не є зобов'язаний заключити з переможеними, якийсь договір, що його бажав би переможений. Капітуляція може бути дуже строга, без будь-яких зобов'язань з боку переможця. Проте, після того як програє сторона передала зброю, будь-яке шиканування, а тимбільше вбивання безборонних полонених - міжнародне право вважає кримінальним злочином.

4/. З а в і ш е н н я з б р о ї. Практично завішення зброї, це тільки продовження стану перемир'я /затримка в боротьбі/. Але різниться воно від перемир'я засадничо тим, що приходить у висліді бажань воюючих сторін розпочати воєнні, чи навіть політичні розмови, які мали б привести до повного перервання воєнних дій. Цим завішення зброї має відношення до закінчення війни, але її ще не закінчує. Частото буває, що завішення зброї триває навіть довший час, служить тільки передишкою для воюючих сторін, які після його закінчення, з новими силами продовжують боротьбу.

Договір про завішення зброї уточнює дату та його тривання, устійнює демаркаційні лінії й неутральні зони, віднесення ворожих військ до населення, та інші найконечніші справи, що торкають обидві сторони.

Газький договір про ЗВТВ /статті 36 до 40/ устійнює питання відносно завішення зброї. Цей договір може бути передчасно зірваний, якщо одна зі сторін його свідомо порушила. Про те говорить стаття 40, яка передбачує в таких випадках "виповідження" договору, або навіть безпосередній початок воєнних дій.

Т е р е н и в о є н н о ї д і ї

Слід розрізнати терени воєнної дії у правному та військовому розумінні. У правному розумінні терени воєнної дії можуть статися потенційно полем бою воюючих сторін. У військовому розумінні - це терен, на якому ведеться збройна боротьба. До районів потенційної боротьби зараховується сушу, море і повітря воюючих сторін.

Н е в т р а л ь н і т е р е н и

Території нейтральних держав вважається за території на яких не сміють вестися ніякі дії, скеровані на шкоду свого противника. Коли одна з воюючих сторін порушить нейтральність якоїсь держави, тоді друга сторона не мусить того толерувати. Вона уповажнена, на теренах нейтральної держави, розвинути такі дії, що протиставляться нарушенню ворогом нейтралітету. Однак таке протиставлення не сміє бути черговим нарушенням нейтралітету та мати відношення до цілості воєнних дій. Райони нейтральної держави охоплюють не тільки її територію, але теж передбачені міжнароднім правом, морські побережжя, море та повітряні простори.

Коли одна з воюючих сторін будує, або диспонує на території нейтральної країни своїми випадовими базами, чи пристанями, то це може бути інтерпретоване противником даної держави, що нейтралітет наскрізь ілюзорійний, а тим самим територію такої держави можна трактувати за терен потенційних воєнних дій.

Воююча сторона, яка своїми арміями зайняла терен нейтральної держави, без того, щоб нейтральна країна сама виявила інтенцію вступити у війну, як теж друга

воююча сторона, що теж вдерлася до нейтральної країни, щоб там забезпечити себе перед діями ворога - не отримують ніяких прав окупанта, що випливають з Гацької і Женевської конвенцій. Слід зазначити, що окупант зобов'язаний забезпечити населенню нейтральної країни принаймні всі людські права, гарантовані двома, вищеназваними конвенціями. При тому окупант не сміє вимагати ніяких контрибуцій, чи будь-якої співпраці від населення захопленої ним нейтральної країни^{1/}.

1. Berber, Ibidem /116- 119/
Debez, Ibidem /580-589/

Р О З Д І Л Х У І І

ОКУПАЦІЯ ТА ЇЇ ПРАВНИЙ ХАРАКТЕР

Цивільне населення може як правило очікувати під час війни або в часі окупації чужою владою ворожих до себе дій^{+/}.

Міжнародне право говорить в цих випадках про охорону населення перед ворогом, що знайшлося в засягу його влади і дій.

Ще в 1874 р. прийнято на конференції в Брюсселі декларацію в якій учасники погодилися відносно звичаїв і практик війни. Однак проєкт тієї декларації не був остаточно ратифікований. Щойно на Газькій конференції 1899 р. присвячено знову увагу тому питанню і побіч інших прийнятих засад, в останньому розділі договору устійнено теж засади поведінки влади на окупованій території.

Тут слід згадати, що до 1899 р. існували тільки звичаєві засади військової окупації або двобічні договори між зацікавленими сторонами.

На Газькій конференції, після уточнення військової окупації, описано права та обов'язки населення супроти окупанта, й навпаки. До підставових прав населення, що їх тоді ухвалено, належали збереження честі і прав громадян та їхніх родин, релігійних переконань та неторкальності приватного майна. Ці постанови виразно поправили правне положення цивільного населення в часі війни й окупації. Однак, щойно Газька конференція з 18 жовтня 1907 р. створює правну базу охорони некомбатантів^{1/}. Ціла третя частина тієї конференції присвячена тій проблемі. Заки розглядати детально права окупанта, що впливають з факту окупації та навпаки, слід розглядати питання самого роду окупації. У міжнародньому праві існує кілька теорій про роди окупації. Вони говорять про:

+/ Цей розділ взято з праці автора п.н. "Міжнародноправна охорона цивільного населення в часі війни і окупації" /гл.Бібліотека УВУ/.

1. Berber, Ibidem /122-128/

1/. В о с н н у о к у п а ц і ю /о к у п а ц і о б е л л і к а / під якою належить розуміти зайняття ворогом території, на якій він виконує повністю свою владу. Згідно з 42 статтею ЗВТВ, територію вважають окупованою, коли вона фактично знаходиться під владою окупанта та його армії. Така окупація обмежується тільки на ці території, де ця влада встановлена та може бути виконувана. Отже характеристична цією окупації це справжня влада окупанта на даній території, де окупант зобов'язаний діяти в рамках законів.

2/. М и р н у о к у п а ц і ю, яка може здійснитися у рамках мирного договору, бо її не попереджують ніякі воєнні дії, ані вона цих дій не починала. Та форма окупації може мати кілька видів:

а/ це форма гарантії окупанта, що зобов'язання окупованої держави будуть виконувані;

б/ адміністративна окупація, подібна до вищезгаданої, але вимагає більшої залежності окупованої території від окупанта. Деякі зневі міжнародного права називають таку форму окупації "маскованою формою анексії" /напр. Завреп-Галь у своїй статті п.н. "Воєнна окупація і приватні права" поміщеній у "Швейцарському річнику для міжнародного права" в 1944 р.^{1/}.

в/ примусова окупація у противенстві до форми під в/ і б/ існує проти виразної волі окупованої держави.

3/. М і ш а н а о к у п а ц і я /окупасіон мікст/ характер якої частинно воєнний, а частинно мирний. У її підставі лежить договір.

4/. О к у п а ц і я в р о д і "п р о т е к т о р а т у" є подібна до форми під 2 в, отже примусова^{2/}.

5/. О к у п а ц і я - і н в а з і я, що стосується **ви-**падку, коли ведуться ще воєнні дії, частина території окупована наїзником і на ній панують обставини як при "окупаціо белліка". Слід додати, що за "окупаціо белліка"

1.Sourez-Holl:L'occupation de gerre et les droits prives

2.Oscar Uhler:Der völkerrechtliche Schutz der Bevölkerung einen besetzten Gebietes /33-36/

можна вважати тільки таку територію, що: а/ повністю знайшлася під владою окупанта, та де його влада переходила. Правний порядок окупованої країни існує далі, але з обмеженнями. Стаття ЗВТВ передбачує тільки такі зміни на окупованій території, яких виразно вимагає військова конечність окупанта. Тому накази уряду, який опустив країну та знаходиться поза досягом влади окупанта, правосильні, але тільки тоді, коли вони не суперечать, впливаючим з міжнародного права - законам встановленим окупантом. Рід "окупацію белліка" слід відрізнити від здобуття країни, бо це останнє, це остаточне придбання окупованої країни до держави окупанта. Згідно зі становищем Міжнародного військового трибуналу в Нюрнберзі, анексія взагалі не можлива так довго, доки триває війна. У випадку, коли війна закінчилася повною капітуляцією, як напр. Японія і Німеччина /тоді окупаюча держава виконує державну владу замість переможеної держави у характері заступчим/ т.зв. "тройганд".

Перебравши в свої руки владу на здобутій території, окупаційна влада має рівночасно обов'язок перебрати ряд завдань, які впливають з того факту. Стаття 43 ЗВТВ говорить про це так:

"З хвилиною фактичного переходу влади з рук легального уряду до рук окупанта, цей використає всі можливі засоби, щоб наскільки можливо привернути і запевнити порядок та громадське життя, перестерігаючи при тому /за винятком непереборних перешкод/ краєві закони.

Які це "непереборні перешкоди" договір ЗВТВ не говорить. Отже це питання вирішує сам окупант, від якого повністю залежить, чи має він зацікавлення в тому, щоб респектувати закони окупованої ним країни.

Окупаційні власті не мають права вимагати від населення окупованої країни присяги на вірність окупанта. Натомість їм залишається право вимагати від населення послуху новій владі. Цей "обов'язок послуху" супроти окупанта впливає виключно зі "спеціального відношення" між окупантом і населенням, що його передбачує воєнне карне право.

Всі інші аргументи, які промовляли б за тим, що цивільне населення повинне окупантові послух мало переконливі, бо населення окупованої країни має слухати власного уряду, навіть коли цей, у наслідок обставин, був примушений виїхати на екзиль.

Окупаційна влада не може вимагати від населення присяги на вірність а в парі з тим і такого послуху як у відношенні до своїх властей у незалежній країні. Стаття 45 ЗВТВ говорить ясно, що окупантові забороняється вимагати від населення присягу вірності. Він теж не має права вербувати серед населення рекрутів до своїх армій. Говорить про те 51 стаття Женевської конвенції з 1949 р. Населення не вільно теж змушувати до воєнних дій у некористь власної батьківщини.

Окупаційні власті не мають права депортувати, вивозити чи переселювати цивільне населення. Стаття 49 ЖК бере його під охорону, забороняючи окупантові того роду практики. Окупант зобов'язаний дбати про те, щоб цивільне населення на зайнятій території було зосмотрене харчами і ліками /стаття 55 ЖК/. Окупантові не вільно переводити конфіскації майна цивільного населення /стаття 46 ЖК/, натомість може взяти під свій заряд державний скорб, як теж конфіскувати склади амуніції, розпоряджатися засобами транспорту на суші, морі і у повітрі /стаття 53 ЖК/.

Але обидві конвенції /Газька з 1907 р. і Женевська з 1949 р./ виразно говорять теж про права окупаційної влади. Згідно з прийнятими засадами окупант уповноважений:

1/ побирати податки та інші матеріальні свідчення на окупованій території, при чому ці побори мають відбуватися "по змозі" згідно місцевими приписами. З цих грошей окупаційна влада має покривати видатки на правління зайнятою територією.

2/. Стягнення контрибуцій, коли окупаційна влада накладає на населення надзвичайні фінансові обтяження, то вони можуть бути вжиті тільки на покриття видатків пов'язаних з утриманням армії на окупованій території, або на адміністрацію.

2/. Стягнення контрибуцій, коли окупаційна влада некладє на населення надзвичайні фінансові обтяження, то врни можуть бути вжиті тільки на покриття видатків пов'язаних з утриманням армії на окупованій території, або на адміні-страцію.

3/. Реквізиції та послуги населення для окупаційної армії, мусять бути у пропорції до спроможностей населення та його доходів /стаття 52 ЖК/.

Карні закони окупованої країни залишаються в силі, якщо не становлять загрози безпеки для окупаційної влади. При тому окупант може встановити для цивільного населення спеціальні приписи, які вможливили б йому виконування зобов'язань впливаючих з вимог Женевської конвенції, як теж на те, щоб запевнити собі безпеку та добре функціонування адміністрації /ст.64 ЖК/. Крім того окупант може встановити на окупованій території власні суди, які діятимуть в рамках, передбачених постановами ЖК де мова про гарантії для цивільного населення.

Право окупаційної влади лежить у міжнародньому праві. На бззі того міжнародного становища окупантська держава видає приписи і закони для окупованої нею території, згідні з приписами міжнародніх норм. Ті закони зобов'язують не тільки громадян окупованої країни, але і громадян невтральних держав, що знайшлися на окупованій території, як теж і громадян самого окупанта, якщо ці останні не вийняті з під того права.

Безсумнівне обмеження дій окупаційної влади на зайнятій території, це вимога, щоб вона притримувалася міжнародньоправних норм. Друге обмеження те, що стан окупації обмежений часом. Той стан правної тимчасовости окупованої території закінчується в таких трьох випадках:

1/ в наслідок воєнних чи інших невдач окупанта, окупована територія визволяється і відзискує свої суверенні право;

2/ в наслідок звороту окупованої території після закінчення війни, цій країні, до якої вона належала, і врешті

З/ в наслідок формального включення території /анексії/ до держави переможця.

Міжнародноправні обмеження дій окупанта на зайнятій території становлять перешкоду для окупаційних сил у їхній діяльності, але окупант дуже часто переступає зобов'язуючі його міжнародноправні закони. Та навіть без нехтування законів поле його дії на зайнятій території таке широке, що він у кожній ситуації має змогу здійснювати свої військові чи політичні інтереси.

У тому напрямі окупанти ніколи не були дрібничкові. Хоч це заборонене міжнародним правом, окупанти забирають закладників з-поміж цивільного населення і погрожуючи їхньою фізичною ліквідацією, вимушують на цивільному населенню свої вимоги. Деякі окупанти збирали закладників для вимушування окупу, чи здобуття від населення цінних речей чи товарів. Прикладом такого поступовання, було чимало випадків у 2-ій світовій війні, коли німецькі війська, або парамілітарні формації, збирали закладників для вимушування від населення всяких матеріальних свідчень, або навіть контингенту здорових і сильних людей на примусові праці^{1/}.

Аналізуючи межі стосовання окупаційного права, треба ствердити, що засяг його важности і дії йде в кількох напрямках^{2/}.

А/ простору, тобто до території, на якій дана держава виконує функції окупації. Отже йдеться про ті терени, де вже сили окупанта зорганізовані та твердо встановлені. Натомість на територіях, де ведуться бої і де держава-окупант намагається щойно вступити, там може бути мова тільки про частинне застосування ЗВТВ, бо держава-окупант не має змоги ще там того права практикувати. Те саме відноситься до протилежного випадку, а саме, коли ворог відступає. Тоді ЗВТВ забороняють ворогові практикування т.зв. спаленої землі, щоб противникові не

1. Verdross, Ibidem /463-468/
2. Uhler, Ibidem /41-46/

залишити можливостей продовжувати наступ. Але того рода практики теж заборонені на окупованій території, де окупант міг би жорстокостями здавити в корені будь-який спротив проти нього.

Б/ д о о с і б. ІУ Женевська конвенція уточнює у статті 4 поняття об'єкту хороненого міжнародним правом у часі воєнних ділань. Ця стаття вказує, що конвенція с=бороняє особи, які в часі конфлікту знаходилися в засягу влади одної з воюючих сторін. Громадян держави, що не зв'язані конвенцією, не можна боронити. Громадян нейтральної держави, що знаходяться на території одної з воюючих сторін, та громадян держави, що співпрацює з воюючою державою, не трактується як особи боронені так довго, поки держава, якої вони є громадянами матиме дипломатичне представництво в тій державі, де вони знаходяться.

Іншими словами, як довго перебуває ще дипломатичне представництво загрозованих осіб у державі, де вони живуть, так довго вони не можуть користати з приписів конвенції. Це становище зовсім логічне, бо як довго якась держава втримує дипломатичні взаємини з іншою, так довго не може бути мови про те, що вона з тією державою воює.

В/ д о ч а с у й о г о в а ж н о с т и. Про початок і закінчення прав окупанта говорить стаття 6 ЖК. Сьогоднішню конвенцію застосовується від самого початку конфлікту або окупації.

На території воюючих сторін, стосування вимог конвенції кінчається в рік після закінчення воєнних операцій. Боронені особи, яких звільнення, репатріація, або поновне переселення матимуть місце після того реченця, залишаються тимчасово користувачами тої конвенції.

Закінчення стосування окупаційного права приходить тоді, коли:

1/. Закінчення воєнних дій сходиться часово зі закінченням стану окупації. Того рода випадкі рідкі.

2/. Закінчення війни припадає в той самий час, що й заключення мирового договору. Очевидно в тому випадку перестав діяти окупаційне право, а на його місце діє міжнародне право в мирній дійсності.

3/. Найчастіше явище, коли воєнна окупація триває довше як закінчення воєнних дій. Тоді стан окупації може продовжитися до часу ратифікації мирового договору. Але він може теж припинитися у часі між фактичним і формальним заключенням мирового договору^{1/}.

Г/ д о с у т т ь в о ї к о м п е т е н т н о с т и.
Ідеться про оборону осіб, яким присвячена конвенція.

Як Газькі договори зі своїми ЗВТВ з 1907 р., так і ІУ Женевська конвенція дуже виразно полегшують стан цивільного населення в часі воєнних дій і окупації. Залишається питання, як відносяться до себе обидві конвенції, що трактують цей сам предмет. На це питання дає відповідь стаття 151 ЖК, яка каже, що ухвали ЖК д о п о в н ю ю т ь у х в а л и попередніх конвенцій в Газі /з 29 7 1899 р. і 18 10 1907 р./ . Це зовсім логічне, бо постанови Женевської конвенції про охорону цивільного населення йдуть далі, як попередні, які затримали свою підставову вартість та важність, а знайшли тільки своє доповнення у постановах Женевської конвенції.

1. Delbez, Ibidem /542-543/

Р О З Д І Л Х У І І І

ВИЗВОЛЬНІ ВІЙНИ І МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Визвольні дії поневоленого народу, отже його революційна, підпільна й іншого роду боротьба, як теж відкриті збройні бої з окупантами даного народу, до сьгоднішнього часу підпадають під внутрішні закони держави, яка зловлених борців трактує як кримінальних злочинців, що нєрушують внутрішнє право держави і на цій підставі їх карає.

Досі не було ніяких ясних і відкритих постанов міжнародних організацій, які цю проблему розв'язували б у користь вимог поневолених народів. Але хоч таких постанов не винесено на ніяких міжнародних конференціях, то саме питання легальности чи нелегальности боротьби поневоленого народу обговорюється на різних конференціях у розмовах політичних діячів та у правничій публіцистиці.

Важко встановити принципи в цій справі, тому, що позиції авторів її розв'язки звичайно походять з країн опозиційних таборів і тому те, що для одних самозрозуміле, для других недоступне.

Це погляди правників вільного світу, звичайно демократичних держав /хоч не завжди/ та протилежне становище комуністичного бльоку.

У них головна напрямна боротьба т.зв. нерегулярних комбатантів, не свобода і державність, але створення нових державних творив з комуністичною системою. Це автоматично заперечує розуміння прав людини і народу у вільному світі.

Зважаючи на брак міжнародних норм, що до легальности боротьби повстанців, та різних визвольних організацій, можна тільки посередньо виводити з існуючих норм повне право народу вести визвольну боротьбу.

Проблема легальности чи нелегальности збройної боротьби з точки міжнароднього права, зокрема широкого її засягу тобто війни, здавна цікавила правників та державних мужів. Але щойно в останніх десяти річчях деякі міжнародні

організми /Ліга Націй/ чи міжнародні домовлення /Пакт Келлога-Бріяна/^{1/} і інш., або висновки Міжнародного судового трибуналу у Нюрнберзі /МСТ/ подають доволі ясні окреслення в тій справі.

Основна постанова про заборону агресивних воєн схоплена у статуті Об'єднаних Націй в 2 §, точка 4, де читаємо:

"Усі члени ООН зобов'язуються зректися у своїх міжнародних взаєминах погроз, або вживання насильства, що скероване проти територіяльної цілості, чи політичної незалежності якоїсь країни, бо це протилежне цілям ООН^{2/}.

З логіки тої постанови, ясно, що боротьба не протилежна до ідеї ООН /а ООН заявляється за самооборою народів/ - не може бути заборонена, отже є легальна. Це ясніше про те говорять деякі місця преамбулі статуту ООН, що висловлюють рішення народів-членів ООН: "Зберегти майбутні покоління від нещастя війни" та "прийняти принципи, що... збройна сила може бути застосована тільки у загальному інтересі". Слово "тільки" не треба брати буквально, бо від тієї постанови залишається право на індивідуальну чи колективну самооборону, передбачаються "примусові засоби проти держави-ворога" /§ 53 статуту ООН/ і врешті існує можливість для Ради безпеки застосувати засоби збройної сили "для втримання або повернення міжнародного миру і міжнародної безпеки" /§ 42/.

Допускаючи можливість вживання у деяких випадках збройної сили, в цілі збереження принципів ООН, статут нічого не говорить про збройну силу повстанців та її стосування проти держави-поневолювача. Він теж нічого не говорить про революції як про нелегальне явище. Це можна пояснити тим, що внутрішня боротьба в державі, революційне кипіння, підпільні дії, чи відкрита громадська війна у нерозгорненій стадії і коли опозиційні сили ще у стані організації - то всі ті акти сили у кожній державі підпадають під внутрішнє державне право. Держава з тими силами бореться так довго, доки їх переможе /тоді винуваті відповідають перед

1. Delbez, Ibidem /396-398/
2. Berber, Ibidem /14/

перед судами за порушення законів держави/, або аж коли революційні сили виграють, тоді настає у державі зміна, яка в більшій чи меншій мірі змінює її обличчя, або навіть повністю її усуває і тоді повстає нова держава /напр. революція у російській царській імперії 1917 р. чи в Австро-Угорщині 1918 р./.

Отож у першій стадії визвольної боротьби, народи, що борються за підставові зміни і вимагають для себе свободи - з точки бачення внутрішнього права, а тим самим і з боку міжнародного права, вважаються порушниками спокою і загрозою для загальної безпеки.

Саме проти цього становища мусять боротися поневолені народи у державах-поневолювачах поки вони можуть вважати повстанців за кримінальних проступників^{1/}.

Деколи засада міжнародного права стосується теж до тих, що ведуть громадську війну. Це можливе тільки тоді, коли урядова сторона визнає повстанців за "сторону, що веде війну" /белліжерант/. Це однак дуже рідкі випадки і можливі тільки тоді, коли повстанці мають вже визнання якоїсь одної чи більше держав, та зуміли створити проти ворога спільний фронт, примушуючи його до такого визнання.

У загальному слід ствердити, що постанови статуту ООН у питанні легального і нелегального вживання збройної сили у міжнародних взаєминах, залишають дуже широке поле для інтерпретації міжнародного права цими країнами, що розглядають ці проблеми з ідеологічної точки бачення та відкидають класичне розуміння легальності боротьби народу за його свободу.

У тісному пов'язанні визначення характеристик рис легальної і нелегальної війни, треба теж визначити, що слід вважати нападом та коли мається до діла з початком воєнних дій. Слід теж ствердити, що саме в цьому, сповидно легкому питанні, на міжнародному форумі не знайдено до сьогодні ніякої розв'язки. Дискусії над установленням дефініції нападу чи агресії, ведуться далі. І тому

1. Stefan Glaser: Infraktion internationales /62-67/

зацікавлена держава, яка допустилася агресії, має можливість навіть у найяснішому випадку, твердити, що вона "не веде війни", але навпаки "допомагає" даній державі проти "кримінальних /чи інших/ внутрішніх елементів", що вона "була запрошена" ввести свої війська до даної країни у якій взагалі "немає воєнних дій" але "тільки вичищення країни від підривних елементів, або чужих агентів". Класичний приклад саме такої агресії це напад СРСР на Афганістан. СРСР не тільки не відкликав з нападеної країни своїх військ, після протестів багатьох держав у світі, але ще й обвинувачує ЗСА в тому, що вони "підсилюють руйнівницькі елементи" в Афганістані.

Дарма, що немає ясної дефініції на окреслення агресії, то після багатьох конференцій, які тією справою займалися, викристалізувалися такі погляди на обговорювану справу:

- 1/. Відкинення будь-якої точної і незмінної дефініції /погляд англосесів/.
- 2/. Дефініція встановлена при можливо найчисельнішому вираженні прикладів на напад /погляд заступника СРСР/.
- 3/. Сугестія встановити загальну, абстрактну дефініцію.
- 4/. Прийняти мішану дефініцію, що складається зі синтетичних стверджень поняття цих елементів, що творять суть нападу, при рівночасному вираженні характеристичних випадків агресії.

Важливість такої дефініції про суть агресії, як теж довгі дебати над цим питанням повністю зрозумілі, якщо брати до уваги, що окреслення суті нападу, а тим самим і факту, хто dokonав агресії має на меті дві конкретні цілі:

- 1/. Уряди, народи та армії мали б дістати ясний погляд на те, коли слушно, а коли не слушно, розпочинаються воєнні дії. З другого боку такі міжнародні чинники як Рада безпеки при ООН, Генеральна Асамблея ООН, міжнародні трибунали, дістають правне визначення того важливого поняття,

з в парі з тим можливість дальших правних кроків, що впливають з їхніх функцій. Факт, що ще і досі такої дефініції немає і всі заходи її визначити повністю, або частинно провадилися, залишив широку можливість інтерпретації цієї проблеми таким міжнародним чинником, як ООН, Міжнародній судовий трибунал у Газі, чи знавцям міжнародного права^{1/}.

П р а в о н а р о д і в н а с а м о в и з н а ч е н н я

В історії самовизначення народів від віків зударилися два підставові поняття: перше покривається з правом націй на власні держави та повністю незалежне життя, а друге, як право прикордонної національної групи на прилучення до сусідньої держави де живе головний масив її народу^{2/}.

Право самовизначення народу не виступає як окрема норма міжнародного права. Вона включається у ряд міжнародних договорів, які заторкують питання самовизначення. Назвемо тут два міжнародні домовлення, в яких схоплено право на самовизначення тільки з політичних мотивів, а не як вимогу правнонормативного характеру:

1. Атлантийська Хартія з 14 серпня 1941 р.
2. Статут ООН з 26 червня 1945 р.

В Атлантийській Хартії дотичне місце звучить:

"По-перше, країни /ЗСА і Великобританія/ не шукають ніякого територіального, або іншого збагачення /побільшення/.

По-друге, вони не бажають бачити ніяких територіальних побільшень країн, що не відповідали б бажанням дотичних народів.

По-третє, вони респектують право усіх народів вибрати таку форму уряду, під якою вони самі бажать жити, вони врешті бажать, щоб були відновлені права та самоуправа тих, яких позбавлено їх насильно"^{3/}.

1. Berber, Ibidem /51/

2. Fr. Klein: Der Rechtscharakter des Selbstbestimmungsrechts der Völker /In "Volkerrechtliche sbhandlungen" B. II /20/

3. Ibidem /7/

Правники не приписують Атлантийській Хартії нормативно-правного значення, а це тому, що вона не включає в собі загальної розв'язки проблеми. У тій Хартії йдеться рідше про визначення політичної цілі, бажень двох державних мужів /Рузвельта і Черчіля/, що вправді говорили в імені своїх держав, але які тільки визначили загальні напрямні політики своїх урядів.

Ідея самовизначення народів знаходить вислів у цілому ряді міжнародних постанов і договорів. Ці постанови виходять зі самозрозумілого принципу, що народам таке право належить, та, що між народами не може бути дискримінації. Тут одначе належить зробити завагу, що вправді принцип самовизначення ніхто не заперечує і його буцім-то визнають загально, але здійснення ідеї постійно натрапляє на великі труднощі. Зацікавлені держави противляться самовизначенню народів, якщо воно має у висліді змінити їхні кордони. Не зважаючи на те, не можна не доцінювати великого значення самого принципу, що його знаходимо у різних резолюціях і постановах різних конференцій. Ось деякі з них:

1. Атлантийська Хартія з 14 серпня 1941 р.
2. Заява Об'єднаних Націй з 1 січня 1946 р.
3. Одноголосна постанова Генеральної Асамблеї ООН з листопада 1948 р. заключити мирні договори на підставі принципів Атлантийської Хартії, отже з визнанням засади самовизначення народів.
4. Заява з Міжнародної конференції правників в Мексикі в серпні 1948 р.
5. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН про право народів на самовизначення і пов'язання його з правами людини з 21 грудня 1952 р. Резолюція про признание незалежності колоніальним народам, при покликанні на постанову III Комітету Генеральної Асамблеї ООН з 29 листопада 1955 р. /проект конвенції прав людини, резолюція з 21 листопада 1961 р. відносно заяви про признание незалежності колоніальним народам і територіям з 29 листопада 1960 р.

6. Резолюція 1 Азійської конференції соціалістів у Рангуні в січні 1953 р.

7. Резолюція американських держав винесена на їхній конференції в березні 1954 р.

Наведені приклади згоди різних держав на принцип самовизначення народів, упрзвнює до висновку, що його зробив дослідник міжнародного права Вальтер Шюцель: "Відступлення території проти волі місцевого населення це безправ'я, якого направити - моральний обов'язок"^{1/}.

Окремим питанням залишається, чи народ якому належить-ся самовизначення, може його здійснити чи ні. Фрідріх Бербер^{2/} говорить про три способи здійснення цього права народів:

1. Плебісцит.

2. Визначення кордонів згідно з бажанням зацікавленої сторони.

3. Признання незалежності досі несuverенному народові дотогочасними господарями його території.

Названі способи самовизначення народів щоправда часто застосовувалися деякими державами /Великобританія, Франція, Бельгія/ але тільки у з а с я з і з а х і д н ь о г о с в і т у. Не було однак випадку, щоб це право здійснювано у відношенні до східньо-європейських /чи європейських взагалі/ народів, не враховуючи австро-італійського договору про автономію населення південного Тиролю. Тому-то, за право самовизначення народів далі ведуться боротьби і активний чи пасивний спротив населення, повстанські дії і т.п.

Змагання проти чужих зверхників народу, що змагає до самостійної і суверенної держави, це ніщо інше, як визвольні змагання. Коли натуга цих змагань поширюється, тоді вона виправдує вжиток слова "війна", і тоді маєть-ся до д і л а з в и з в о л ь н и м и в і й н а м и, що з точки бачення міжнародного права, зокрема при моральній аналізі цього явища повністю оправдані і легальні.

1. W.Schutzel: Die Anexion im Völkerrecht /in Archiv des Völkerrechts B.II /25-26/
2. Berber, Ibidem /43,91, 105/

Хоч усі держави прийняли принцип самовизначення народів, його здійснювання зустрічає завжди більший, чи менший спротив в офіційних державних колах. Виступають проти нього, чи радше не хочуть його бачити, держави-окупанти народу, що бореться за свободу, не хочуть його визнати ті, що побоюються, що зміни в якійсь державі можуть порушити політичну стабільність у світі, чи навіть викликати конфлікт між державами, що спричинило б загальну воєнну розгру.

Ідея самовизначення народів не нова. Деякі правники вважають /Вердрос/, що вона виринула вже в часі французької революції 1789 р., хоч незабаром здавив її імперіалізм Наполеона. У німецькій літературі /Гердер/ і в італійській науці міжнародного права з ХІХ століття /Мачіні і Манціні/ відживає ідея самовизначення і тісно лучиться з національно державною ідеєю. Цей принцип знайшов застосування на Віденському Конгресі, що проявилось у відношенні до створення таких держав як: Греція, Італія, Німеччина, Альбанія, Монтенегро, Сербія, Румунія, Фінляндія, а після 1918 р. держави, що повстали на руїнах російської царської імперії.^{1/}

Після 2-ої світової війни процес творення нових держав, зокрема на африканському континенті, був зумовлений не тільки одним фактором: волі тих народів мати власну державу, а лежало у більшій мірі, факторами політичними: зусиллям комуністичного світу послабити Захід, позбавляючи його колоній і творячи на їх місце нові держави. У точному застосуванні слова "самовизначення", треба стосувати деяку резерву, бо до того часу колонії не завжди перемінялися на держави за етнографічними принципами і не було на їх територіях плебісцитів, але усе відбувалося радше заходами

1. Verdross, Ibidem /575/

колишніх панівних держав, які звільняючи свої колонії, пробували забезпечити собі на майбутнє впливи на цих територіях, що їм колись належали. Але бувало й інакше. Альжир вів довгу війну з Францією і це тепер майже однородно етнографічна країна. Те саме з Тунізією, чи Мароком. Але у Конго проведено нові державні кордони /не зважаючи на заселення тої колишньої колонії різними народами/ у механічний спосіб, що відповідав інтересам зовнішніх сил.

Там знову впали жертвою насильства деякі народи, напр. Біяфрі.

Р О З Д І Л Х І Х

МІЖНАРОДНІ КОНВЕНЦІЇ І ПИТАННЯ НЕРЕГУЛЯРНИХ ЗБРОЙНИХ СИЛ

У міжнародному праві, збройні неофіційні сили, але кермовані штабами армій, або їх підпорядковані в якийсь спосіб, дістали назву нерегулярних збройних сил. Пізніше під цю назву підпали теж і збройні сили повстанців, які не мали міждержавного визнання. Весь час ішлося про те, чи члени тих нерегулярних збройних сил можуть і повинні користати з угоднень і привілеїв, що їх мають воюки регулярних армій. Дискусія над тією проблемою теоретично і частинно закінчене Женевською конвенцією 1949 р., але практично члени підпільних збройних сил, повстанських армій поневолених народів і досі не користають з привілеїв признаним регулярним комбатантам, хоч уже більше як сторіччя нараджаються в тій справі різні конференції:

1. Ж е н е в с ь к а к о н ф е р е н ц і я в 1864 р.

Незвичайно важливими, бо переломовими, коли йдеться про стосування засад гуманности у війні, були постанови винесені на Конвенції МЧХ в Женеві 1864 р. Учасниками тої конференції були не тільки європейські держави, але й ЗСА. У § 6 її постанов сказано, що "поранені, або хворі воюки слід лікувати без огляду на те, до якого народу вони належать". У тій клявзулі вправді не кажеться, що йдеться про членів нерегулярних збройних сил повстанців чи членів резистансу, але її загально формуловка не виключає, що саме і ця категорія комбатантів повинна підпадати під постанови конвенції. Дослідувач міжнародного права Юрг Шмід^{1/} цитує одного з авторів: "Н е д о з в о л е н а н і я к а д и с к р и м і н а ц і я, о д н а к о в а о х о р о н а п р о с т я г а є т ь н а к o ж н о г о п o р a n e n o г o ч и х v o r o г o, щ o м у с і в п o k и н у т и п o л e б o y, б o ц e л y д и н a, щ o т e р п и т ь і

1. Schmid, Ibidem /44/

тому має право на допомогу від інших людей".

2. Брюссельська конференція 1874 р.

Найважливішим досягненням тої конференції було прийняття критерія, кого належить вважати за комбатанта у міжнародноправному розумінні. Хоч постанови у цьому питанні не розв'язали повністю цього важливого питання, то всеж зроблено великий крок в тому напрямі, щоб і нерегулярні збройні сили вважати за комбатантів./Про Брюссельську декларацію гл. вище/.

3. Газькі конференції з 1899 і 1907 рр.

У Газькій мировій конференції, яка відбулася в 1899 р. взяли участь 26 держав, в тому числі теж і ЗСА, Мексико, Китай, Японія, Сіам і Персія. Кількістю заступлених держав, конференція набрала світового засягу і значення. Між іншими темами на нарадах обговорювано питання нерегулярних збройних сил. Обговорювана справа поділила учасників нарад на два дуже завзято дискутуючі і себе взаємно поборюючі табори. Тоді, коли одні вважали, що нерегулярні збройні сили слід вважати за таких комбатантів, як вояків регулярних армій, тоді інші категорично тому противилися. Ті отже дискусії на конференції мали дуже часто драматичний характер. Один з делегатів спираючися на моральні закони у цивілізованому світі коментував konieczність визнання повстанців за воюючу сторону і домагався виразного закону, щоб більше не судити зловлених членів повстанських груп як звичайних злочинців. Представник Німеччини полк. Кюнцлі, палкими словами взивав присутніх визнати героїство і моральну велич оборони рідної землі, та вказував на те, що конференція не сміє служити виключно користі держави, для якої повстанці не є вигідні. Тому, що годі було знайти остаточну спільну розв'язку, конференція прийняла компромісовий проєкт випрацьований представником одної з комісій - Мартенсом, в якому кажеться, що "воюючі сторони /отже і нерегулярні збройні сили/ остаються під охороною міжнародніх засад, впливаючих зі

звичеїв прийнятих цивілізованими народами, з пряз людяности і з вимог публічного сумління".

Газька конференція з 1907 р. в загальному прийняла постанови цієї з 1899 р., отже затвердила теж міжнародноправне становище нерегулярних збройних сил.

4. Становище Інституту Міжнародного Права /ІМП/

У справі визнання міжнародними законами легальність визвольних воєн, заслугує на увагу спроба Інституту Міжнародного Права кодифікувати міжнародне воєнне право. Група науковців-правників 1880 р. займалася проблемою устійнення воєнних законів і приписів, що мали б зобов'язувати воюючі сторони. Праця видана Інститутом несправді нічим не відбігає від Брюссельської декларації. Проте видно у ній намагання підтягнути під однакові воєнні закони так регулярні, як і повстанські збройні сили. Авторитеті кодифікації твердять, що "кожна збройна сила, яка веде війну, підпадає під закони війни". З другого боку, ці правники допускають тезу, що "в кінечності мешканці зайнятої території мають обов'язок послуху владі наїзника".

5. Женевські конференції /серпень 1949 р./

Женевські конференції організовані Міжнародним Червоним Хрестом, мали офіційний характер, бо учасниками були відпоручники урядів 59 держав. Темами конференцій, що були увінчені успіхами, це справи пов'язані з гуманною працею МЧХ, але заторкували рівночасно проблеми, які не можна було ніяк обійти мовчанкою: справу лікарської, та іншої допомоги членам нерегулярних збройних сил. Дискусії над тією справою були часто дуже гострі, на комісіях нерідко вони розбивалися з огляду на повну розбіжність думок і їх мусили передати на наради пленуму.

Остаточо прихильники рівних прав для членів регулярних армій і нерегулярних збройних сил перемогли. Так отже

у міжнародному праві знайшлося місце для охорони нерегулярних збройних сил, які досі тої охорони не мали. Очевидно, здійснення цього права знаходитиме дуже великі перешкоди, але міжнародній закон залишається в силі, а хто його не респектуватиме, ставитиме себе по стороні його порушників.

х
х х

Партизанські війни ведуться впродовж сторіч у противенстві до класичної війни з участю цілих армій, партизанка дістала назву "малої війни" /герілля - применшення слова "ля гер" - війна/. Не зважаючи на постійне і незмінне становище регулярних армій до ворожих сил "герілли" - партизанки, вона стає невідомим явищем боротьби народів, зокрема поневолених, отже слабшої сторони супроти сильнішої /окупанта/.

Правники, історики, військовики часто займали становище до питання повстанських воєн, які майже безперервно ведуться в різних областях світу, різними народами за свободу і державність.

Один з них, Артур Ергард дуже критично ставиться до тих, що недоцінюють, чи применшують важливість партизанських рухів. Для них Ергард, як пізніше виявилось, дуже слушно передбачав велике значення у майбутньому.

Вказуючи на те, що навіть великі держави, з добре вишколеними арміями, послуговуються спеціальними вишколеними відділами партизанів з партизанською тактикою і методами боротьби, він твердить, що прийшов час, коли погляд на партизанку треба передумати і змінити. Партизанки, каже він - не можна зводити до "бандитських рухів", дарма, що з політичних міркувань зацікавленій стороні це найбільше підходить^{1/}.

Друга світова війна, а теж десятиріччя після неї повні доказів, що: а/ партизанські, або підпільні рухи завдавали

1. Arthur Ehrhard: Geschichtliche Erfahrungen u. künftige Möglichkeiten

і завдають ворогові дуже поважні удари та становлять для нього одну з перших його воєнних турбот; б/ партизани і підпільні рухи сталися міцною зброєю поневолених народів, у їхніх змаганнях проти окупантів за свободу і державність^{1/}.

У деяких країнах, напр. в Альжирі /повстанські сили зуміли змобілізувати до визвольної боротьби ціле населення. Характер тої боротьби має звичайно національну, або соціальну окраску, або обидві разом. Але завжди війни, що їх ведуть повстанці це визвольна боротьба.

Цього факту не змінє те, що вони можуть діставати технічну чи іншу поміч від держав, які бажали б після перемоги, мати вирішні впливи в новоповсталій державі.

Інший дослідник міжнародного права, проф. Вальтер Шецель у французькому правничому журналі опублікував працю в якій м.ін. боронить тезу про легальність повстанських рухів. Він сміло ставить проблему долі партизанських частин, що попали в руки ворога. Шецель вказує на те, що зловлених повстанців ворог без суду карає смертю і доказує несправедливість такого поступовання. Він доводить, що над зловленими партизанами треба робити суд, не позбавляючи їх при тому оборони^{2/}.

Подібне становище займав представник Франції на суді німецьких воєнних злочинців в Нюрнберзі. Він як член МСТ у промові проти Герінга, сказав м.інш.: "резистантів треба було судити та доказати їм, що вони порушують Газьку конвенцію. Цього не зроблено, і тому ліквідацію резистантів, яку практикували власті III Райху не можна назвати інакше, як тільки передумане вбивство^{3/}.

Вправді на процесі у Нюрнберзі цього не говорилося, але логічно треба заключати, що подібно як злочинами там вважалося вбивства французьких резистантів, так само злочинами були вбивства членів повстанських рухів і резистантів давніше поневолених народів. Хоч проти СССР на тій

1.A.Erhard, Ibidem

2.Schatzel:Revue intern.francaise du droit de gens /3-20+

3.Die Nurnberge Prozesse, Zurich 1950

розправі не видвигнено цих обвинувачень зі зрозумілих причин /в складі суду був теж представник ССРСР/, то це суті справи не змінює. За злочини поповнені III Райхом над українськими повстанцями і цивільним населенням, як за аналогічні злочини російсько-советських властей над членами визвольних рухів - вони в однаковій мірі винуваті перед законом, як були винуваті німці за злочини супроти французького народу.

На цьому ж Нюрнберзькому процесі суд розглядав справу гітлерівських злочинів супроти югославянських повстанців. Трибунал вийшов від питання чи повстанці в Югославії були в дусі міжнародного права "легальними" чи "нелегальними" силами. Розглядаючи цю проблему, суд прийшов до висновку, що югославянські повстанці^{1/} не сповняли тих вимог, що їх ставить до "нерегулярних комбатантів" міжнародне право. Іншими словами, ці повстанці не могли бути визнані воюючою стороною, але тільки тому, що не виконували вимог Газької конвенції ведення війни.

Важливий причинок до розгляду питання легальности боротьби повстанців дає правник Петер Таш.^{2/} У своїй праці "Тома Гоббес і право спротиву" він твердить, що спротив народу владі санкціонує не внутрішнє право держави, але право природнє. Коли громадянинові відбирається право природнє, то цей факт повністю оправдує його спротив державним властям. Таш називає це "казус резистанці", який діє без огляду на те, чи внутрішнє державне право на це дозволяє, чи ні. Таш далі говорить, що "право спротиву" це право проти права". Вправді, каже він, що хоч те, "що хоче володар - цього бажає право" /ке ве ле руз, с ве ля люа/ але з другого боку він твердить, що кожна людина є в праві боронитися перед насильством і несправедливістю.

"Годі сумніватися у слушність превентивних дій поневолених народів, яким загрожує окупант, що ще не зумів виконати своїх злочинних плянів, але до того підготовляється.

1. J. Schmid, Ibidem /96/

2. Thomas Hobbes u. Wiederstandsrecht /von Peter Tasch/357.

Поневолені народи не мусять чекати на перші злочинні дії супроти них з боку окупанта, але мають повне право, вже наперед, підготовлюватися до оборони перед ними. Визвольна боротьба поневоленого народу, це в першу чергу боротьба за національне самозбереження, отже боротьба самооборонна.

І саме принцип самооборони визнають в своїй Хартії Об'єднані Нації. Стаття 51 тої Хартії говорить:

"Ця Хартія не обмежує природнього права на самооборону у випадках нападу на якогось члена ООН".

Як бачимо, мова тільки про членів ООН. Але очевидно самого принципу на самооборону, те нещасливе /здається не випадкове! / зретагування наведеного параграфу Хартії ООН, не може заперечити. Кожен і народ, байдуже чи він член ООН /або іншої міжнародної організації/ або ні, має право на життя і на свою самостійність і державність.

У випадку поневолення, він має повне право на самооборону перед окупантом, тож його визвольна боротьба є понад усякий сумнів легальна.

Р О З Д І Л X X

ПРОБЛЕМА СУВЕРЕННИХ ПРАВ НА СУШІ, МОРІ Й У ПОВІТРІ

Простір завжди відігравав і відіграє у міжнародних взаєминах дуже важну роль. Йдеться не тільки про простори на суші, але теж на морі й у повітрі. Простір, це один з підставових вуглів міжнародного права. Норми МП обов'язки, що з них випливають, здійснюються міжнародно-правними підметами передусім на відтинку їхньої територіальної зверхности. Може про держави з територією на якій вона має повну владу /суверенність/, але яка у деяких випадках може бути обмежена правами іншої держави^{1/}.

Вердрос вважає, що територіальні права держави подібні до якоїсь міри до прав приватних, бо вони абсолютні. Проте існують у міжнародному праві випадки, коли абсолютне право держави над територією обмежене в більшій, чи меншій мірі правами інших держав. Прикладом цього можуть бути території кол. Китаю орендовані різними західними державами. На цих територіях вони мали частуну зверхніх прав, хоч Китай був повністю незалежною державою. Подібними зверхніми правами користувалася Австро-Угорщина /1878-1908 рр./ у тодішніх турецьких провінціях Босні і Герцоговини. Ще й сьогодні ЗСА мають деякі територіальні права у зоні Панамського каналу, хоч ці області належать до суверенної Панами.

Держава може мати таке право тільки у частинах іншої держави, виконувати там судівництво, а навіть пильнувати його виконність.

У такому випадку територіальну зверхність затримує держава, до якої територія належить, але судівництво /чи його частина/ та його виконність належить до іншої держави, звичайно окупаційної, яка резервує собі права судити

1. Verdross, Ibidem /265/

власних громадян на чужій території, а деколи навіть й не своїх громадян, за злочини супроти окупаційних сил.

Інший рід обмеження територіяльних прав держави, це військові бази, летунські площі і т.п. на яких, звичайно, у наслідок відповідних договорів, чужа держава має свої зверхні права.

Того рода явища можуть викликувати враження, що частина зверхніх територіяльних прав, виконуваних чужою державою ідентична з їхньою суверенністю над даною територією. Насправді йдеться тільки про обмеження деяких прав суверенної держави, яка поза тим повністю незалежна.

Державний простір треба розуміти як тривимірний: на суші, на морі і у повітрі.

1/. Міждержавні кордони сучасних держав звичайно визначені двобічними договорами. Вони часто проходять здовж природних кордонів у терені /пасма гір, ріки, озера і т.д/. Але це не правило. Чимало держав не мають природних кордонів і тоді міждержавні кордони окремо визначені та гарантовані відповідними договорами.

2/. Коли йдеться про правний порядок на повному морі, чи на прибережних водах, то довший час він полягав на міжнародньому звичаєвому праві. Багатобічні договори різних держав, між двома світовими війнами, тільки частинно вирішували питання морських кордонів. Всеж вони дали поважний вклад для підготовки кодифікації міжнароднього морського права. 1/

24 квітня 1958 р. підписано в Женеві чотири договори про права держав на морі. У першу чергу взагалі договори висловилися в справі прибережних морських вод. Конвенції кажуть, що суверенність держави висувається поза її суші і простягається на її "внутрішні води, які треба вважати за води прибережні". Що більше: суверенність простягається не тільки на прибережні води, але теж на повітряний простір над тими водами, на морське дно і на підземні

морські області. Це уточнення незвичайно важливе, бо в останніх роках, деякі держави почали експлуатувати морське дно, чи радше, підморські ґрунти, шукаючи в них покладів нафти.

Названі конвенції скликаються для кодифікації діючого міжнародного права. Вони уточнюють поняття внутрішніх державних вод, прибережних морів, підставової лінії морських вод, де прибережні води релятивно низькі.

Від прибережної суші, до підставової лінії, прибережне море підпадає під зверхність держави, до якої воно прилягає. Коли прибережні води всюди глибокі, чи, де море глибоко вривується в сушу, або коли вздовж побережжя простягається ланцюг островів, там може визначити прості підставові лінії морських прибережних вод. З другого боку, як каже § 4 розд.2 першої зі згаданих конвенцій, визначення підставової лінії не сміє надто відбігати від напряму прибережної суші, а ці частини моря, що їх замикає підставова лінія, мусять виявити тісну пов'язанність із сушею, бо тільки цим способом можна морські області правно зарахувати до внутрішніх державних вод.

Ніяка держава не сміє стосувати систему підставових ліній так, щоб вони вривалися у внутрішні води інших приморських держав, або, щоб відтинали іншу державу від доступу до повного моря. Конвенція вимагає щоб прибережні держави недвозначно визначили свої підставові лінії на морських кортах^{1/}.

До державних територій належить не тільки смуга прибережних вод, але і рівночасно пристані, заливи й устя рік.

Засадничо кожна держава має обов'язок дозволити чужим кораблям на вільний доступ до її пристаней. Однак вона має право від тої засади відступити, якщо це може пошкодити її інтересам, як перевіз кораблями крему воєнного значення, або такого, що мав би вплив на воєнну ситуацію

1. Berber, Ibidem /1336/

якоїсь із воюючих сторін. У принципі ніяка держава не може стосувати супроти кораблів іншої держави будьякої дискримінації. Ті та інші питання про користування чужими пристанями нормує "Договір і статут про міжнародній порядок на морських пристанях"^{1/}.

М о р с ь к і з а л и в и. Якщо морський залив оточений територією якоїсь держави не переходить означеної ширини, тоді він вважається повністю внутрішніми водами держави. Але немає точно визначеної ширини такого заливу і тому часто приходиться до конфліктів між державами на тлі користування водами такого заливу.

Коли йдеться про заливи, що належать двом чи більше державам, тоді з браку постійних правил, стосується принцип реального поділу між зацікавленими прибережними державами.

Прибережні держави мають таку саму зверхню владу на внутрішніх водах, як і на суші всередині держави.

П р и б е р е ж н і м о р я. Прибережними морями вважаються ці морські полоси, які простягаються від побережжя до підставової морської лінії. Як широка може бути та полоса - цього Женевська конференція з 1958 р. не зуміла встановити. Це питання було темою чергових нарад держав /1960 р./, але тоді і ще й досі його не розв'язано. Все ж таки бодай частинно устійнено, що ніяка держава не сміє вважати своєю, морську прибережну смугу, ширшу чим 12 морських миль.

Дуже довго, бо ще від Гроція, зовнішня границя прибережного моря рахувалася довжиною гарматного вистрілу. З часом, та з розвитком техніки, така міра затратила вартість. Тому на переломі останнього століття встановлено цю границю на 5,5 км, або на три морські милі. Але цієї міри ніколи точно не дотримували. Скандинавські держави, напр. висували бажання, щоб приморські води поширити на чотири морські милі. Інші держави, напр. Чиле, Еквадор, Перу

1. Verber, Ibidem /1430/

зголосили претенсії, щоб полоси прибережних вод сягали 200 морських миль. До сьогоднішнього дня цієї проблеми не розв'язано. Міжнародна Комісія Права, у своєму проєкті кодифікації, запропонувала /1956 р./, щоб кожна держава мала право поширити свої прибережні води до 12-ти морських миль, але цього проєкту не прийнято. Різні держави зголошують щораз-то нові претенсії на ширину смуги прибережних вод, а це м.інш. із бажання мати більшу можливість риболовства. Ісландія аргументує саме цим свої претенсії на більшу смугу прибережного моря і це своє бажання переводить у життя не зважаючи на конфлікти з Великою Британією, чи іншими країнами.

П р а в а д е р ж а в н а п о в н о м у м о р і

Ще кілька сторіч тому, деякі держави /Еспанія, Англія, Рومія/ пробували опанувати море і на ньому виконувати свої виключні права. Але це їм не повелося. Боротьба за рівні права на повному морі різними країнами вже на початку XIX ст. Устійнився принцип повної свободи на повному морі. Він дозволяє всім державам, навіть там, які не мають свого морського побережжя, користуватися повним морем. Але ця засада забороняє усім державам окупувати для себе повне море та користуватися ним як власним. Нікому не вільно перешкоджати іншим державам у риболовстві, у переїзді кораблів, у кладенні каблів, перелітах літаків і т.д. Натомість кожна держава має право виконувати повну владу на своїх воєнних /чи інших/ кораблях, та на літаках, що знаходяться над повним морем. Отже повне море не вважається "нічиїм тереном" бо воно належить до всіх держав.

Чергова засада, що регулює право на повному морі, це взаємна допомога та взаємне вирозуміння. Кораблі, що знаходяться у небезпеці повинні завжди діставати допомогу від кораблів навіть чужоземних. Кораблі мають обов'язок вважати на каблі, та прилади риболовлі й у випадку пошкодження, мають покрити звадані шкоди.

Держави, що не мають безпосереднього доступу до моря можуть договорюватися про втримування у їхніх пристанях своїх кораблів.

Держави без власного морського побережжя, на повному морі, мають право вивішувати свої прапори на кораблях, як і держави з морським побережжям. Конвенції з 1958 р. передбачують договори між т.зв. внутрішніми державами /без морського прибережжя/ і державами для вільного порушення на чужих прибережних водах, як теж для користування пристанями договірної держави.

Кораблі на повному морі обов'язані вивішувати прапори своєї держави. Виняток становлять кораблі міжнародних організацій, які вивішують прапори своєї організації. Можуть здійснювати теж інші випадки, коли міжнародноправні договори нормують окремо ці справи. Конвенція вимагає, щоб кожна держава встановила вимоги, під якими вона дозволяє чужим кораблям вживати її прапори. Держава, яка дозволяє чужим кораблям вивішувати її прапори, має на кораблі свою владу та право виконувати контролю у технічних, соціальних, чи адміністративних справах.

Кожна держава, що дає чужим кораблям право користуватися її прапорами, має обов'язок виставити їм теж відповідні документи. Але кораблі не мають права змінити своїх прапорів під час плавби, або коли причаляють до пристані. Держави, чий прапор вивішений на кораблях, мають теж обов'язки. Вони гарантують цим кораблям безпеку на морі, але і дбають про те, щоб кораблі не забруджували воду оливою, або, щоб не викидати радіоактивні відпадки, за те мають вони оберігати каблі та різні проводи.

Кожна держава має обов'язок застосувати відповідні заходи супроти кораблів, що пливають під чужими прапорами, якщо ці кораблі надживають чужих прапорів для того, щоб виконувати незаконні чи злочинні дії напр. торгівлю невільниками, піратство, чи як підступу, щоб приховати справжнє походження корабля.

Усі держави мають обов'язок, так на повному морі, як і на кожному іншому місці, співпрацювати, щоб не допустити до піратства: будь-яку нелегальну насильну дію, пограбувати свободи інших осіб, грабунок.

Коли корабель з чужим прапором зударився з іншим кораблем,

і його пошкодив, тоді відповідає перед судом не тільки капітан, але й усі відповідальні за такий випадок особи. Про те, чи капітанові мають відобрати право плавби, вирішує держава, яка виставила кораблеві документи і дозволила плисти під її прапором.

На повному морі дозволено погоня за чужим кораблем, якщо існує підозріння, що цей корабель допустився незаконних вчинків.

П р а в о в ж и в а н н я м о р с ь к и х к а б л і в
Тому, що каблі вживають на суші, то вважається, що вони не підлягають морським приписам. Морський кабель рахується за "область" держави, що його поклала, чи її терену він виходить. Коли кабель лучить різні держави, тоді його вживання регулюють приписи прийняті у договорі між даними державами.

З е м н і б а г а т с т в а н а м о р с ь к о м у д н і

Після 2-ої світової війни, деякі держави почали видобувати земні багатства на морському дні, у першу чергу нафту, підложжя якої знаходиться або на прибережних водах, або на повному морі. У цих місцях званих "підставами материка" держави вважали своїм повним правом користуватися своєю суверенністю, так як на території материка. Розвій техніки пішов так далеко, що держави почали добувати нафту, оливу і інші відповідними спорудами на цих "підставах материка".

Нові можливості діставати енергію з морського дна, привели до непорозумінь між державами та до konieczности регулювати ці проблеми на міжнародній конференції.

Ж е н е в с ь к і к о н в е н ц і ї з 24 квітня 1958 р. були присвячені виключно розгляданню питання вживання "підстав материка" прибережними державами та встановленням норм, які зобов'язують зацікавлені держави. У першу чергу вони підтвердили дотеперішню практику, а саме, що "підстави материка" повністю приналежні до суходолу прибережної суверенної держави.

Ніяка держава не сміє використовувати земних багатств морського дна в обсягу суверенної влади прибережної держави. Права на експлуатацію цих багатств не дістане чужа держава навіть тоді, коли цих багатств не добуває держава-власниця. Вона не потребує складати навіть декларації про її власність на морському дні. Конвенції зобов'язують держави, що експлуатують багатства морського дна, до засобів обережності, як мають недопустити до нещасливих випадків на морі. Місця побудови шибів мають бути відповідно позначені і видні для перепливаючих кораблів, вони не сміють бути перешкодою для океанографічних дослідів і т.п.

У статті 6 четвертої Женевської конвенції /з 29 4 1958 р./ взято під увагу можливість, що "підстави материка" могли б лежати у смузі державної зверхності двох, чи більше держав. У тому випадку спільні проблеми слід розв'язати між даними державами відповідними договорами. Коли б не можна було досягнути погодження, тоді треба взяти до уваги лінію граничного поділу між державами, що лежать супроти себе /напр. Великобританія і континент/. Ця лінія мала б переходити поміж підставовими лініями прибережних держав.

М і ж н а р о д н і н о р м и в д і л я н ц і л е т у н с т в а

Беликий розвій летунської техніки і цивільного летунства, зокрема після 2-ої світової війни, зумовив необхідність охоплення летунського обігу у відповідні міжнародні договори.

Основу для регулювання проблеми летунських прав дало міжнародня конвенція для цивільного летунства 7 грудня 1944 р., що відбулася в Чикаго. У договорі уточнено такі питання, як напр. перелети понад областями договірних держав, повітряну зверхність, права приватних і державних літаків, способи для облегшення перелетів, умови для летунських компаній та загальні напрямні для летунства й усякі рекомендації.

1. Berber, Ibidem /1351-1364/
Verdross, Ibidem /280-283/

Договірні сторони, на підставі підписаного договору признали собі м.інш. такі п о в і т р я н і с в о б о д и: право на вільний перелет, право на технічне приземлення /напр. для збрання палива, для направи мотору і т. п./ і врешті на перевіз пасажирів, пошти і краму.

Інші принципи названі у Чикагському летунському дого-
ворі такі:

1/. Кожна держава має виключне право зверхности над своєю територією.

2/. Державні літаки однієї держави можуть перелітати над теренами іншої за спеціальним дозволом, тому, що до-
говір відноситься виключно до цивільного летунства.

3/. Професійні перевози краму літаками чужої держави над територією підвладною іншій державі, вимагають згоди цієї держави.

4/. Безпільотні літаки можуть перелітати територію чужої держави тільки за її окремим дозволом.

5/. Задля безпеки, або з військових міркувань держава може заборонити переліт літаків понад частиною, чи ціліс-
тю своєї території.

6/. Кожна держава, на території якої приземлюється літак, має право його перешукати та зажадати документів від капітана.

7/. Літаки мають державну належність тієї держави, яка виставила їм право на лети та інші документи.

8/. Держава може заборонити перевози військових матерія-
лів чи краму, що могли б загрожувати її безпеці і поряд-
кові^{1/}.

1. Nguen, Ibidem /651-658/

Р О З Д І Л X X I

ПРАВО НЕВТРАЛІТЕТУ

Право неутралітету у давнині і середньовіччі не було відоме. Але зусилля держав у збройних конфліктах трималися здалеку від них - завжди існували. Вони не давали автоматичного забезпечення, що не зважаючи на своє неутральне ставлення, дану державу не нападають. Міжнародно-правна доктрина неутралітету починає розвиватися від початку 17 ст. 1589 р. появилася праця Ботера^{1/}, в якій другий розділ говорить про право неутралітету. Автор підкреслює користі для князів, які дотримуються неутралітету і приходять до такого висновку: "Князі керуються приязню і ворожістю до інших /держав/, залежно від того, що їм приносить користь!" Це становище подиктоване тим, що сьогодні називаємо "державною рацією"/резон д'ета/. 1620 р. появилася книга Ноймаєра п.н. "Про неутралітет і співучасть, або партійність і безпартійність у воєнних часах". Це радше виклади про "резон д'ета" чи філософію моралі, тому не можна її трактувати, як вклад у науку права. Модерне поняття неутралітету повстало, щойно на початку ХХ ст. Під ним сьогодні розуміється добровільний стан, суверенно вирішений державою, яка не хоче вмішуватися у суперечки інших.

Така держава, не тільки в часі війни, стоїть здалеку від країн, які ведуть війну, але теж в часі миру вона зобов'язана відмовитися від договорів, що мають, або можуть мати військове значення, отже нарушували б принцип неутралітету^{2/}.

Статут ООН, який у принципі забороняє війну, говорить у статті 51, що за державою залишається право на індивідуальну чи колективну самооборону.

1. Botero: Della ragion di Stato

2. Berber, Ibidem /210/
Berber, Dokumentensammlung /1908-1909/

Крім деяких державних договорів, що зобов'язують державу до неутралітету, вона не має обов'язку бути неутральною з погляду міжнародного права. За кожною державою залишається повне право зайняти до воюючих сторін таке становище, яке вона вважає потрібним. Якщо якась держава вирішила на час війни залишитися неутральною, то таке становище звичайно попереджує її заява неутралітету, до якої міжнародне право її не зобов'язує.

Право неутралітету не входить у воєнне право. Воно устійливе стосунки між державами воюючою і неутральною, але передбачує ряд обмежень, які регулюють взаємини дотичних держав та відбігають від нормального мирного права. Тому право неутралітету займає окреме місце в міжнародному праві.

Неутралітет, згідно з постановою статті 2 III Гацької конвенції з 1907 р. зобов'язує неутральну державу вяснити її становище до війни воюючим сторонам. З хвилиною цього вяснення починаються стосувати до неї засади неутралітету.

Неутралітет закінчується з хвилиною закінчення війни, або вступлення держави до війни. Неутралітет може також закінчитися, коли дана держава не хоче, чи не може боронити своєї неутральности, або допускає на своїй території воєнні дії одної зі сторін. Натомість неутралітет не зникає, коли якась з воюючих сторін його порушує.

Неутралітет, це правний статус, який автоматично стає дійсним з вибухом війни у відношенні до держави, що самі у воєнних діях участі не беруть. Зasadничо, з правної точки погляду, кожна держава має право рішати чи вона хоче, чи ні, брати участь у війні. Але свобода у тому відношенні обмежена в таких випадках:

1/. Держава може себе зобов'язати не брати в ніякому випадку участі у війні, яку ведуть інші держави /постійний неутралітет/.

2/. Держава може зобов'язатися договором залишитися неутральною у випадку війни якоїсь держави з іншою. Це т.зв. пакт неагресії, або договір про неутралітет.

3/. Держава може, у договорі з одною чи більше державами, зобов'язатися, коли одна чи більше держав замішаються в якійсь війні, також вступити у війну. Вона не му- сить бути неутральна /с о ю з н и й п а к т, а б о а л ь- я н т с ь к и й д о г о в і р/.

4/. Держава може сама себе зобов'язати зректися війни, як засобу національної політики, як напр. це передбачає пакт Келлога, або статут ООН. У тому випадку, вступлення у війну, допущене для неї, як колективна самооборона.

5/. Держава може себе зобов'язати брати участь у колек- тивній воєнній акції проти порушника миру, отже перестати бути неутральною, як це передбачає Хартія ООН у статті 39, 42 і 43^{1/}.

П р а в а й о б о в ' я з к и н е в т р а л ь н и х
д е р ж а в

Права й обов'язки неутральних держав можна поділити на два основні принципи:

а/ до їхніх прав належать у першу чергу вимога збере- ження їхньої територіяльної інтегральності та затримання добрих взаємин з обома воюючими сторонами;

б/ до обов'язків неутральних держав належить передусім невмішуватися під ніяким оглядом до воєнних дій, однакове трактування обидвох воюючих сторін, не стосування ніяких дискримінацій у відношенні до котроїсь з них.

З права на збереження власної інтегральності випливає те, що неутральна держава не може дозволити, щоб її тери- торія стала ареною боїв воюючих. Ніяка з воюючих сторін не має права вимагати від неутральної держави дозволу на перемарш військ через її територію. Навіть коли б воююча сторона хотіла неутральній державі заплатити за перемарш її військ то це недопускальне під загрозою порушення неутралітету.

Усе це проте виняток бо немає порушення неутральності іншої країни, якщо воююча сторона перепливає своїми кораблями

1. Berber, Lehrbuch /216-217/

через прибережні води нейтральної держави. Заборонено на-
томість перелітати літаками воюючої сторони через нев-
тральну територію.

При перепливі кораблів воюючої держави через прибереж-
ні води вони не сміють вести ніяких боєвих дій. Газький
договір про нейтралітет не забороняє нейтральним країнам
дозволити воюючим сторонам користуватися поштовими засо-
бами /телефоном, телеграфом чи радіо/, навіть як вони ста-
новлять власність нейтральної держави, за винятком пере-
силання вісток, що мають воєнне значення, або закликають
до воєнної допомоги. Дозволено теж нейтральним державам
дати до диспозиції кораблям воюючих сторін свої портові
влаштування на те, щоб вони там скористалися правом мор-
ського азилу.

Нейтральні держави зобов'язані не вмішуватися у воєнні
дії. На випадок порушення їхньої нейтральності на суші,
на морі, чи в повітрі, нейтральні держави повинні всіма
засобами /наземної армії, авіації чи кораблів/ стримати
воюючу сторону від будь-яких дій на їх території.

У Газька конвенція у статті 10 вважає, що чинна оборо-
на території нейтральної держави не означає в ніякому ви-
падку порушення нейтральності і її не можна розцінювати
як воєнну дію.^{1/}

Коли нейтральна держава знаходиться у небезпеці загро-
зи її нейтральності, вона може обороняти свою нейтраль-
ність. Їй вільно: згромаджувати на кордонах військо для
оборони, замкнути свої кордони, перевірювати чужинців, що
перебувають на її території, а навіть їх інтернувати,
якщо заходить небезпека, що вони можуть діяти на користь
якоїсь з воюючих сторін. Вона може таких чужинців видали-
ти зі своєї території але не до ворожої їм країни, далі
може нейтральна держава створити на своїх прибережних во-
дах блокади, що не допускала б до неї небажаних їй кораб-
лів. Ці загороди /блокади/ можуть простягатися навіть поза

1. Berber, Ibidem /221-223/

прибережні зони, аж до повного моря, бо немає права про те, що повне море тільки для тих, що ведуть війну.

Допомога будь-якій воюючій стороні нейтральній державі недозволена. Однак вона має право допустити через свою територію перевіз хворих та поранених воєнків, бо це не порушує її нейтральності. Історія 2-ої світової війни знає випадок, коли Німеччина, заключивши договір зі Швецією 5 грудня 1940 р., перевозила через шведську територію своїх воєнків, що були скеровані на відпустку до Норвегії. Такі практики непередбачені у міжнародних договорах про нейтральність.

Цю проблему обговорює Гінсбург у своїй праці про нейтральність у часі 2-ої світової війни.^{1/}

З права на продовження мирних взаємин нейтральної держави з усіма іншими, впливає її право на торгівлю нейтральними матеріалами.

Нейтральна держава може, але не є зобов'язана заборонити своїм громадянам постачати воюючим сторонам будь речі військового значення, будь давати їм кредити.

Нейтральна держава не мусить забороняти своїм громадянам вступати на службу якоїсь із воюючих сторін, але таку заборону може видати тільки суд.

Нейтральній державі не вільно дозволити озброювати кораблів воюючих сторін на своїх територіальних водах. Вона не може допустити, щоб з її прибережних вод озброєні кораблі випливали.

У Гацькє конвенція зобов'язує теж нейтральну державу до всіх заборон чи обмежень, що стосуються до воюючих сторін.

Нейтральна держава не має обов'язку, в рамках дозволених законом, забороняти своїм громадянам вести приватну торгівлю з якоюсь з воюючих сторін, або забороняти їм висловлювати свої політичні опінії. Але її уряд не сміє ламати нейтральної постанти своїм зангажуванням до однієї з воюючих держав.

1. Berber, Ibidem /221-223/

Проте існують деякі роди приватних ініціатив, які не-
тральна держава має обов'язок заборонити своїм громадянам.
У Газької конвенція говорить:

1/. Невтральна держава не сміє толерувати на своїй те-
риторії будь-яких вербункових станиць, що приймали б до-
бровольців на війну супроти однієї зі сторін. Тим більше
не вільно організувати добровольчих відділів, що ангажува-
лися б у існуючий воєнний конфлікт. Натомість неутральна
держава не відповідає за те, коли окремі особи, її грома-
дяни, самовільно переходять кордон, щоб на території вою-
ючої держави зголоситися до війська. Чужинцям, що повер-
таються до батьківщини неутральна держава не може ставити
перешкод.

2/. Невтральна держава має обов'язок перешкодити тому,
щоб на областях, де вона має суверенну владу озброєвано
кораблі одної з воюючих сторін, або щоб вони стали випа-
довою базою проти однієї з воюючих країн.

У III-му договорі У Газької конвенції з 18 жовтня 1907 р.,
який відноситься до прав і обов'язків неутральних держав
та осіб, у випадку територіяльної війни, сказано м.інш.:

"Території неутральних держав не можна порушувати /ст.1/.
Забороняється командуванням воюючих сторін перевозити зброю,
амуніцію чи війська через територію неутральних держав
/ст.2/. Забороняється теж будувати, на неутральній території,
радієві чи телеграфічні влаштування, ціллю яких були б
пересилання вісток для їхніх військ на суші, чи на морі.
Забороняється теж користуватися станціями, побудованими
перед війною /ст.3/."

Коли б таке сталося, що воюючі сторони нарушували б
ці постанови, то неутральна держава не має обов'язку своїми
силами тому перешкодити. Вона теж не є зобов'язана обмежува-
ти чи забороняти, воюючим сторонам користуватися радіостан-
ціями на її території. Спротив неутральної держави скерован-
ий проти порушення її неутральности, не можна розціню-
вати як ворожу дію.

Червоною ниткою ведеться поперек ціле право неутраль-
ности, засада обов'язкової безсторонности з боку неутраль-
ної держави у відношенні до воюючих сторін. Тому всі заборони

чи обмеження нейтральних країн супроти воюючих, мають стосуватися рівномірно до кожної сторони.

Про те говорить 9 стаття Газької конвенції, уточнюючи, що нейтральна держава має про те дбати, щоб такі самі засади супроти воюючих, перестерігали її приватні підприємства чи торговельні організації.

У деяких випадках нейтральні держави мають дозволити на деякі кроки воюючих країн, що в мирних часах були б недопустимі. Воююча держава може усунути чи пошкодити морський кабель, що веде до нейтральної країни, якщо це не-обхідне з точки бачення воюючої сторони. Доконавши цього, воююча сторона зобов'язана після війни направити гроші заповдіяні шкоди.

Громадяни нейтральних країн, які беруть участь в арміях воюючих, вважаються громадянами ворожої держави. Тому на випадок попадання в полон, їх так само трактується /§17,5 ГК/. Громадяни нейтральних країн, що мешкають на окупованій території, користуються тими самими правами, що й громадяни даної держави. Воююча сторона є відповідально перед нейтральною країною за порушення прав, що впливають окупаційного права у відношенні до нейтральних громадян. За зареєстровані залізничні влаштування на зайнятій території, що належать до нейтральної держави, та шкоди - окупант має винагородити нейтральну державу /§ 19 У ГК/.

Воюючі держави мають теж право, в часі воєнних дій, у виняткових випадках, конфіскувати на повному морі кораблі нейтральних держав. До тих випадків зраховується зламання нейтральною державою морської блокади або пакування краму, бо це суперечить правам нейтральної держави.

У противенстві до У і XIII Газьких договорів про засади нейтральности у війні, на суші і на морі, немає там ніяких устійнених норм про нейтралітет у повітряних просторах. Відносно того, під час двох останніх світових війн витворилися звичаєві норми, які можна звести до таких засад:

1/. Воюючі сторони не сміють порушувати повітряні простори понад нейтральною державою. Нейтральна країна не має обов'язку дозволяти перелітати через її територію повітряним збройним силам воюючих сторін. Літаки воюючих сторін, які залетіли понад нейтральну державу, мусять приземлитися а їх залоги слід інтернувати. Вийняток становлять літаки санітарної служби, які згідно з постановами Женевської конвенції 1949 р., мають право перелітати понад нейтральною територією а навіть з konieczности приземлюватися на території нейтральної країни.

Нейтральна країна має обов'язок недопускати, щоб з літаків, які знаходяться над її територією, пересилалися вістки військового значення, призначені для воюючої сторони^{1/}.

У ХХ сторіччі повстали тоталітарні держави, які через скріплену пропаганду, намагалися і намагаються поширити свої політичні впливи у посторонніх державах. У зв'язку з тим повстає питання наскільки нейтральна держава зобов'язана примусити своїх громадян до ідеологічної нейтральности. На це питання відповідає Меєр-Лінденберг: У засаді нейтральна держава не має ніякого обов'язку в тому напрямі. Громадяни нейтральної країни можуть через свою пресу, радіо та інші масові засоби висловлювати свою думку, оспорюючи пропаганду воюючих сторін. Йдеться тільки про те, щоб того не робили уряди нейтральних держав, які не мають права виявляти своє заангажування по одній, чи другій стороні.

1. Meyer, Ibidem /229/

Р О З Д І Л Х Х І І

МІЖНАРОДНЬОПРАВНА ОХОРОНА ЖЕРТВ ВІЙНИ

ІІ світова війна виявила, що міжнародноправні засоби для охорони полонених, поранених і хворих вояків, як теж оборона цивільного населення перед воєнними ударами - далеко незадовільна.

У тій справі ситуація вимагає негайних заходів на міжнародньому терені. Війна вдарила болюче по воєнополонених вояках, які вправді користали з угодіднень Газької конвенції з 1907 р., але якої постанов деякі воюючі сторони часто не дотримували. Цивільне населення теж понесло втрати в цій війні і то великі. У деяких країнах окупанти доконували супроти цивільного населення недопускарьних промoxів не тільки в міжнародньому, але і у кожному внутрішньому праві. Масові депортації цивільного населення, скритий чи явний геносид, ув'язнювання та терор, все це набрало незвичайних розмірів у 2-ій світовій війні.

Маючи на увазі ті прояви, Міжнародній Червоний Хрест зараз після закінчення війни, приступив до праці над устійненням договору про охорону цивільного населення під час війни.

1946 р. зібралися у Женеві 155 делегатів з 50 країн для обговорення можливостей нових договорів у справі охорони мирного населення в часі воєнних дій. Уже на початку нарад виринули розбіжності: частина делегатів вважала, що у висліді нарад повинно прийти до підкреслення, стосувати допомогу й оборону тільки для деякої категорії осіб /хворих, поранених/ як це було за попередніх конвенцій /напр.з 1929 р./, інші вважали необхідним довести в тому питанні до окремої конвенції, щоб в той спосіб уникнути можливих надужитъ, чи непорозумінъ, які виникали в минулому саме з браку ясної й окресленої конвенції. Остаточо делегати завдяки аргументації комісії МЧХ, заявили за другим проєктом, тобто за опрацюванням окремої конвенції для цивільних осіб. Рівночасно делегати

висловилися за тим, щоб рішення в тій справі передати експертам поодиноких урядів.

У часі нарад виринула ще одна важлива проблема, а саме порушників воєнноправних договорів, що підпадають під категорію воєнних злочинців. Конференція висловила бажання для конвенції, загострити санкції супроти осіб на базі особистої відповідальності. Рік пізніше зібралися урядові експерти 15 держав у Женеві і там рішено, що має бути опрацьована окрема конвенція у справі цивільного населення. Так прийшло до зредагування окремого проєкту конвенцій для мирної людности з виключенням осіб, що підпадають під статтю 2 ЗВТВ, тобто такі, що беруть участь у війні. Цей проєкт договору отримала III Комісія конференцій урядових експертів для остаточного перестудіювання. У загальному вона спиралася на проєкті договору в цій справі у Токіо. Закінчивши свої праці цим проєктом, комісія урядових експертів віддала його Міжнародньому Комітетові Червоного Хреста, та як дискусійний матеріал для XVII Міжнародньої Конференції у Стокгольмі.

Саме на тому форумі відбулася та сама дискусія, про яку тут говориться. У її висліді зроблено поправки і у травні 1948 р. проєкт договору був готовий. На пленарному засіданні конференції, в якій брали участь представники 50 урядів та 52 делегатів національних Червоних Хрестів, прийнято його без основних змін.

Крім того ухвалено текст преамбулі, який категорично забороняє державам-сигнатарам переслідування людей та підкреслено право пошкодованим особам на судове переслухання. На тому підготовчі праці над проєктом міжнароднього договору закінчилися і МЧХ переслав текст проєкту до урядів з проханням розглянути його та прийняти на т.зв. дипломатичній конференції у Женеві. За безпосереднім старанням МЧХ туди запрошено делегатів 75 урядів і Конференція тривала від 21 квітня до 12 серпня 1949 р. Із запрошених 75 урядів, 59 прислало своїх відпоручників, а п'ять з них заступали обсерватори.

Конференція покликала до праці три комісії, які опрацювали такі завдання:^{1/}

1/. Переглянення 10 Газької конвенції в справі хворих і раних.

2/. Зревідування конвенції про воєннополонених.

3/. Зредагування тексту нової конвенції для охорони цивільного населення.

Створено ще й четверту комісію для подібних справ і у висліді виникли чотири конвенції:

1/. Конвенція для покращання долі раних та хворих членів територіяльних армій.

2/. Конвенція для покращання долі раних і хворих морських збройних сил.

3/. Договір про трактування воєннополонених.

4/. Договір про охорону цивільного населення в часі війни.

Ці чотири договори були підписані 77 державами в тому великодержавами^{2/}. Проти цих гуманних договорів піднесли ся у правничому світі деякі критичні голоси. У першу чергу стверджено, що ці договори не на часі, бо в сучасних війнах проявився тотальний характер, тобто з участю цілого населення а не тільки армій. Отже населення не може мати претенсій, щоб користуватися цими конвенціями як "не комбатанти". Інші висували проти твердження: "У засаді підстава воєнного права до сьогоднішніх днів це доктрина Руссо-Порталіс. Руссо^{3/} проголосив: Війна це не відношення людини до людини, але держави до держави". Це означає, що держава сама для себе цілістю разом з приналежними до неї людьми. Державу репрезентує її політичний вияв та її державна воля . її державними органами. Воєнну державну волю можна зламати нападом на її державні органи, які творять цілість державної влади. Натомість усе не озброєне, що не персоніфікує

1. Delbez, Ibidem /525/

Ehrlich, Ibidem /492-493/

2. A.Schlögel: Genver Abkommen /in Wörterbuch des Völkerrrechts K.Strupp

3. Ehrlich, Ibidem /59/

тієї держави з її владою - це цивільне населення, яке треба брати в охорону, коли воно загрожене воєнними діями, до яких немає безпосереднього відношення.

Женевські конвенції з 1949 р. широко коментувалися в правничій і науковій літературі майже всіх країн світу і знайшли признання у публічній opinio та у військових і політичних колах. Коментатори підкреслюють, що це вперше міжнароднім актом підкреслено однакове трактування жертв війни цивільного населення власної і ворожої країни. Таке саме відношення має бути і до вояків регулярних армій та до членів збройних нерегулярних сил.

Можна припускати, що вимоги тієї конвенції не здійсняться зразу повністю, але перший міжнародноправний акт у тому питанні матиме безсумнівне значення для гуманнішого трактування жертв війни, зокрема членів нерегулярних армій.

B I B L I O G R A P H I E

- Asbeck: Das Ultimatum im modernen Völkerrecht (1933)
- F.Berber: Lehrbuch des Völkerrechts (1964)
Völkerrecht, Dokumentensammlung, Bd.2.
- Berezowski C. : Prawo miedzynarodowe publiczne (1960)
- Bernier: De l'occupation militaire en temps de guerre (1884)
- Bertom: Praktyka dyplomatyczna i konsularna
- Brandweiner: Das Partisanenproblem und die Genfer Konventionen vom August 1949
(In: "Juristische Blätter", Wien, 1950)
- Brown P.M.: La conciliation internationale (1925)
- Dahm: Völkerrecht (3 Bd.)
- Delbez L.: Les principes généraux du droit international public, Paris 1964
- Delmas Claude: La guerre revolutionnaire, Paris 1972
- Erhard Arthur: Kleinkrieg, Potsdam 1935
- Ehrlich Ludwig: Prawo miedzynarodowe, Warszawa 1958
Interpretacja traktatów 1957
- Gerbert Pierre: Les organisations internationales, Paris 1979
- Guggenheim Paul: Traite de droit international public, Genf, 1954
- Greifenberg: Die völkerrechtliche Stellung der Partisanen 1956
- Gidel G.: Le droit international public de la mer (1932-34)
- Klafkowski A.: Prawo miedzynarodowe publiczne (1871)
- Kokot K.: Organizacje miedzynarodowe
- Lauterpacht H.: La theorie des differends non justiciables en droit international
- Lister: Der völkerrechtliche Schtz der Zivilbevölkerung im Krieg
- Lischt-Fleischmann: Völkerrecht (1925)
- Majakowski J.: Organy panstwa w stosunkach miedzynarodowych (1957)
- Meyer-Linderberg: Völkerrecht
- Nguyen Quoc Dihn: Droit international public, Paris 1980)
- Politis P.N.: Les nouvelles tendances du droit international (1927)
- Reibstein Ernst: Völkerrecht I., II. (1958)
- Scelle: Manuel elementaire de droit international public (1933)

- Stowel E.C.: La theorie et la pratique de intervention
(Recueil des cours de l'Academie de droit international, 1933)
- Sukiennicki W.: La souverainete des Etats en droit international
moderne
- Szilassy: Manuel pratique de diplomatie moderne
- Schmid J.H.: Die völkerrechtlich Stellung der Partisanen im
Kriege (1956)
- Yeau-Siotis: Le droit de la guerre et les conflits armes d'un
caractere non-international
- Antoine Sottile: Le terrorisme international
- Strupp-Schlochauer: Wörterbuch des Völkerrechts
- Travers: Le droit international (1920)
- Uhler: Der völkerrechtliche Schutz der Bevölkerung eines be=
setzten Gebietes gegen Maßnahmen der Occupationsmacht
- Verdross A.: Völkerrecht (1964)
- Vignol: Definition de l'agresseur dans la guerre (1933)
- Volkman: Internationales Luftrecht (1930)
- Waldkirch: Die Neutralen und die Reparation der Kriegsschaden
- Wördermann Franz: Terrorismus (1977)
- Waxel: de l'Armee d'invasion et la population
- Wegner: Geschichte des Völkerrechts (1936)
- Wehberg: La guerre civile et le droit international (1938)
- Wengler: Völkerrecht (1964)
- Winkler: Die Partisanenkriegsführung (1954)
- Zellweger: Die völkerrechtliche Verantwortung des Staates für
die Presse
- Zondag: Neutraliteit in der Lucht (1940)

